

אפיקים

לתחיה רוחנית וחברתית להגנת זכויות ולחיזוג נאולות

גליון עז * שבט - תשמ"ב-ברצ"ג לשרות - פברואר - 1982 ISSN 0568-0972

התחיה רוחנית וחברתית להגנת זכויות ולחיזוג נאולות... תחיה רוחנית וחברתית להגנת זכויות ולחיזוג נאולות... תחיה רוחנית וחברתית להגנת זכויות ולחיזוג נאולות...

במדבר עדן - מתוך ספר האמנות של הצייר איתמר סיאני

"חרות אקדמית" כמכשיר לנצול משאבים

"ציונות וליברליזם", "היהדות הרפורמית הציונית", "גישות לרעיון שלילת הגולה" ועוד ועוד.

כל המרצים הנ"ל התעלמו מעובדה מרכזית אחת שהאידיאולוגיה הציונית לא הייתה אלא צידוק בדיעבד, שיהידי מורח אירופה רצו לברוח מרוסיה ופולין לאמריקה. ואלה שלא היה להם כסף לרכיסי לאמריקה נאלצו לבוא לישראל. כך יצא שעבלי האמצעים הגרו לאמריקה והותירו את עניי עירם לבדם באירופה, וכך נאלצו הללו לבוא לארץ ישראל. גם אלה שהגיעו לארץ כדוגמת עולי ביליז' בשעתם חלקם ירד לאמריקה בהזדמנות הראשונה שנקרתה להם.

אמנם הייתה תחילה של אידיאולוגיה ציונית סוציאליסטית בין השנים 1910-1930. ואכן היו לה הישגים כבדים בהתיישבות, אבל אידיאולוגיה זו גיעה אט אט בכשך הזמן עם נעלמות של בני-גוריו וחבריו לשלטון (ראה ספרו של זאב צחור: "בדרך להנהגת הישוב, ההסתדרות בראשיתה"). מצב דומה שראשיתו בשנים 1950-1980 ושאת התפתחותיו אנו מתחילים לראות כעת, התרחש עם העלייה המשיחית של יהודי המזרח שעלתה לארץ ישראל.

המזרחים שעלו ברובם בעשור הראשון לקום המדינה הם שהפכו את אקט הכרות המדינה ממשו פרמלי על הניר לעובדה שיש לה אחיזה במציאות בשטח. המזרחים שהפריחו את שממות הנגב, הספר, ההר, חבל לכיש והגליל, מפעלי ים המלח ומתנעם... הם שהפכו את התפתחות התעשייה, החקלאות והבנין ואישיו את יחידות צה"ל והביאו את מדינת ישראל ממצב של מושבה בריטית, חסרת בסיס כלכלי לגישות שמקבלת החלטות כלכליות המקרבות אותה למצב של עצמאות כלכלית, אך עובדות אלו נעלמו כליל מהחוקרים המצויים כיום באוניברסיטאות. לעובדות מרכזיות אלו בדבר תרומתם המכרעת וחלוציותם של המזרחים בישראל כמעט ולא היה שום בטי בכנס הזה.

מארגני הכנס באוניברסיטת תל-אביב שהם: המכון לחקר הציונות ע"ש חיים ויצמן, בית הספר למדעי היהדות ע"ש חיים רוזנברג והפקולטה למדעי הרוח, מתפרנסים על חשבון החברה, על גבם של בני השכונות ועיירות הפתוח. בני השכונות עובדים ונאבקים על קיומם הלכלכלי והחוקרים מהפקולטות הנ"ל מתהלכים בחדרים נוחים ובמשרות רמות על חשבון תקציבי הפתוח.

יושב ראש ההסתדרות הציונית מר אריה דולצ'ין, שר התנוע והתרבות מר ובלון מר, נשיא אוניברסיטת תל-אביב פרופ' חיים בן-שחר, רקטור האוניברסיטה פרופ' יורם דינשטיין, שנשאו דברים בפתח הכנס יודעים אל נכון את העובדות שהוכרנו לעיל, אך הם התעלמו מתרומתה הגדולה של יהדות המזרח בבנין, בחרושת, בחקלאות, בבטחון ובתחומים רבים אחרים בהתפתחות החברה והמדינה. התעלמות זו מטרחה, כנראה, מניעת תודעה חלוצית וגאה על הישגיה של יהדות המזרח ושותפותה בבנין הארץ. תודעה חיובית זו יש בה כדי לנצות את מעמדה של האליגרכיה השלטת בישראל.

בעקבות ה"כנס הבינלאומי: מאה שנות ציונות", שדן ברובו המכריע בציונות האשכנזית ושנערך בחג החנוכה שנה זו, באוניברסיטת תל-אביב, נתעורר ויכוח ישן מעל דפי עתון "הארץ", ויכוח זה היה בין שני ממסדים - הלמוד והמערך.

איש הלכוד ד"ר אבי חבין יצא בחריפות נגד איש המערך פרופ' אניטה שפירא, ושניהם ביחד דברו בשם "החרות האקדמית". גם העתונאי דן מרגלית מן "הארץ" התערב בויכוח והגיב על מאמר עמיתו מר תום שגב על אודות הגברת אניטה שפירא שהכתירה בכתר "הנסיכה הנבוכה" (ז' בטבת, תשמ"ב).

דן מרגלית כותב בין השאר: "כפי שהסבירה אניטה שפירא לתום שגב בראיון שפורסם במוסף "הארץ" (ז' בטבת ש"ז) יחודה של התביעה במצודות זאב התבסס ברמז עבה של תנין, שההסתדרות הציונית השקול מחדש את יחסה להנהגת המכון לחקר הציונות באוניברסיטה. משפט זה קפל בתוכו איום להתנכל 104' אלף הדולר (סכום של כ-160 מיליון ל"י), שההסתדרות הציונית מזרמה למכון האוניברסיטאי "הארץ" יב בטבת (תשמ"ב), המאבק על סכום זה אינו עונה על השאלה: לשם מה מתחבוב סכום כזה? אלא על השאלה: מי יבזבז ויהנה מן הסכום הזה: הממסד של המערך או של הלכוד? מה ושישים מיליון הליטרות מושקעות במחקר על המיתוסים של הציונות, שאין להם כל קשר למציאות והענקת פרנסה לאישים מצמון תל-אביב וזאת מכפיף השכונות היהודית העוונת השכם והערב, שאין לה כסף בעבור הרחבת פרויקט שקום שכונות העוני שהממסד יצרים בשנות קום המדינה ולמניה. אם נשווה סכום זה למה שמושקע בהקניית השכלה לסטודנטים משכונות העוני ומעיירות פתוח נראה בעליל, כי מה שמושקע במחקר הציונות עולה בהרבה מיליונים על כל שמושקע בקדוכם של הסטודנטים מהשכונות ומעיירות הפתוח.

דוגמה זו בלבד מהכנס של הציונות באוניברסיטת תל-אביב חושפת לעיני כל את עקרונות של הממסד האקדמי שהפך למגדל שן המשרת בעיקר את בני העשירים והחושש מגודולם של מורחים שהממסד דחק לשכונות עוני ולעיירות פתוח. בשם האובייקטיביות, כביכול, דוחים את כניסתם של בני השכונות לאוניברסיטה ע"י תחבולות שונות כגון: א) מבתים פסיכומטריים אוניברסיטליים - שלמעשה העתקת מארצות מערביות שונות ואינם תואמים את המציאות וסביבת חייו של הנבחן המזרחי. ב) סתימת פיותיהם של הסטודנטים, בני השכונות, המנסים להתארגן בתוך האוניברסיטה למען שנוי מדיניותה לטובת השתתפותם של בני השכונות בחיים האקדמיים. ג) אפליה לרעה של בני השכונות כנגד בני הקבוצים הבאה לידי בטוי בכך, שבני הקבוצים במכינה לא נדרשים לעמוד בבחינות הגברות. ד) הפנית משאבים לבניית שרונת פורטו וקוטנות באוניברסיטה שמקומה בלב רמת אביב ולא בלב שכונת התקווה או יפ.

★

בסקר קצר שערכנו ב"בתכונות למעילי צבד באונוי פתוח" בקרב הסטודנטים ואנשי הצוות של התכנית באוניברסיטת תל-אביב מתברר, כי בנווד לכל מה שאמור להיות חרות אקדמית, הממסד האוניברסיטאי בצע את הצעדים האלה: א) מנה "ממונה" (מעין פולירוק) מטעם האוניברסיטה שימנע כל התארגנות והתפתחות עצמאית של התכנית ושל הסטודנטים. ב) עוכבים חוזרים ושונים של התקציבים המגיעים מהפדרציה הספרדית. ג) התערבות בנושאים אקדמיים שטרורים. ד) אי סיוע ואי תמיכה מצד נשיא האוניברסיטה והרקטור בתלמידי התכנית ובבעיותיהם. כך יוצא, שסכומי העתק שמקציבה המועצה להשכלה גבוהה מטעם משרד התנוע לאוניברסיטאות משרתים את בני העשירים מצמון תל-אביב ומשכונות יוקרה אחרות על חשבון בני העניים והשכונות ומגבירה את השליטה עליהם, וכל זאת בשם "החרות האקדמית".

אנו מוצאים כי למעלה מתשעים אחוז מן המרצים והנושאים בכנס "מאה שנות ציונות" היו על טהרת האשכנזים. גם בחטיבה "אידיאולוגיה הגות" - ההגמונית חדיעית מושלמת, כמו: הרצברג, פריינדל, הלפרין, מאיר, טורסקי ועוד. הם דברו על: "הציונות כוהות יהודית יהודי המערב",

"אפיקים" ו"ל ע"י אגודת "אפיקים"

המ ערכת עיר: יוסף דתוח-הלוי שלמה מדליה ניס ב' גמליאל טוביה טולמי דן דן הלוי ד"ר יוסף טובי

כחובת המערכת: תל-אביב, ומת-אביב, וחוב קרני 21; מקוד: 69025; טלפון: 03-414611

כל מאמר ומאמר על אחריות מחברו. חומר יש להציע בכתב ברור במכונת כתיבה על צד אחד של הדף ברווח כפול. כתבי דו אינם מוחזרים. המערכת רשאית לערוך כל חומר.

מאה שנים לראשוני החלוצים

מאת אשר עזן

הישראליות הדמומה

"יוש בבת קברות זה, פנה של קברות התימנים – אלה שעלו בעקבות שליחות של יבנאלי. משפחות משפחות מתו בקדחת ובמחלות אחרות, נפלו כשקלים לפני הקוצר, ועל רבים מקברינם אף לא הוצבה מצבה. מט למצבה גדולה על קבר משפחת החכם שנספ' תה, אבות ובנים..."

אין ספק שכתיבת ההיסטוריה האירופית הוסיפה לאורך כל השנים מפולחן הגיבורים האירופי אשר שקריו מליכים לפולחנים אליילים. הצטוט הנ"ל (מאום שנאמר ביום השלושים למותו של ברל כצנלסון) על אודות בית הקברות של כנרת מקפל בתוכו את כל העיוותים של ההיסטוריוגרף פיה הציונית האשכנזית.

החכמה התימנית קראה למימוש האירופי: "צדיקים נקרים במעשיהם העומדים להם לאחר מותם". לכן ככלל, חתמן לא נבנו מצבות קבריה מפוארות. לא החומר חשוב, חשוב זכרו של האדם בתודעה הקולקטיבית של ממשכיו ושל אלה המושפעים ממנו. יהודי תימן תמיד ממשו את צוואתו של משה רבנו נגד פולחני גיבורים וקדושים. יהודי תימן בצניעותם לא טרחו להותיר מצבות, בניות או כתובות, למעשיהם הכבירים. מצב זה נוצל היטב על ידי כותבי ההיסטוריה האשכנזיים אשר בנו מיתוס גיבורים ששקרו בליליו ובאטומאכציבני ואשר הוצאתו ריגו בסדרה הטליוויזיונית הכושלת והשטחית "עמוד האש".

הצדוקים האידיאולוגיים של הציונות הרשמית ופולחן הגיבורים שלה מנתקים את המעשה והמחשבה הציוניים מהקשריהם הגיאוגרפיים וההיסטוריים הקונקרטיים. תחום ההיסטורי בהקשר רחב מגלה שתי עובדות שהוסתרו או נעלמו מההיסטוריוגרפים הרשמיים: א. יהודי תימן הם מחלליה הראשונים של מדינת ישראל, הן כעולים ראשונים (1881) והן כמניחים העיקריים של יסודותיה בהיותם עולים מוצאן לישראל, בעוד שעדות אשכנז השונות לא עלו מרצונם אלא ברחו מתגולה. ב. האבות האנושיים של עולי תימן מבחינת כושר האגידה של הארגון המוסביצי, היתה הגבוהה ביותר בישוב היהודי בתחילת המאה.

המשיחות האומיות המזוהות היתה שאיפה אל מטרה ועתיד, בעוד שהציונות האשכנזית היתה בריחה ממצב קיומי מסיים ובריחה מהקשר. לבריחה זו נלווה גם נסיון כושל של בריחה מולדת מממשורת, בריחה שהפכה את ציונות אשכנז לקבוצות פני אדם ללא קשרים בזמן ובמרחב. עדות אשכנז נסו לשכות את מטרותם הישדית-המורה האירופית. הם לא נסו להתחלף בהוויה מורחית-יחסית אחרת, וכך נותרו רחוקים מכאן ומכאן תחת כל מיני סיסמאות שדופות כמו "ישראליות", "צבירות", וכי. אין פלא שאהרן בכר (גם הפעם בהספד, אך למשה דיין) כתב: "פלונסק נצחה את גניוסר ומינסק ניצחה את נוללי". מאמת זו שאהרן בכר נספ, יהודי מורה אירופה נסו ומנסים לברוח כפי שכתב פרופ'

גורני: "ליהודי מורה אירופה יש רגש נחיתות עמוק כלפי תרבות המערב". רגש נחיתות שכזה אין לא ליהודי תימן ולא לשאר המזרחים בישראל.

הטובים לנצול

התימנים היוו את הקבוצה היהודית הטובה ביותר בישוב מבחינת מסירותה, אמונתה הלוהטת במעשיה, ובהתאמתה לתנאי המזרח התיכון. הסבר מצבם הקשה של יהודי תימן כפי שהוא משתקף מעל דפי ההיסטוריה הרשמית הכתובה מתעלם מהגורם העיקרי למצבם הקשה. גורם זה הוא הישוב האשכנזי אשר בשותף עם האימפריאליזם של המנדט האנגלי ואירופים אחרים, נחשל ונצל את התימנים מרגע בואם לישראל.

משפחות תימניות ישתקעו במושבות בקביעות, נשיג גם זאת שהנשים העורות ויכולו לעבוד במשק בית במקום הערביות העסוקות עכשיו כמשרות כמעט בכל משפחה של קולוניאליסטים. ד"ר רופין חזר והדגיש פעמים רבות כי יהודי תימן לא יעזרו להתישבות אלא רק לעבודה אצל המתיישבים האירופים. אין למצוא סיבה אחרת לכך, פרט לחשש שקינן בלב רופין ושאר אנשי המשרד הארצישראלי מפני התבססותם של יהודי תימן בארץ-ישראל, ומפני נסיונות יהודי תימן להכות קשרים עמוקים בארץ-ישראל באמצעות התישבות ותשתית כלכלית, אשר בה יכול היה להיווצר מצב שבו נשים אשכנזיות התינה עצרות הבית של בעלי בתים תימנים.

מן הרבנים הבולטים של עליית תומ"א-תומ"ב רבי חיים טעניא דמתי (הרב חסיד)

מן הרבנים הבולטים של עליית תומ"א-תומ"ב רבי שלום בן יוסף אלשיך

המערכת העולמית הדתית העליה לישראל

המחברת קנתת בעומק אך רבת איכות שהוצאה בשנת 1943 על ידי מרכז התאחדות התימנים בארץ-ישראל, מפריד המחבר אברהם עזיב כמה מהדעות הקדומות של ההיסטוריוגרפיה הרשמית בישראל.

אין ספק שהעליה התימנית הקדימה את עליית ביליו, אך ההקשר העולמי של שתי עליית אלו היה דומה: ב-1872 כבשו התורכים את תימן והדבר גרם להקלת היווצרות הקשר בין יהודי ארץ-ישראל הספרדים ליהודי תימן. באותה תקופה, כתוצאה מחידת רעיונות חברתיים מתקדמים נגד הצאר לתוך רוסיה, (רעיונות שמקורם במערב אירופה) חלה תסיסה חברתית שגרמה לכוחות המשמנת והראקציה ברוסיה לעשות פוגרומים ביהודים.

על אף ההקשר הדומה, הכבשו התורכי של תימן רק הקל על היהודים את העליה. ואלו הפוגרומים ברוסיה הפכו את רוסיה לגיהנום ליהודים. יהודי מורה אירופה מעיתונם ברח לארץ-ישראל, ורובם לאמריקה ויהודי תימן עלו לארץ-ישראל.

לאור כל האמור לעיל אין ספק שטענות רבות הנשמעות על אודות אי עלייתה של המנהיגות של יהודי המזרח, קשירותם הנמוכה, חוסר התארגנותם וכי, פשוט אינן נכונות. המנהיגות עלתה והמורה חים היו כשרים ומוכשרים. אך דווקא השיש של המורה אירופים מהאיכות המזרחית בשילוב עם דומיננטיות אירופית של המנדט הבריטי נחשלו את התימנים המזרחים כולם.

עובדה היסטורית ידועה היא שקבוצות קולוניאליסטיות קפיטליסטיות לא התענינו כמעט בכוחות אנושיים ובארגונים מדולדלים, ולעומת זאת הטיבו לנצל ולנחשל כוחות אנושיים וארגונים בעלי כושר ייצור והספקה גבוהים. כך היה בצול האירופי של האינדונזים בדרום אמריקה שהיו מאורגנים היטב ובעלי שליטה על חומרי גלם רבים, לעומת חוסר ההתענינות כמעט של אותם אירופים באמריקה הצפונית אשר תושביה המקוריים לא היו יצרנים באותה מדה כמו שנהיה מהדרום. כך אנו פוגשים חיבנות את תוצאותיו של אותו נצול כאשר באמריקה הצפונה יש שגשוג ופריחה, לעומת אמריקה הדרומית אשר נוצלה במשך מאות שנים ועדיין נאנקת תחת ניצול ניאוקולוניאליסטי.

יהודי הדרום, התימנים, נתקלו באותו יחס מצד האשכנזים כפי שספד אחד התימנים: "הלכנו וצעקנו אצל בני המושבות: אין לנו במה להתכבסות! מיד קם אחד האיכרים אשר נאקת התימני צלצלה באוזניו, פתח רפת הבקר והכניס שם שלוש ארבע משפחות... וגר יהודי עם סוס ותימני עם שור ורביץ". כך אנו גם מוצאים אצל משה צדוק (בספרו: יהודי תימן, עם עובד 1967) תיאור של הרעת יחסם של אשכנזי רחובות כלפי התימנים: "אחת הסבות היתה שהתימנים רצו שיראום כאחים, והאיכרים רצו לראותם כעבדים".

בספר שהוקדש לרופין ("תולדות ההתישבות הציונית") כתוב אלכס כיון על תזכיר שהחבר מר טהון שבו אמר: "אילו יכולנו להביא לידי כך,

מאה שנה לעליה הלאומית הראשונה בישראל

עלית תרמ"ב מול עליית ביל"ו

מאת יוסף מאיר

עולי ביל"ו

מצב היהודים ברוסיה

ברבע האחרון של המאה ה-19 עדיין חיו רוב רובה של יהדות רוסיה במה שנקרא תחום המושב, והגבלות רבות הוטלו על עסקיהם ותנועתם. נחיתותו של היהודי כאן היתה מעוגנת בחוק והיא הוגשמה הלכה למעשה. רק מיעוטם של היהודים חיו בערים ומעמדם החברתי-המדיני היה טוב. לא רק הסיבה אלא גם השלטון התעלל ביהודים ובצעו פוגרומים בהם. היוקה לא"י היתה דתית-משפחתית ועוצמתה שונה לפי אזור המגורים של היהודים ומעמדם החברתי-מדיני. סימני התבוללות כבר הופיעו מזמן בקרב חוגים יהודיים שונים שראו ברוסיה מולדתם.

מניעי העליה מרוסיה

יודגש, שרק הפוגרומים והאכזבה היו המניעי העיקרי לעלית ביל"ו. בעקבות תקופה קצרה של ליברליזציה כללית גם לגבי היהודים, האמינו חוגים יהודים כי הקדמה ועקרונות השיוון החתומים יפתרו את מצוקת היהודים. והנה בא פוגרום קשיש בסיוע השלטון עצמו וטפח על פני חוגים אלה. האכזבה הביא לתודעה יהודית חדשה: דרושה איך נגרות היהודים שבה יהיו אדונים לעצמם. בטבע הדברים ארץ זו היא א"י. יודגש, שלא כל החוגים היהודיים ברוסיה הגיעו למסקנה זו, כי אם קומץ קטן שהתארגן באגודה שנשאה את השם "בית יעקב לכו ונלכה" (ביל"ו).

מטרת העליה מרוסיה

עולי ביל"ו התימרו ליצור תשתית לפתרון הבעיה היהודית ע"י שיבה לחקלאות ולעבודה פיזית בא"י. מטרה זו היתה כרוכה בכוחים ובנסחח אידאולוגיה ובמציאות התאמה בין ההלכה והמעשה.

הציאה לדרך

קבוצה בת 14 אנשים יצאה לדרך בחדש תמוז תרמ"ב (ממש באותו חודש שקבוצת תרמ"ב השלישית הגיעה לא"י). אחריה עלו עוד שתי קבוצות וכולן יחד היו 60 איש. למרות מיעוט אנשי ביל"ו היתה עלייתם מלווה רעש רב אם כי תלאתיהם היו פחות קשים מאלה של עולי תרמ"ב.

מעשיה של ביל"ו בארץ

לגבי יהודי רוסיה המושב א"י איננו מצטמצם בירושלים, ועל כן התפרסו על אורים שונים דוקא מחוץ לירושלים.

מעשיה של עליית ביל"ו היו:

- 1 - עולי ביל"ו עבדו כשכירים בחקלאות במשך כשנתיים.
- 2 - בשנת תרמ"ד (1884) הקימו את המושבה גדרה. יודגש, שבדומה לעולי תרמ"ב, העזרה באה ממוחץ. יודגש גם שכל קיומה של גדרה בשנותיה הראשונות נשען על תמיכתם של חובכי ציון.
- 3 - 9 אנשים מעולי ביל"ו נעברו לירושלים כדי לעסוק במלאכה שם. מיכל פינס הקים בשבילים אגודת "שיבת החרש והמסגר". כל אחד מהם בחר לעסוק במלאכה אחת: נגרות, חרושת, חרושת סכינים, חרושת ברזל, תפקיד ניהולי באיאנס. כל האפיזודה הזאת נמשכה שנתיים אחריה התפרקה האגודה, מכיון שהחברים לא יכלו לעמוד בתנאי הסבל והמחסור, כשנתת ד"ר חיסין.

הנחת שרישים בארץ

למרות מספרם המועט של עולי ביל"ו, רובם הגדול עזבו את הארץ.

סיכום

- 1 - רוב עולי ביל"ו לא עסקו ברוסיה בעבודה פיזית.
- 2 - עולי ביל"ו נשברו ברוחם ולא עמדו בתלאת הקליטה בארץ,

עולי תרמ"ב

מצב היהודים בתימן

ברבע האחרון של המאה ה-19 חיו היהודים בשקט ובשלום. לא היו התעללויות או פוגרומים. כלכלית - מצבם היה טוב ומבוסס לפי תנאי הארץ. מעמדם החברתי-מדיני היה, ככלל העולם המוסלמי, נחות ממעמדם של תושבי הארץ המוסלמית. אולם כנעול נחיתות זו היתה פחות נוקשה ולא תמיד הסכיבה המוסלמית השליטה אותה ככות. היהודים לא היוו בעיה מיוחדת בעיני השלטון והעם. לא היו מוגבלים מבחינת אזורי המגורים או העיסוקים היוקה לא"י היתה דתית-לאומית-משפחתית חזקה. לא היו שום סימנים להתבוללות בקרב היהודים.

מניעי העליה מתימן

יודגש, שלא פרעות ולא מצוקה כלכלית הם שעוררו את היהודים בתימן לעלות לא"י. שלושה גורמים הביאו לפרוץ עליית תרמ"ב:

- 1 - השמועה כי בא"י מחלק הברון רוטשילד אדמת ליהודים החתומים אלה.
- 2 - השלטון העות'מני היתר השמית לכל יהודי בתימן לעלות לא"י.
- 3 - האמונה המבוססת על חשבוני גימטריה, כי הפסוק בשיר השירים "אמרת אעלה בתמר" פירושו כי שנת הגאולה חלה בשנת תרמ"ב.

מטרת העליה מתימן

לגבי עולי תרמ"ב המטרה היתה פשוטה וברורה: לשוב לא"י, לעבוד בה בכל עבודה, ועצם העבודה והשיבה לארץ תביא את הגאולה לארץ ולעם.

הציאה לדרך

סנונית ראשונה של שתי משפחות יצאה את תימן במחצית סיון תרמ"א (מחצית 1881) והגיעו לירושלים באמצע תמוז אותה שנה. קבוצה שניה בת 15 משפחות יצאה בעקבותיה והגיעה לירושלים באמצע אלול תרמ"א. קבוצה שלישית בת כ-150 נפש יצאה בחשוון תרמ"ב (אוקטובר 1881) והגיעה ארצה בתמוז תרמ"ב. כל המומן הרב הזה עלה ארצה בשקט חרף כל התלאת בדרך.

מעשיה של תרמ"ב בארץ

לגבי יהודי תימן ירושלים היא תמציתה של א"י ועל כן התרכזו בה. מעשיה של עליית תרמ"ב היו:

- 1 - הכנסת מלאכת הצורפת מחד, וכבוש מלאכות אחרות שהיו מנופול בידי הערבים: סיתות, חציבה, בנין וטיוח (ובכוא העליה השניה מרוסיה היו התימנים הם של מידום מלאכות אלה).
- 2 - הקמת שכונות בירושלים: נחלת צבי, שמעון הצדיק ומשכנות.
- 3 - עבודה בחקלאות ונטיעות היאחות באדמה:
- א - בשנת 1886 הקימו התימנים בעזרת נדבנים שונים ספרדים ואשכנזים את כפר השילוח כשכונת לכפר הערבי סלואן. הכפר נעזב במאורעות תר"ו.
- ב - בשנת 1895 הקימו 13 משפחות תימניות ישוב חקלאי ברמה (אדמת נבי סמואל), לאחר שמתישבים ירושלים (אשכנזים?) נכשלו להיאחו בה. אולם על רקע חידוד היחסים בין התימנים לבין התושבים הערבים בסביבה, הרסו האחרונים באחת השבתות את המשק היהודי ושקו קץ לאחוזות התימנית.
- ג - בשנת 1903 הקימו אגודת "פעלת שכיר" כדי לעודד עבודה בחקלאות במושבות ולהפעיל ע"י כך מספר הערבים העובדים במושבות אלה.
- ד - בשנת 1904 הארגנה קבוצת תימנים באגודה בשם "שיבת ציון" לצורך רכישת קרקע להתיישבות חקלאית, אולם התכנית לא יצאה לפועל מסיבות שונות.

הכאת שורשים בארץ

למרות מספרם הרב יחסית של עולי תרמ"ב, רק מעטים עזבו את הארץ.

סיכום

1. רוב עולי תרמ"ב לא עסקו בחימן בעבודה פיזית כפועלים.
2. עולי תרמ"ב לא נשכרו ברוחם ועמדו בתלות הקליטה בארץ. הם לא היו בעלי יומרות גדולות.
3. עליות תרמ"ב פעלה בשקט, ללא יומרות וללא וכוחים ופסציות, ועל כן לא היו בה אכזבה, נסיגה וכשלון.
4. סיכומה של העליה הראשונה מתימן איננו עגום כלל וכלל כסיכום העליה הראשונה מרוסיה. עמלם של הראשונים בעולי תימן הניח את המסד שעליו המשיכו בבנין העליות הבאות לרבות מאירופה.

עולי ביל"ו

וברובם לא רק נטש האידיאליים שלו אלא גם ירד כליל מהארץ.

- 3 - עליות ביל"ו פעלה ברעש רב, עם יומרות, וכוחים ופסציות. וכגודל הרעש שלה כן היו אכזבותיה, נסיגתה וכשלונה.
- 4 - "אם כי עגום הדרך הסיכומה של העליה הראשונה (מרוסיה) - הרי היא צעד גדול קדימה בכך כשצורה אורבת האכזבה, החלום הגאה כשהפסחון הראשונים לא היה לשוא. הם, בטעותיותם ובקרבנותיהם, הניחו את המסד שעליו המשיכו בבנין העליות הבאות".

הערות ביבליוגרפיות

1. גרייבסקי: ספר הישוב, עמ' 78.
2. ספר תולדות ההגנה, חלק ראשון, עמ' 96, הוצאת מערכות.
3. שם, עמ' 41.
4. שם, עמ' 28.

משוררת וארשת עולמה*

מאת רצון הלוי

צפורה סולמי-בן-יון באחד משיריה היא מכריזה "אני רב אשה", וזה דבר מוקשה, הבה נשפוט את תפק הריו זו מלה זעירה בת הברה אחת, וכך יאשר המשפט **אני אשה**. אלו כך אמרה צפורה הרי היא מתקננת לצעמה של מחצית חיונית של האנשות, ישות אשר אין שעל על פני כדור הארץ שצקה אינו נופל עליו, אלא שהיא הוסיפה את ה"ה", ובכך בטאה חולשות רבות, טרוניות וכביות עד אין ספור, והמדובר כאן במשוררת המצטיינת בקור רוח ובקבלת כל התרחשות אם היא נגדה ואם היא למענה, בחוק ועמידה איתנה, גם כשהיא חושפת קצת מפגעים שפצעו אותה נפשית עליון לייחס זאת לישות הנשית ולא לקצת לא אישית, אלו באנו לתהות על קנקנה של צפורה כמשוררת וכסתם אשה נגלה נוף ואקלים יציבים וקצת מזורזים בתכנם, יש בשיירה ארבע נפשות פועלות על חיה שמתן להן כטוי בשיירה.

הדמות הראשונה הרי היא הבריאה בכבודה ובעצמה: הרוח, השמש והענן, היים הענן והגבועה הנשקפת לים. את הדמות מרבה צפורה לצייר בלהיטות מלאת חבה והשתאות, היא מרגישה שמתוך המראות הללו יש הארת פנים אישית כלפיה ממש:

מישהו מאיר פנים
נותן לי חסד מאחר
אכסניה ללב הקפדני שלי.

(סמו שהות מארע עמ' 11)

הגנה כנגד דמות האנשותיו זו של הדר העולם יש לה לצפורה עין חדה הכוללת את המציאות היום יומית של החיים ואו כל אותה השתאות, רבת החדה והלהיטות ועלמת במחירי, המצנח מתקטמם בהיגוף, העינים מתכווצות בחשדותו נשכנית, המציאות הזאת אינה מוצאת חן בעיני צפורה. היא זועפת וכנראה שיש לה הרבה הרבה טענות ומענות, ונעניין לצד להט השתאות כלפי הבריאה מדי יש ביד הולך צל המציאות ממש בצמידות:

בלולה טפסנו על הרים	בפקר עמדנו בכוכים
לגלות את שפעלם	פורעים שטרי החלומות
ללשף צחות הרוח	ומקים על חסא האשליות.
לכבש שבילי בראשית	(בבקר שהות עמ' 14)

ארשת זו של דמות עולמה מתלהו כמעט אל מרבית שיריה וממש בצמידות אל מראות הטבע והמציאות יש גם שתי דמויות אנוש המתייצבות מנגזות בהרפתק עזה אחת לרעוהה. הדמות הראשונה הוא אביה, למענו הוקדש ספרה הראשון - "תלת של כסף", אביה של צפורה. אלו באנו להגדירו, כפי שדמותו מציגה מתוך שיריה הרי הגדרה זו תתמצה במלה אחת ויחודה - אדם: אדם בכלל מלוא מובנה רומה ועמקה של המלה הזאת: אדם שמתרפק עליו, מתחממת לאורו בקור המציאות. אביה מת על מזבח העבודה שהייתה בעיניו מקודשת כחלמוד תורה ותפלה.

היא קראה באביה גם בחייו וגם במותו ארשת של רוחניות גם בעבודתו היום יומית שהיתה גשמת וממש מגושמת על פני פגומי הבנין:

קראה בקה הרוח ונאית זו הענן קרש צמו והוא שובב עד נאסף.
("תלת של כסף" עמ' 41)

* שני ספרי שירה: "תלת של כסף" ו"שהות" הוצאת אפיקים.

מול דמות זו של אביה עומדת דמות נגדית זו הדמות של כל אשה בכל זמן ובכל מקום, קושרת ידקה אליה מכות גורתו של הטבע. הדמות הזאת עזה עם המציאות לגבי צפורה. מכאן באה הכרות החולשה של המשוררת לגבי הדמות הזאת. האשליה כשצורה אורבת האכזבה, החלום הגאה כשהפסחון האכזרי אורב למראשותיו. והזי מהות קיומית שבם כמותיה של צפורה לגלגלו בה ושרו אותה ורקדו למנגנותיה, אלא שצפורה הנה אישיות אקדמאית שילדתה בישראל ועל כן גם צורת הכהנה שונה מאותן צורות של אותן סבתות, אבל המשותף ישנו, ובשני ספריה הוא מציץ מכל פנה וווית.

באין "מרבדקסמים"

מאת כתבו

בימים אלה מופיע ספרה של ד"ר נצה דריאן קלון באין "מרבדקסמים", עולי תימן בארץ ישראל (תרמ"ב - תרע"ד).

הספר יצא מטעם מכון בן צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, בהוצאת יד יצחק בן צבי והאוניברסיטה העברית בירושלים. יש לברך על העיתוי המוצלח בהוצאת הספר, לציון שנת המאה לראשית עלייתם של יהודי תימן לארץ ישראל.

הספר באין "מרבדקסמים" הוא פרו מחקרה של ד"ר קלון-דריאן על עליותם וקליטתם של יהודי תימן בארץ בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה. משך שנים אחדות בודקה ביסודיות את הספרות והעתונות של אותן שנים, התחקרה אחר חומר תיעודי וארכיוני ואף שוחחה עם עולים בני אותה תקופה כדי להגיע למסקנות על תרומתם של בני יהדות תימן לתחיה הלאומית והתרבותית בארץ-ישראל באותן שנים. הספר דן בקורות עולי תימן הן בערים והן בהתיישבות החקלאית. זו הפעם הראשונה שסוכמו התנאים על עלייתם והתיישבותם של עולי תימן באותן שנים התחלתיות, וכן העורכה מחדש תרומתם לבנין המולדת.

להלן מקצת מן הנושאים שהספר דן בהם: מניעי העליה מתימן ונגלה בשנים תרמ"ב-תרע"ד; קליטתם וחבלי הסתגלותם של יהודי תימן בירושלים; הקמת שכונותיהם הראשונות; יהודי תימן והקהילה הספרדית; ייסוד החולל התימני העצמאי; מעמדם של בני תימן בהתיישבות החקלאית בשנות העלייה השניה; המשרד הארץ-ישראלי ו"עליות יבנאל"; יחסיהם של בני תימן עם המועלים, יוצאי מזרח אירופה; ובקהילת עולי תימן ביפו.

את הספר מוליח למעלה מ-35 אוריום ותמונות, ביניהם: דיאוגרמה המפרטסים, ובני העדה התימנית בירושלים וחלוקתם לפי המקצועות השונים (לשנים 1887 ו-1908), בעלת שלבי הגידול של האוכלוסיה התימנית בהתיישבות החקלאית, תמונות שצולמו בשלהי התקופה העות'מאנית ועוד. רשימה ביבליוגרפית מקיפה ביתר מופת חות חותמים את הספר.

בימים אלה, שבהם נישאלת השאלה הכואבת, ללא הרף ובמסגרות חינוכיות וצביוניות, האמת תרמו יהודי תימן לבנין היישוב היהודי המתחדש בא"י לפני קום המדינה?! - נותן ספרה של ד"ר קלון-דריאן תשובה חד-משמעית: אין ספק, שצמיחתה והתפתחותה של יהדות תימן בארץ-ישראל מהווה חלק אינטגרלי בקורות היישוב היהודי בימים ההם.

על תרמ"ב ועל עכשיו

מאת ד"ר שלמה סבירסקי

לפני מאה שנה החלה עלייה "המונית, רצו" מה ומתמדת" של יהודי תימן לארץ ישראל (י' רצהבי, **הארץ** 28.9.81). קבוצת העולים הגדור לה האישונה הקדימה את אנשי ביל"ו - ארבע ציונים אירופים אשר נכנסו לספי המיסטוריה בארץ כראשוני תהליך התקומה הלאומית בישראל - בהדסים אחרים. בין 1881 ל-1918 עלו לארץ כ-4,000 יהודים מתימן - כ-10% מכלל קהילת תימן. באותה תקופה עלו ארצה לא יותר מאשר 1% (אחוז אחד) מכלל יהודי רוסיה (ח"י כהן, **הפעילות הציונית בארצות המזרח התיכון**, עמ' 36-37). למרות ראשוניותה של עליית תרמ"ב מן ("אעלה בתמ"ד") ולמרות היקפה המספרי שמורה לה מקום משני בלבד בהיסטוריוגרף פיה הציונית, רבים מן הספרים העוסקים בתולדות התקומה הלאומית בארץ ישראל אינם מזכירים את העולים התימנים הראשונים כלל, ואלה אשר כן מזכירים אותם עושים זאת כבדרך אגב, תוך שהם מקדישים את ערך תשומת הלב לעולים שבאו ממזרח אירופה ולפעליהם. מדוע?

עליית תרמ"ב כסמל לאומי ולמוקד הזדהות

נראה לי שאת התשובה ניתן למצוא באופיין השונה של העלייה הראשונה מתימן ועל העלייה הראשונה ממזרח אירופה. בעוד שאלה האחרון נים עלו ארצה, כדברי פרופ' רצהבי במאמר ה"ל, ברוח המכניית לאומית, מתוך שאיפה לעצב חיים חדשים וליצור תרבות לאומית חדשה, יהודי תימן עלו מתוך הכמיהה היהודית המסורתית לשוב לארץ האבות והם לא שאפו לחולל שינויים חברתיים או פוליטיים כלשהם (ראה ניצה דרויאן, "קהילת עולי תימן בירושלים, תרמ"ב-ת"ר", במלאת מאה שנה לעליית תרמ"ב, **סקירה חדשה** אוגוסט 1981). ההבדל בא לידי ביטוי בעיקר בדרך הפעולה של כל אחת משתי העלויות. עולי תימן עלו בצורה משפחתית וללא מערכת ארגונית ולכלכתי שתוכל לסייע להם בכלי שטח ובארץ; הם התכוננו להתפרנס בארץ האבות באותה צורה שהתפתסו בתימן, ובעצם הישיבה בארץ הם ראו בעיקר אפשרות למצב באופן מלא את אמונתם הלאומית הדתית. הציונים האירופים, לעומת זאת, הקימו מערכת מסועפת של מוסדות שנועדו לסייע להם במימוש שאיפותיהם ולהכשרה של ער לים, מוסדות לכלכלים להתישבות חקלאית ועירונית, מוסדות צבאיים להגנה עצמית, וכיו"ב. המערכת המוסדית הזאת איפשרה לציוני אירופה להגיע תוך זמן קצר לשליטה במהלך החיים של הישוב היהודי בארץ ישראל.

שליטה זו על ציוני אירופה היו כמה השכלות מנקודת הראות של דינמו כהן. ראי, שית, היא העניקה להם את האפשרות ליצור מגע עם יהודים שלא השתייכו למסגרותיהם

כיום תביא בעקבותיה גם לשינוי בהיסטוריוגרף ראימה. אבהרו למה כוונתי. ההיסטוריה היא לא דבר מה בעל ממשות משלו המצוי בעלמלתו במקום בלשונו. ההיסטוריה היא לא מערכת של עובדות אובייקטיביות - חקיימות - אישיות וממתנות להתגלות על-ידי ההיסטוריונים. ההיסטוריה היא תבנית של עברנו שאנו יוצרים בהוזה. כל דור וכל קבוצה יוצרים את ההיסטוריה ויה שלהם על-פי ההשקפות ועל-פי האינטרס סים הנוכחיים שלהם. ההשקפות ואינטרסים של ההווה קובעים לא רק את הפרשנות שאנו נוטים לאירוע זה או אחר מן העבר, אלא גם את אלו אירועים או חוקרים ואלו לא. הגי"ר סתות של ההיסטוריה משנות במקביל לשינויים החלים בחברה בה חיים ההיסטוריונים.

דוגמאות אחדות ימחישו את העניין: אנשי העלויות האשכנזיות הראשונות ראו את עצמם כמודים במסורת הגלותית; הם העדיפו לראות את עצמם כממשיכי דרכם של הגיבורים הקדמונים של עמישראל שישב בארצו, ולא כבניהם של יהודי הגולה. ההשקפה הזאת השתלטה גם על ההיסטוריונים הציונים - ואלה הפנו את מאמציהם המחקריים אל עברו הרחוק של העם, תוך שהם מזניחים את חקר תולדות היהודים בגולה. דבר דומה קרה גם במחקר הארכיאולוגי של התנועה הציונית הלוכית מושפעים מרצונה של התנועה הציונית הלוכית, את הקשר האמיתי של היהודים עם הארץ, עסקו הארכיאולוגים הישראליים עד לשנים האחרונות בעיקר בחשיפת אתרים יהודיים קדומים - תוך שהם פוסחים על אתרים של עמים אחרים שישבו בארץ לאחר חורבן בית שני. הדוגמה השלישית נוגעת לתחום הפרשנות של ההיסטוריה: בריכוזבא נחשב לידי רבים במשך מאות בשנים לדמות שלי; לית: ההיסטוריוגרפיה הציונית, שראתה אותו מבעד למשקפה היא - משקפיים של מאבק צבאי לעצמאות לאומית - הפכה אותו ליגור; ואילו עתה שוב נתפח הייחוס על-ידי היושבים הרבני - וגם זאת על רקע עמדתו של המחבר ביחס לאירועים המתרחשים בימינו אלה בארץ.

מה אנו למדים מכל אלה? אם ההיסטוריה היא דבר מה שאנו יוצרים בהווה, סימן שהתבנית של קצתו נקבעת על-ידי פעולותינו ומאבקינו בהווה, ייתר משהיא נקבעת על-ידי חקירותינו בארכיונים ובחפירות. מעשנו בה וזה קובעים, במידה רבה, מה אנו רוצים לדלות מתוך עברנו, ומיצד אנו רוצים לפרש אותו. מאבקינו ותהיותינו בהווה הם המולכים אותו לבדוק שוב ושוב את מה שקרה בעבר. ההיסטוריה מאירה את מצבנו בהווה ומספקת תימוכין לפעולותינו. ההיסטוריה היא בת לוויה תמידית שלנו בהווה: במלים אחרות,

(סוף בעמוד 7)

על-פי השיקולים וסדרי העדיפויות שהם עצמם קבעו. דוגמה מובהקת לכך היא שלחותו של בינאלי לתימן ב-1911, שנועדה להעלות ארצה פועלים תימנים חרוצים וציתים - נים - כדוגמת אלה שכבר ישבו בארץ מאז תרמ"ב - שיעורו לאנשי העלייה האשכנזית השניה לכבוש את שוק העבודה במושבות מידי הערבים (ראה ח' הנגבי, **מוניטין**, אוקט' בר 1981). שנית, המערכת המוסדית שהקימו ציוני אירופה בארץ איפשרה להם לווסת את הפעילות של יהודים שלא השתייכו למסגרות שלהם - ובעיקר היו אלה הספרדים ויוצאי ארצות המזרח - ואף למנוע בעדות מלהקים מערכת מוסדית איתנה משל עצמם (תלאתיה על התאחדות התימנים הן עדות אחת לכך, ועדויות נוספות אפשר למצוא בספרו של אליהו אלישר, ז"ל, **לחיות עם יהודים**). כל אלה תרמו, כידוע, להתרות איהשויון הנוכחי בין מורחים ואשכנזים בישראל. שלישית, וחשוב ביותר מבחינתנו כאן, השליטה של ציוני אירופה במהלך החיים של הישוב היהודי בארץ ישראל, ומאוחר יותר במדינת ישראל, איפשרה להם לכתוב היסטוריה של התקומה הלאומית היהודית בישראל התואמת את השקפותיהם ואת מעמדם הנוכחי בחברה; זוהי היסטוריה בה הם עצמם מופסים את המוקד המרכזי והראשון בחשיבות. ומדובר לא רק בכך שעמדו לרשותם הוצאות ספרים, קרנות מחקר, ארכיונים, מוסדות להכשרת חוקרים ומוסדות חינוך שבהם נלמדה הגירסה שלהם, אלא גם בכך שהם הצליחו להפוך את מפעליהם הם ומבצעייהם לסמלים לאומיים ולמוקדי הזהות כלליהבריתיים: מפעלים ומבצעים אלה ועמדם במרכזם של ההיסטוריה היהודית בת-ימינו.

כימד ניתן לשנות את ההיסטוריוגרפיה הציונית המקובלת? כימד אפשר להעמיד את עולי תרמ"ב במקום שווהערך לה של הביל"ו יים מבחינת ההתייחסות וההזדהות? התשובה המקובלת היא: מחקר היסטורי ושיבוץ הנושא במסגרת תכניתו הלימודים בבתי הספר. גישה זו מצאה ביטוי בכמה צעדים חשובים ביותר שנקטו בשנים האחרונות, כדוגמת הקמתו של המכון לשילוב מורשת יהדות המזרח במשרד החינוך והתרבות, או פירסומו של כתביהעת **מעמים**.

רק תנועה פוליטית חזקה תשנה את המצב

אך לדעתי אין בכך די. עולי תימן, ואישים עולי המזרח בכללותם, מצויים בשולי ההיסטוריוגרפיה הציונית לא רק בגלל שההיסטוריונים התייחסו אליהם עד כה בצורה בלתי-שוויונית, אלא גם, אם לא בעיקר, בגלל שמקומם במערכת החברתית, הפוליטית והכלכלית בארץ כיום הוא בלתי-שוויוני. תגור עה שתשנה את המצב הבלתי-שוויוני הקיים

היוזי המזרח: "מצרך מבוקש"

מאת חיים ברויסק

ואילו אף ימנעו מן להכנס לעיריות שלהם, השיב איש הקבוץ כועס ובעוצמת צח: 'מה, ימנעו ממני להסביר להם את השקפתי?'

3 - ד"ר גדי יציב, שנחבר למזכירה המדינית של מפ"מ, דורש התקרבות הקבוץ אל עיריות הפתוח, לא למען חנוך משותף או נתינה ממשית, כי אם ליציאה "למאבקם פוליטיים משותפים" (יאר קוטלר, מעריב מיום 13.11.81). אין ד"ר יציב שואל עצמו: אילו "מאבקים משותפים" יש בין האוכלוסיה המזרחית בכלל, ועיריות הפתוח בפרט, לבין מפלגה פרו-ערבית כמו מפ"מ וקבוץ כמו הקבוץ הרצ'י שבאזור לוד הפסיק תנוכם של המלחמים המזרחים במערכת החנוך שלו, בסענה שהוא מנהל לאידיאלים מסוימים, שכנראה אינם מתאימים למזרחים!

בסיכום, יסיקו אחינו האשכנזים לקחים מהבחינה רוח לנכסות העשירית כאשר יסיקו - אין זה כלל חשוב בעינינו. החשוב בעינינו הוא: אילו לקחים אנו המזרחים לומדים? הלוקח העיקרי שיש ללמוד הוא ההשתחררות בכל מזרח מהגמוניה חד ערדית, תרבותית, אשכנזית בכל צורה שהיא: חומרית, חברתית ומדינית. הדרך לכך היא אחת ויחידה: התארגנות עצמית עצמאית, או כפי שהגדיר זאת ד"ר סמי סמחה: "בשאל התארגנות של היהודים המזרחים המקופחים, יותרו בידי האשכנזים כל אמצעי ההעברה התרבותית - חינוך, אמצעי התקשורת, קביעת זימונים והשתתפות ערכים" (מעריב מיום 13.11.81) ואנו מוסיפים: גם רובם של אמצעי ההעברה החומרית: תקציבים ומשרות.

המערך הוא קירוב ישראל השניה אל תנועת העבודה" (יאר קוטלר, מעריב, מיום 10.7.81).
3 - בתנועה הקבוצית "קמה" תנועה של ההא על חטא על שזנחו את ישראל השניה בעיריות הפתוח שבסביבתם או שלא עשו די למען עיריות אלה, ועל כן חובה כעת להגביר את העשייה כדי לקרב את אוכלוסית העיריות אל תנועת העבודה והתנועה הקבוצית ולמנוע ניכור ביניהם.

4 - צחוק גורל הוא שתנועה כמו שלי, שיוזמתיה לטובת הערבים, רבות וגדולות מיוזמתיה לטובת היהודים המזרחים, נשמע קולו של אחד ממנהיגיה, אורי אבנרי, במסגרת דיון בלקחי הבחירות. הוא אמר שעל שלי להתרחק מהשמאל הקיצוני ולנסח את האידיאולוגיה שלה מחדש "בנפחים מתאימים לישראל השניה ולכני עדות המזרח!" (סוף שבוע של מעריב מיום 21.8.81, עמ' 11).

אולם, כפי שאמרנו לעיל, אין בכל "הרעש הממסדי" הזה משום שמהו ממשו ליהודים המר"ח. משום שמהו ממשו פירושו שהאשכנזים חייבים יותר על חלק יותר גדול ממשאבי החברה והמינהיג כמעט כולם מופשים כידים. שרירי לא די להכיר בכך שיש כוחות משכילים ומוכשרים בקרב יהודי המזרח. יש לתרגם זאת לשפת המעשה בשטח, יש לראות משכילים מוכשרים אלה במסדות הכלכליים, התרבותיים והמדיניים של תנועת העבודה, של הסוכנות ושל המשלה - ולא רק בסקטור הפרטי החזק משקולים פוליטיים ערדתיים. לא די לשלוף אנשי מקצוע לבערות התנדבות זמנית בעיריות הפ"ת, תוח, לא די להקים מפעלים בעיריות הפתוח או לידן כדי לתפקד עסקוקה או פרנסה בלבד. יש לפתוח את מערכת החנוך בקבוץ בפני הצטרפות ילדים מעיריות הפתוח, יש להכשיר כוחות מקצועיים ומשכילים למלוי תפקידים מקצועיים ואחרים במפעלים ולשתתם ברווחים.

לנו ברור שמלרות כל "המהומה הרעש" שקמו לאי החולל שום שנו מהותי אמתי בגישתם ליהודי המזרח, ונדגים שוב בדוגמאות:

1 - אחד ממברי קבוץ חצרים הדגיש, שבמפעלים לים האזוריים של התנועה הקבוצית לא יוכל איש שאינו מקבוץ לטפס במעלה ההיררכיה הנהלתית של המפעל, וכי אנשי הסביבה ועיריות הפתוח היו וישארו מופלגים. (אבי בטלחה, סופשבוע של מעריב מיום 11.9.81, עמ' 8)

2 - במשדר בטלנויה מיוחדש אוטוקטר 81, הסביר אחד מראשי התנועה הקבוצית, שבצעדים אין התנועה חייבת דבר לעיריות הפתוח וכי לתנועה יש מסגרת חיים משלה, תפיסת-עולם משלה והיא חופשית לקבוע מי יבוא לתוכה ועם מי היא תתחבר, וכי את אשר השיגה היה בכוחות עצמה ואינה חייבת להתחלק עם אחרים. אולם, כאשר דובר על השפעתם של היוזי המזרח על אי לעילוי של המערך השלטון, טען האיש שהתנועה הקבוצית חייבת לפעול בעיריות הפתוח, להסביר את עקרונותיה ותפיסת עולמה. כאשר המראין שאל: ואם אנשי העיריות לא ירצו לשמוע אותך

שת מסקנות משמעותיות ניתן להסיק מתוצאת הבחירות לכנסת העשירית, האחת ישירה - והיא התלות של המפלגות האשכנזיות ככוח האלקטוראלי של המזרחים, והשניה עקיפה - והיא שההגמוניה החדיעהרדית של כ"ט, ללא הכרזת זרם אידאולוגי, נתמאשרה על כן במסופה המדינית, הודות להצבעה של יהודי מזרח לסדר כת האשכנזים. לכן, רק טבעי הוא שהחרידה תאחו במפלגות אלו מכיוון שנמשת ע"י המזרחים פירושה הפסד כוח שלטוני והפיכת למפלגת גות ערדית אשכנזית מובהקת.

ניתן אפוא, להבין, מדוע מונים האשכנזים כאחד מלקחי הבחירות החשובים ביותר את המסקנה שאסור לוותר על פעילות בקרב המזרחים, וכן אסור ליצור עמות בין קבוצים ועיריות פתוחים וכדומה. בעקבות הבחירות לכנסת העשירית רית הפכו המזרחים לפתח "מצרך מבוקש" שכולם רוצים באדהות, ביקור, לפייסו, לחבקו ולגפפו! כל אלה שרק תמול-ששלוש ולולו בהם, השמיעו מילות גנאי כלפיהם ונחרדו לצעם המשכה שבניהם יתחנכו עם בניהם יחד, הפכו לפתע ליצורים אנושיים המזכרים על ערכו של האדם המזרחי ועל מחויבותם כלפיו וכדומה. אולם, כשכאים לזדקק מה בעצם הם מציעים, מלגים מיד ששום דבר לא נשנתה: הם מנמפים בסיסמאות סרק, הטפת מוסר והטמעה אידאולוגית, אם נותר עוד ערך לאידאולוגיה שלהם. הם אינם מציעים לא עזרה חומרית ממשית, לא קבלת ילדי עיריות פתוח למערכת החנוך של קבוצי הסביבה, לא פיתוח הכשרונות המקצועיים והטכניים בבית המזרחים במקביל אוכלוסיה הלשה ולא הכנסת מזרחים למוקדי כוח מדיניים וכלכליים. ומה הם במקשים מכל "העזרה והמעורבות" שלהם? כמו בעבר כן גם בהווה ובעתיד: הגמוניה חד ערדית אשכנזית על גבי המזרחים.

בנת, הבה נתן רשות הדבור לדוגמאות:

1 - האישה, יש להזכיר את כל האמורים הרבים שהחלו להופיע אחרי הבחירות בתנועת "הכללית" (קרי האשכנזית) על יהודי המזרח והרואים בהם אור חיובי גדול. לפתע חשבים ונזכרים כמינה אחרת לגמרי: הם אינם שרים המזרחים שכבת משכילים, דור פוליטיקאים חדש שהגיע להשגחה לא בזכות מוצא אלא "מפני שהם מוכשרים ומחוננים בתכונות של מנהיגות" (שמאור שינאר, מעריב, מיום 29.9.81), שככה חברתית ממוספת שהגיעה לכך בזכות הריצות, יוזמה חושיעסקים ברא, וכיוצא בזה, שבהם והאית השנים שיק, את תמולהשישום הסתור והחובלמו התכונות השליליות כביכול של המזרחים.

2 - האחראים במערך זמנתיה הלוקחים של הבחירות, מפגלתיים ולא מפגלתיים, מאחזרים ברעה כי אחד הכשלונות של המערך נבע מהזנחת את היהודים המזרחים, ועל כן חובה לשוב ולפעול בקרבם כדי להחזיר בתוכם את האיראן לים של תנועת העבודה. פרופסור אריאן קבע כי "הדרך היחידה לקטוע את התהליך המתמשך והבלתי נמנע של התעצמות הליכוד מול הצטמקות

על תרמ"ב ועל עכשיו

(סוף מעמד 6)

היא מרכיב אורגני של ההווה יותר משהיא דבריהם העולל מאחורי שערי העבר. פירוש הדבר, אם כן, שתקוף ההיסטוריה יותר משהוא תוצר של פעילות מאחיקתי היסטוריונית, ולא תוצר של הפעילות לתקוף החברה בהווה. מעמדם של עולי תימן הראשר ניס בהיסטוריה היהודית תלו בפעולותיהם של יהודי תימן כיום, יותר משהוא תלו במאמציהם של ההיסטוריונים. תנועה רחבה תשנה את המצב הקיים בו עדיין מתמשכת שליטתם של יהודי אירופה בכל מערכות החיים, ותיצור מבנה חברתי שוויוני וצודק יותר, תנבית בעקבותיה גם הסתכלות היסטוריוגרפית שונה על גישת תרמ"ב ועל כלל העליות מאירופת המזרח. רק תנועה כזאת תוכל להפוך את מפעליהם של המזרחים בעבר למוקדים סמליים של זהדות עבור מזרחים בפרט, ועבור הישראלים בכלל, כיום. ההיסטוריונים יכולים לטפק את התיעוד ואת התיאור המדויק של אירועי העבר, אולם רק התארגנות חברתית-פוליטית של המזרחים יכולה להפוך את אותם האירועים למקד של זהדות משמעותית עבורנו כיום. התארגנות כזאת תוכל להפוך את המורשת ההיסטורית של יהדות המזרח מ"עוד אחד" מעשרות הנושאים הנלמדים בבתי-הספר, לחלק ממערכת הערכים והסמלים המכוונים את מהלך חיינו הלאומיים כיום הלכה למעשה.

יהדות תימן מנקודת ראות אנתרופולוגית

מאת מיכל אמדור

הרוחניים הרבים עלתה יהדות תימן ללא ספק על האוכלוסיה המקומית. אך ברובד השיפוטי – הפולו לרעה. למרות שהפולו, לא היו משפלים בעיני עצמם. הם היו מוכנים לשאת הכל בגאות, מלכת בריה, מן שחבורו בעלינונתם והתוותה לעומת תושבי הארץ הגויים שהיו כורים ברובם, ומתור שהאמינו שגילום היא זמנית וכי גאולתם לא תאחר לבוא: לכן נכספו וערגו בכל דור למשיח שגאולם, כפי שהדבר בא לידי ביטור הן בתפילותיהם, כאבותם וכשרותם.

העובדה שהגיזנט נסתייע בעלעלה האחרונה "על כנפי נשרים" גם בשלוחים מן הארץ שהיו רות תודה – ויהודי תימן, שלא מתוך הרה מילאו אותה, נשארו "אסירים" כי האשכנזים מעין תחילתם בחכרת התודה, אלא כפי שמוצאם, מעין הרמת אצבע: "בזכותנו אתם פה"... והם קיבלו אתה בקלות, משום שהיהודי התמיני שהיה רגיל לחיות בסדר השלטון האימפריאלי, העביר הרגלו לארץ. אבל בתודעתו, כמו בתודעתם של אלה שעלו לפניו, הוא לא חשב לחיות כך. הוא האמין כי בארץ אבותיו יחיה כיהודי, במשמעות של שווה בין שווים בכל תחומי החיים.

האם תחושת הקידום מאפיינת את כלל העדה?

ככל קבוצה אנשים אנו עדים לריבוד של דורות, וכשם שקיים פער תרבותי-כלכלי-חברתי בין קבוצות הגיל השונות, כך גם לגבי התחושת לעדה. אך פער זה קיים בתוך שאת, כשמדובר ב"התנגשויות תרבותיות" עם קבוצות העדה בני השבעים ומעלה אשר עלו ארצה בשנות הארבעים לחייהם כשארשיותם מוצבת כחלכה, נראה כי הם משלמים בחלקם – הם חיים בעולמם המסוגר וברוך כלל משמשים על פי אורח החיים שהסכימו לו בתמן. העולם התרבותי-החינוכי אננם משקי בהם, אך לא חודר לפנימיותם ואינו מערער את תפולמם היציב, ולפיכך הם הגאים בתרבותם, מאשרים בארץ אבותם וכמעט אין תחושת הקפוח פוגעת בהם. קבוצה זו נמצאת בעיקר מושבים הוותיקים המבוססים על הרכב חדיעתי, וכן בריכוזים עתיים שבפריברי הערים.

השכבה השנייה היא הצעירים ילידי הארץ, אלה גדלו על התרבות המצויה בישראל המורכבת גם מסממנים מערביים, אולם גם תמינים בתחום הפולקלור והמורשת היהודית של בית אבא. שכבה זו היא הגאה בעדה ומודעת לתרומתה הגדולה לתרבות בישראל. היא אינה מרגישה רגשי קפוח והזדהות עם העדה ממכתבים בשומר כמה מאפיינים שלה, הן בתפילה בבית הכנסת של העדה, טקסי נישואין וכדומה.

תחושת הקפוח קיימת בעיקר בקרב הדור המבוגר, אלה שעלו מתימן לישראל בשנות העש"ים לחייהם, הם המאוכזבים. הם אשר ספגו את התרבות היהודית המעמית בילדותם והאמינו שחברות זו ומה שחיים מקיבוץ בארץ ישראל, ומתוך שיוון והתרוממות רוח יחיו בקרב הקהלות האחרות, הם שרצו להמשיך במסורת אבותיהם

הספרדים והן האשכנזים. ואלמלא כמו לעזרתם כמה נדבכים – הן מיהדות גרמניה-אנגליה מח"ל, והן מאישי ציבור ונדבכים מהישוב הישן, ספרדים ואשכנזים נאורים – לא היו זוכים לתשומת לב שהגיע אליהם לאחר מכן, בעיקר בתחום הדיורי בירושלים. ומני אז עד שנת תרס"ו, כמו עד היום נתשבים התימנים כעדה נפרדת.

יהדות תימן סווגה בכלל עדות המזרח, רק מאז החלה הגירתם לארץ של אנשי מפלגת הציונים החילוניים משנת תרס"ו ואילך. ומשום שהתימנים היו שומרי תרבות יהודית ככל הישוב הישן שהיה ברובו ספרדי-מזרחי – החלו הללו לכלול גם את התימנים בכלל עדות המזרח, בה בשעה שהתימנים נים עצמם שמרו על ייחודם ומסגרת תרבותם, אם כי צעירים שביניהם היו פתוחים כבר אז גם להשכלה וללימודים כלליים. ואכן מוצאים אנו, שעל אף מצבם הכלכלי החוקי הגיעו, מספר לא מבוטל של צעירים תימנים, להישגים נכבדים בתחום ההשכלה הכללית, אם זה כעורכי-דין שהשתלמו בחו"ל ואם זה כאנשי מחקר, ספרות ואמנות, עוד בטרם קמה מדינת ישראל, וכל זה בכוחות עצמם ותחת שלטונות זרים, תחילה התורכים ואחר כך האנגלים.

השנה, החלו החגיגות למלאת מאה שנים לשיבת-ציון של יהדות תימן, תרמ"ב, רק כדי להתאימה לעלית אנשי ביל"ו שבאה לאחריהם, שקראה משום מה "העליה הראשונה", אם כי נשארו ממנה רק ארבעה אנשים. על יצירת מיתוסים והפרסומם נדון בפעם אחרת – מטרטנו במאמר זה היא לדון על תרומתה וגם על קיפוחה של יהדות תימן בשחיים שונים מאז קימו של המייסד הציוני-האשכנזי, שהחל משנת 1908, והעצצם עם קום מדינת ישראל.

יהדות תימן הרמה מאז עלותה לארץ כמעט בכל השטחים: בבנין, בחקלאות התישבותית וכן בת"ח חום הספרותי והאמנותי-תרומה רבת ערכים, שלחלה היתה צריכה להצביע על גאווה, אך למעשה, למרות ההכרה בקיימה, מתעלם המייסד מתרומתה, דבר המחריף את תחושת הקיפוח והניכור. וניכר הדבר שישנה השלמה עם המציא ות המפתחת אותה, ביחוד אצל המבוגרים שעלו עם קום המדינה.

כדי להבין את הסיבה להשלמה תמוהה זו – של המבוגרים – ראוי לבדוק את מצבם של יהודי תימן בתמן כשרם עלייתם. מאחר שמאמרי זה אינו עוסק ביהודי תימן בתמן, אבדוק מצב זה באופן תמציתי-ברבדים שונים: ברובד הכלכלי, דמו היהודים בתמן לאוכלוסיה המקומית בדרך כלל. מעטים מהם עסקו במסחר-זעיר, יחידים במסחר בין-לאומי, אך רובם היו בעלי מלאכה נזררים עסקו גם בחקלאות ע"י שמסורו אדמתי-הם לאיכרים גויים. פרט ליהודי עדן, שרביבם ביניהם עסקו גם במסחר בין-לאומי והן הגיעו לעושר מופלג, כגון משפחת בנין ועוד; באשר עין היתה עיר נמל ואף מפתחת יותר מבחינה תרבו-תית וכלכלית, שבאו לה כתוצאה מכיבוש עדן ע"י הבריטים ב-1839, אך היו ביניהם שעסקו בצור-פוט ובשאר מלאכות. ברובד הרוחני – בקנייניהם

יש הרואים ביהדות תימן אחת מתוך כלל "עדות המזרח" בישראל בשל אמינים אחדים מהינם ומשותפיהם. כך: מוצאה באחת מארצות האיסלאם; צבע העור של רובם כהה כהה השפה האוכלוסיה המקומית; הם השפה המדוברת בין חבריה הינה ערבית בעלת ענה מקומית, כך במנהגים אחדים המקובלים בין שאר עדות המזרח, כגון טקס התינא לכלה וכיוצא בזה. כלומר, כל המבחין בין "עדות אשכנ"י" ו"עדות המזרח" עלול בשל כך לכלול את יהדות תימן בכלל עדות המזרח, ולא היא. כי אם נרד לעמקם של פרטים בתרבות ותולדות של יהדות תימן ומאמיניה, נראה שאין להצביע על "יהדות תימן כעדה אחת בעלת אמינן המשותף לכל מחוזותיה; בצבע עורם, למשל, ידוע כי באזורים שונים בתמן – במרכזה ובדרומה ואפילו באיזור החוף – היו יהודים בחירי עור ובהירי שיער, בלונדיים ואף בעלי עינים חומות וכחולות, האופיינים ליהדות אירופה וספרד, וניתן להניח שתופעה זו היא בחלקה תוצאה מהגירתם של יהודים ממצרים ומספרד לתימן; במאות השנים שעברו, ובחל"ק (במרכז והסביבה) תוצאה של האקלים ההררי הגבוה של רמות תימן, שלעיתים מושל"גים. ואילו בשטח התרבותי-יהודי, לא נמצא כמעט שום הבדל בתכנים השורשיים, לבד מן המינוי: יהדות הצפון והמרכז עד רדאע, שמו על הגיו הקוף והחולס, מה שאם כן הדרום, משרעב עד עין שהונים את החולס כצירי ואת הקוף כקוף במבטא הבבלים, מה שמעיד על השפעת הגירה הבבלית לאזוריה אלה בזמנים שונים. אך בדרך כלל, יהדות תימן שלמה לא המבטא העברי הצח של כל ארצות האלפא ביתא כולל הרמית בג"ד כמ"ת, דבר שאינו נמצא כיום אצל שום עדה מעדות ישראל, לא אצל רוב עדות המזרח ובודאי לא אצל האשכנזים; ולעצוננו לקו בזה גם הרבה צעירים ממוצא תימני, הסוברים מתוך ענות, שעל ידי הטמ"ע עת מבטאם המיוחד, יכולים להחשב כמשכ"י לים רק על ידי אימוץ המבטא העילג של האשכנזים.

מאז שיבת ציון שהחלה אצל התימנים מהשנים תל"ה-תרמ"א ואילך, הטרפו התימנים לספר"דים של הישוב הישן ואף שיטפו איתם פעולה, אך בכללות והן בשי"רות. כך במנהגים ואורח חייהם שהיה שונה, וכן קיפוחם ב"חלוקה" אילץ אותם להתארגן במסגרת נפרדת, מה שהביא להרעת מצבם הכלכלי, שהיה רע גם קודם לכן בשל החלוקה; שלעיה חי הישוב הישן בכלל, וכן

1. ראה שמואל יבנאלי, מסע לתימן, עמ' 46-47, וכן עדותו של הגוסס התיי כרסן ניביר (מצפתוני); וכן כותב הגוסס הילברנדט (מברבני); וכן יחידים יהודי גליציה ופולין הרוסית" (ש"ם).
2. ראה הצלום דף בספר מצפונות יהודי תימן ליל"ל נחום עמ' 196, המעיד על הגירת יהודים ממצרים לתימן בשנת תרע"ז; ולשטרות (1366): וכן יהודה רבי, מספרו ב' תימן, עמ' רפח (ש"ם).
3. ראה ר' יחיא קורח, מברוש לשי"ל לבב"י תשק"ה עפר"ה, דיואן "תפי חיים", ירושלים, תשכ"ו.

האס היודי תימן מחויבים לשמור על תרבותם?

הדעה בענין זה חלוקה ולעתים קוטבית. הקנאים יס' לתרבותם מבקשים לשמור ולהחיות תרבות זו בקרב העדה במדינת ישראל. ולצד הקנאים קיימת בקרב הנוסח המבקשת לשכוח ולהשכיח את התרבות היהודית התימנית בחינת מאוס המזכיר את הגלות ומבקשת להטמע ולהסמיע בקרב התרבות החדשה הצמחת בארץ. אני אישית איני נוטה לאחת מהקבוצות, אלא למוזג של שתיהן. איני גורסת בהחייאת תרבות בחינת המשך ולחיות כפי שחיו אבותינו בגולה, אלא בשימור התרבות (הפולקלור) בנוסח מודרני – כך, לא שמשו בצעף הערבית ובתבלושת התימנית בחיי יום יום, אך מחייבת למוד היסטוריה של יהודי תימן כתימן ובארץ ישראל וכן לימוד הצורות הספרותיות והתרבותיות של העדה במערך הלימודים בבתי הספר. שמור שרשי התרבות העדתית בחוגים (דתיים) ובארוצים מסוימים (קטנים) הביא לכך שצעירים אשר נולדו בארץ לאחר קום המדינה ובכלל זה צעצאים מבני דעות שונות אינם חשים בהוות עזתית. אך פולקלור את תפילה, נוסח עדה ששחר מהוריו נמנה עליה מרגש אותם, לא עדה הדהוהת אלא בחינת זכרונות מבית אבא, ואולי זה יביא אותנו לחפשי "שרשים" בעתיד?

ואין אני רואה פסול בכך. להיפך, עלינו לזכור כי יהודי תימן, אלה שאבדו מרצון או מכורח הנסיבות את הוהותם העדתית ומבקשים לקבל על עצמם צביון תרבותי שונה, אינם מזדהים עם תרבות מורח אירופה, הם אינם מבקשים להיות "אשכנזים", כי תרבות זו אינה קיימת בהווה של ישראל. לצערנו, מדינת ישראל הולכת ומאבדת את זהותה היהודית והמסורת, ורבים מארחי ישראל מכל העדות נוהים אחר החתרנות ובשל כל מזדהים מחקים את התרבות המערבית-אמריקאית בשל הישגיה הטכנולוגיים-כלכליים-תרבותיים, ומתוך בורות סרטיים שאם מזדהים עם הטכנולוגיה, גיה, חייבים לאמץ גם את התרבות האירופאית-אמריקאית שהיא נוצרית או אתאיסטית בעיקרה, דבר המביא לטשטוש חוה המדינה כמדינה יהודית, שכל זכות קיומה כמדינה בלא כל בעיקר בזכות הערכים היהודיים שהיא מסמלת וסימלה לקום ישראל בכל הדורות וגם בימינו. ואם כבר לזכות, טוב יותר ללכת "למקור"? – זה באשר לתרבות המערבית-אמריקאית. באשר לטכנולוגיה, גיה, היא אינה תרבות. הטכנולוגיה היא מדע שימושי הנלמד בצורה כזו של העמים החל מיפאן ועד דרום אמריקה, ועמים אלה אינם מאבדים והוהותם לא התרבותית ולא הדתית בשל כך. כי מדע עצמאי, ככל תחום שהוא, אינו סותר את ערכי הדת היהודית ואינו מחייב שום אדם לאבד את צלם האדם שבו, ובודאי לא את מורשתו התרבותית.

ליטכום, ניתן לחסל את הקיפוח והפער בין העדות בארץ רק על ידי חלוקת המטאבית בצורה הנכונה בין כל חלקי האוכלוסיה במדינה, אם זה בהקצאת משאבים שווים למרשכים ולערי הפיתוח המזרחיים כפי שניתן לקבוצים ולמשבים הוותיקים ולפרדסנים האשכנזיים, ואם זה בהקמת בתי ספר משוכללים וחינוך פלורלי (מרבזה גונית), ובעיקר, לשרש את הדעות הקדומות המצויות (חוד בצמוד 11)

רבים, שכלל ישראל נהנים לקבל עליהם את מרותם.

בתחום האמנות – השירה, הריקוד והתנועה היו חלק בלתי נפרד מחייה הדתיים והחילוניים של הקהילה תימנית. כל פעולה בבית, בשדה ובמקום העבודה היו מלווים בתנועות ריקודיות מודגשות. יש אומרים כי התימני רוקד בשעה שהוא הולך. האם, שעבדה בביתה או במטבחה לווה כל פעולה בעבודתה בשירה. המאפיין את יהודי תימן היא השמחה; למרות התנאים החיצוניים שנתחבלו להם, הם נצלו כל ארוע בחייהם כדי להגשיה ולהרחיבה: בכרית מילה, בעליה לתורה ובכל מקסיים לפני החתונה, במהלכה ולחורה. מנאן האוצר המרמז של שירה חילונית ודתית המצוי אצל יהודי תימן. משום כך, בולטים יהודי תימן בישראל מאשר שאר העדות במערך האמנותי. עדות לכך הוא האחוה הגבוה ביותר של זמרים תימנים מול הזמרים שצמחו במדינה: "להקת ענבל" בכל רבדיה ותכניה; ועוד להקות פולקלור רבות ומגוונות: גם בתחום הספורט, בעיקר בכדורסל, יש להקה יצוג: קבוצת "משמשון" "בנייהודה" ועוד קבוצות במקומות שונים בארץ. גם בתחום חידוני התניך – נמצא שבין המתחרים והמנצחים תופסים הם מקום נכבד.

תרומתה של יהדות תימן למדינה לא הצטמצמה רק בתחום התרבותי והאמנותי אלא גם ביסוד מושבים, בעיקר לאחר קום המדינה, ששימשו כמגורות טחון למדינה. אם כי חלק מאדמותיהם הועברו לקבוצים, וחקציבהם מקוצצים, זאת, חריצותם מסייעת בידם והם מחזיקים מעמד, אם כי במשך עשרות שנים משמשים קרבן לתככים מפלגתיים שונים.

יהדות תימן תרמה רבות לבטחון המדינה והגנתה, עוד לפני קום המדינה; רבים היו בשורות הפלמ"ח, הגנה והמתחרות אצל ולחי, ורבים מהם גוייסו לצבאות בנות-הברית בצו המסודות במלחמת העולם השנייה. כצה"ל היו הראשונים שנתלצו בקן האם כדי לעצור את האויב. המוסור נשק בזמנו נפלו מהם קרבנות רבים, ה"ד.

לאחר האפור לעיל, כיצד נראים התימנים בעיני עצמם ובעיני אחרים?

מתוך שיחות רבות ולאור תרומתה הרבה של הקהילה למדינה, מצטיירת תמונה חיובית בהחלט. מבין עדות המרז, ואף מבין חלק מעדות אשכנז, הרי זו הקהילה שתרמה רבות בכל השטחים למדינת ישראל, הן בשל המטען התרבותי-מסורתי ואהבת הארץ שחוננה בהם, והן בגלל ערכי העבודה והחריצות המאפיינים אותה. ובעיקר רר אים את יחרוהם כשומרי העברית והיהדות – זה בעיני אחרים. לא כן בעיני עצמם. אם להשתמש בלשון הפסיכולוגים – הרי התרבות והיהדות (הפולקלורית) היתה מופנמת, אי לפחות היתה כוז עד לפני עשר שנים. היא המשיכה להתקיים בחדרי חדרים, בחוגים סגורים ובארועים מסויימים ובאופן אינטימי. האנשים לא היו מוכנים לחשוף תרבותם בחינת "שמא יבחו לנגי" – במהלך עבודתו כאשר נפגשתי עם זקנות וזקנים ובקשתו לחשוף ככתב בצילום קטנים שהיו מקובלים בגולה, שיטות ריפוי מקובלות, ספורים שעברו מדור לדור, לא קלה היתה המלאכה בעבורי. האנשים חששו התיבשו כמעשי העבר. אך כאשר קבלו עודד נמצא שהיו גאים בתרבותם.

ובשמירת מעמדם בקרב משפחה וחברה פטריארכלית, כל עולמם התכופן מול חומת המציאות התרבותית השונה והחילונית. ואם חשבנו כי המצב הוא זמני, הרי מעולם לא חזרו לתפקד על פי החלום שהביא עם מילומ, וכשאנו חלום וכשאנו צוהן להשלים באי קיומו הלכה למעשה, מעמיקה תחושת הקיפוח, הנובעת בעיקר מהאם הבלתי הוגן של המיסד לצרכי החומריים והרוחניים.

מי אחראי להרגשת

קפוח זו?

האם הדור המבוגר אשר שמר על ערכיה הרחוקים של העדה באופן אינטרברטי (מופנמים) ולא השכיל לראות בחשיבות הנחלתה לדור הבא? ואולי תכנית הלימודים שבאופן שובדתי לא שצצו בה חומה ונושאים בתולדות הקהילה, ערכיה וספרותה; או אולי המיסד שלא דאג לקדומם של החידים שבה לדרגות כוירות ולתפקידים הנושאים ים באחריות לכלל אורחי המדינה; התשובות לשאלות אלה אינן חד משמעיות. באשר לתכנית הלימודים, אמת עובדתית היא כי חלק של יהדות תימן, כמו חלקן של שאר הקהילות המארות האיסלאם נגרע. כל ספרי הלימוד עד היום, הדנים בהיסטוריה היהודית, תרבותה וסופרה כולם של סהרת התפיסה האשכנזית. שרק עם ה"עם" ועלו שאר העדות חייבים להיטמע בתוכו ותרבותי לא ישוקדים זה כמה שנים על חומר המורח ותימן, מתוך מגמה לשכנע בספרי התרבות הביצוע, או שהוא ניתן למורים כחבורות-ביתה... אך לידי עריכה מחדש של כל ספרי הלימוד עם שיבוך החומר ההיסטורי, הספרותי והתרבותי של כל העדות בישראל יחד, אין הדבר מתבצע מתוך נימוק סרק שונים, וזה ללא ספק אשמו של המיסד האשכנזי, המתעלם ביועדין מן המציאות.

באשר להגיו העברי, אנו רואים כי רבים מצעריי הדור מקרב העדה, אינם מקפידים להבחין בין האותיות הגרוניות בשעת דבורם ולעתים מערבבים את הגרוניות, האשמה מביעין זה, לדעת, מורכבת מהשפעת הרחוב ובעיקר מהמורה האשכנזי (או המתאשכנזי?) הטוען שאינו יכול לבטא את הגרוניות. אבל כשהוא הולך ללמוד או לדבר בערבית, רואים שאכן יכול הוא לבטא את ר' ה' ח' וע' כדבעי! ואם כן, מדוע כשפה שלו, בעברית, הוא מתלעז? האם זה בא מחשש להדהות תרבותית עם המרז?

קניניה התרבותיים-רוחניים

של יהדות תימן

כפי שצינת גדולה רבה תרומתה של יהדות תימן למדינת ישראל בכל השטחים. בשטח התרבותי – בולט הדבר בערכים התרבותיים-רוחניים, הן מיצירתה שירה בארץ והן ממה שהביאה עמה מן הגולה. היא זו ששמרה על הגויה הנכון של העברית, ובמשך הדורות קמו מתוכה פרשנים ומחברים, בעלי שיעור קומה, כ" דוד עזני, רבנים גדולים ומשוררים מופלאים, כ" שלום שבו. קהילת תימן היא הקהילה בה' היהודית ששמרה על גחלת היהדות שלא תדעך ונהגה על פי דיני התורה מאז רבות היתה, וגם בישראל תופסים רבני תימן מקום נכבד בישוים

מזרח ומערב – ומה הלאה?

מאת הרצל ולבלום חקק

בחודשים האחרונים נשברו קסות דיו רבות על "הבעיה העדתית". כותבים לא מעטים תיארו את הקשר של המגשש התרבותי וחלק אף יציגו את ההקשר הרחב של מגשש התרבותי "מערב" ו"מזרח". לא מעטים דנו בהשלכותיו של המגשש על קיבוץ הגליות בארצנו, ולרוב נטו להסתפק בהבעת תקווה לפתרון המשבר, כיוון שמדובר ב"חלקיו של גוף אחד". הבסיס הלאומי המשותף הוא אכן דבק מלכד, אך עדיין קיים חשש שאם לא ננתח טיבו של מגשש התרבות בארצנו ולא נעשה בדברים למען שילוב של אמת, צפייה פרימה של התפרים ואחוזתנו תיעלם כסכוכ.

הבחירות האחרונות אכן החזירו לכותרות את "הבעיה העדתית". עקב מורכבותה של הבעיה, היו נתפסו להוביטה ההתברתיים-מעמדיים (ולצערנו עדיין קיימת חפיפה בין הפער היבדוני-מעמדי ובין הפער העדתי!). והיו שהעלו את שאלת "הקיפות התרבותי". לא מעטים הוקיעו קיפות זה קיפותו "מלאכותי" וששו להדגיש שהצורך ב"שילוב תרבותי" עלה בעקבות הלך רוח ציבורי ושמשעשע בכיוון זה הם כניעה ללחצי הרחוב.

אכן, המודעות לשאלה זו צמחה "מלמטה", ואין בכך כל פסול. מעבר להיבט זה, קיים גם צורך ענייני-עיוני לעסוק בנושא זה. אין מדובר כאן בצורך עזתי אלא בצורך לאומי. כל נסיון לתאר את הישוב המתהווה של היום, אסור לו להתבסס אך ורק על תיאור "המסד האירופי" של טרם העליות המהונות מן המזרח. ראייה שלמה וכו-ללת של שְׁרָשְׁנו מתייבבת להביא בחשבון את הקיום היהודי במזרח ואת התרבות שנוצרה במזרח, מה גם שהיהודי המזרחי מהווים רוב במדינת ישראל. צורמת בעינינו התפרקות הכלתי-מוסרי-יות על "ארץ ישראל היפה" של טרם העליות המהונות מן המזרח.

ראשית חכמה במגשש תרבותי – הכרת השוני שבהן

כותבים וחוקרים שתיארו את המגשש בין המערב והמזרח לא הסו ועמדו על הרגשת העלויות האירופית כלפי תרבויות אחרות. התהליכים ההיסטוריים והמחשבה הטכנולוגית אכן מיקמו את אירופה בעמדת מפתח. אמנון שמש סיפר את קורות ילדותו בתחילת כסיפור "מערב", כתב: "בתלמוד תורה שלום היה מפנה גדולה על הקיר, וראיתי בה בעליל – בלי שנוקפתי להסברים מפורשים – שאירופה היא למעלה". באירופה התפתחה גישה עזינת המבט לטל כל תרבות אחרת כמשהו "ישן" ו"מקולקל" צבעוני, "אקסוטיקה מורחית" וכיו"ב. יהדות אירופה לא שבעה חנת מניצני הגזענות החבוטים בתרבות האירופית. עם זאת, המלומדים החוקרים היהודיים, שצמחו על ברכי התרבות האירופית, ספגו היטב גישה זו.

הגישה המתנצחת הצמיחה גם את המדיניות "יאה אמארו של ד"ר יוסף טובי; מורת, מערב יהדות וכן אמארו של יוסף דחוח-הלוי; מוחיתות עליון ישראל, אפיקים טרנס שנה ב, יד בתשרי תשכ"ז.

החינוכית-התרבותית שרווחה בשנים הראשונות למדינה. זכורה לכולנו מדיניות "כור היתוך", שמחוללה היה ראש הממשלה הראשון דוד בן גוריון ושר החינוך דאז בן-ציון דינור. הפרטים הבאשים של מדיניות זו לא אחרו לבוא, והיטיב ללמוד על כך שר החינוך הקודם אהרון ילין, שהיכה בגלוי על חסא זה: "כאשר באנו לארץ בדרך האבות זור מדבר. אבות שחיים במדבר רוחני מגדלים בנים בשממה תרבותית". בוועדת החינוך אף הדגיש את כשלונו של "הדרך של כור היתוך, של סיר לחץ ושל כפייה חד-צדדית של נורמות", שביאה לכך ש"כספי רוח הלכו לאיבוד לשווא". גם בעולם הגדול מעלים חוקרים לא מעטים ספקות לגבי עליונות המערב על המזרח. כך יודעים מחקריו של האנתרופולוג קילד לוי שטראוס, שבהם הצביע על כך שהמחשבה המערבית אינה היא היכולת האנושית. "החשיבה הראית" (זה גם שם ספרו) היא בעלת מבנה לוגי מורכב לא פחות. לא ניתן לשפוט תרבות באמת מידה של תרבות אחרת ואין זה נכון להציב תרבויות כסולם היררכי של טוב וטוב יותר. ראשית חכמה במגשש של תרבויות להכיר בשוני שבין התרבויות.

השוני התרבותי בין הקהילות השונות במדינת ישראל הוא ניכר ובלוט, אך חשוב לראות גם חד-המיון: שני הקבוצים הגדולים שבהם מדובר הם בבחינת כלים שבורים (שעתידים להיות כלים טובים) ועברו משבר היסטורי דומה של העיק-רות קשה ומכאיבה. עד כאן הדמיון – ומאן ו-ההבדל המשמעותי: בגלל הניכבות ההיסטוריות, ניתן דגש לתרבות "האשכנזים" על פני רעותה, שהיתה ל"תרבות אבודה". יהודי המזרח נתקן מגורשתם ונאלצו להתבלבל בתרבות שרווחה בארץ, שהיתה המשכש של התרבות היהודית של מזרח אירופה. כך נוצר לנו דור של אנשים החיים בגלות בתוך מולדתם שלהם.

ההשפעות החינוכיות על דור הצעירים המזרחות לא פחות. העימות בין תרבות הבית לתרבות בית-הספר לא רק שגרם לאי-הבנה בין מורים לתלמידים; הוא אף הביא לניכור כלפי ערכיו של בית-הספר, כאשר אין בו ביטוי לתרבותו ולחולתו של הצעיר מקהילות המזרח. מכאן – קצרה הדרך לתהירות עצמית, לברשה כמנוצא ותרבות "והי" טיב לתאר. אף יצחק נבון בסיפור "הולך ברכייה".

היעד – תרבות ישראלית אחת

הדגשנו עד כה שילית "כור היתוך" והבלטנו החשיבות של טיפוח התרבותיות השונות. עם זאת, אין שוררין על כך, שהיעד אליו צריך להוביל הפלורליזם הנוכחי הוא תרבות ישראלית אחת. בין גוריון טבע את הסיסמה ממעמד לעם ואנו נאמר: מעדות לעם. על יעד זה יש מקום (קונסנסוס) לאומי, אך השאלה היא כיצד לממשו. אין חלקנו עם "המתנשאים" המבטלים את תרבותם של יהודי המזרח ומצדיקים מדיניות של כפייה והטמעה. גורמים אלה נרתעים מן הפלורליזם וחוששים מנצחתו. בין גוריון חשש מ"גטאות

היהודים" וקרל פרנקנשטיין מ"הקרבת השוויון התברתי". לנו נראה, שתרבות ישראלית בריאה תצמח רק מתוך הכרת ייחודה התרבותי של כל עדה. דווקא הרבגוניות של המסורות התרבותיות היא קרקע פורייה ודשנה להתחדשות ולחינויות. לא מדובר כאן בצעד חד-פעמי, אלא בתהליך תרבותי ממר-שך, שבו ישלבו המסורות התרבותיות השונות בתרבות הישראלית המתהווה. מכאן שאין לראות ב"מימוג" וב"פלורליזם" דברים המטריים זה את זה בהכרח. הפלורליזם הוא המצב הקיים, ותרבות ממוזגת היא התכלית האחרונה. העתלפול מן הפלורליזם התרבותי היא מעשה של בת יענה, ונסיון למחוק באמצעים מלאכותיים רק יחיה את הקשיבו. יש לטפח את העושר התרבותי ולחזק כד בכד את המשותף. אל נחשוש כל כך שמא יולקח תהליך זה לפיצול ולפיצול, כאשר הבסיס המשותף רחב מאד (כפי שהדגיש ד"ר טולידאנו), ויש בו שלושה ברבים: יהודי, ציוני, ישראלי.

אין לשכוח שהתהליך המסתמן מאז ראשית המדינה הוא עקבר של תכנים מהתרבויות העדתיות לתרבות הישראלית המשותפת. עד היום ניתן להכיר בתכנים תרבותיים שונים את טבעית האצבעות של תרבות המנוצא שלהם.

במאמרים שונים שפורסמו בארץ בשנים האחרונות, קיימת אי בהירות לטיבו של השילוב התרבותי וכן למשמעותו ותכולתו של המושג תרבות. לצורך נושא זה, מוטב לאמץ את ההגדרה הרחבה ביותר ולראות בתרבות את מותר האדם על הבמה, את ההבטים היצירתיים של האדם. מוקבלת בעינינו גישתו של ד"ר אברהם שטאל, המבחינה בשלושה תחומים בתרבות: טכניקות (טכנולוגיה, ציביליזציה), אפיוניים (ערכים, אמר, נות, דרכי-חשיבה, נורמות, יחסים חברתיים וכו') ותכנים (מיתוסים, אורח-חיים, תשמישי קדושה, דרשות, סיפורים, עם, היסטוריה, יצירות מופיקיות וכיו"ב). הבחנה זו יפה וחשובה להב-נת משמעותו של שילוב התרבותיות.

שילוב תרבות היהודי המזרח אינו מתגשש בהכ-רח בתרבות טכנולוגית-מערבית. אין מדובר בשילוב של טכניקות מהתרבות המסורתית, כאשר בתחום זה התהליך הטבעי הוא של אימוץ הטכנולוגיה המערבית. המדובר בעיקר בשילוב תכנים (תחומים כמו מחשבה, ספרות, היסטוריה, מולקור וכיו"ב). כאשר למישרן האפיוניים, קשה הדברים ומורכבים יותר.

אימוץ דפוסי התרבות המערבית פגע בערכים המזרחיים, ולא היה בכך שיפור לטובה בהכרח. השפתנו השלילית של התרבות המודרנית ושל ההתפתחות הטכנולוגית של האדם חקרה על-ידי חוקרים רבים, ולא נרחיב בענין זה. ברכה היתה לתרבותנו, אילו ניתן היה לטאוב מקצת מן הערכים שרווחו בתרבות המזרח ושלטבם בערכים המערביים החיוביים וליצור סינתזה של ערכים ולא רק של תכנים. לשלב את הספונטניות, הכנות, שמחת החיים והכנסת הארחים עם ערכים כמו רצינות, דיוק, הכנסת וחרות הפרט. סינתזה זו קשה למימוש כאשר פקשה לכוון תהליכים ערכיים. עם זאת, אל לנו לשכוח שקשה לנתק תכנים מערכים, ושילוב של אמת בתחום התכנים יכול לתרום לשילוב בערכים. גם אם קשה שילוב כזה, ניתן לפחות לתקן ליחס דיפרנציאלי לדרכי חשי-בה, לגישות ולאורחות חיים מן המזרח (התפיסה

הפאטריארכלית, היחס לאבל ולמוות, הנדיבות
הבנכסת אורחים (בתיגרות וכו').
מגמה זו של טיפוח שוני תרבותי ושל שילוב
כחנים תרבותי הישראליית המתהווה – אין
משמעותה, אם כן, יצירת שמורות תרבותיות או
שילוב טוטאלי של כחנים. היעד הוא – תרבות
עשירה ומשותפת, והדרך לכך – שילוב בררני
(סלקטיבי) של כחנים.

דרכי השילוב התרבותי

כאן מתעוררת שאלת תם: מה העניין? כחנים
טובים ומשולבים מאליהם בתרבותנו. ואין הדב-
רים פשוטים כל כך. בהקשר של תעודת המונח
מורשת יהדות המזרח, כאשר מורשת (מלשון
"ורשה") מעוררת קונטראציה של מורשת העבר
לבד. אין חולק כינם על שיתובת של מורשת
העבר שנוצרה במזרח: התלמוד, ספרות הגאונים,
הפוישים, ספרות המשבה, הקבלה, וכו'. מור-
שת זו עברה את מבחן הדורות והיא חלק מן
הכחנים הקלאסיים של תרבותנו.

הקושי הוא בכחנים שנוצרו במאות השנים
האחרונות ובכחנים שנוצרו בדורנו. באשה סוג
הראשון, הבכנה היא שתרומה אלה מסורתיים
בעיקרם, וקיים קושי באופן שילובם: אך, כמה,
מתי. הסוג השני אינו מעורר כל קושי בשילוב,
לא מבחינת איכותו ולא מבחינת הערכים המוצגים
בו. אלה הן יצירות מנדוריות, שיוצרהו מוכרים
בחלקם (טוביה סולמי, רצון הלוי, שלום מדינה,
אהרון אלמוג, ארו ביטון, סמי מיכאל, אמנון
שמש ואחרים). אין חולק על כך שיש לשלב גם
היסטוריה של יהודי המזרח. האין הסכמה על כך
שעם החותר להכיר את הביורגריה הקיבוצית
שלו, אינו רשאי לטעות חלקים מביורגריה זו?
להערכתנו, כל גזירה של חלק מן הרצף – בין

אם זה רצף היסטורי ובין אם זה רצף תרבותי –
מונעת כאמת ההיסטורית. שלמות התרבות,
וממילא באחדות העם. ועוד: פתח של יהודי
בוכארה אומר: "כי להזקיק ולהעריך, עלי
להכירך". היש צורך לחזור ולהכיר את ספחיה
השיליים של ההתעלמות מתרבותם של יהודי
המזרח?

התחום היחיד שבו נעשה שילוב הוא תחום
הפולקלור, ולא פלא: נוח לאיחוד בצד החותר –
סגנוני. יש המזלזלים בתחום זה, ולא אחת גם
משכילי עדות המזרח נרתעים מהבלט של
הפולקלור המזרחי. האמת היא שפולקלור הוא אכן
אחד הפנים של התרבות, שאין להתעלם ממנו –
אבל יש לשמור על איזון בראיית המרכיבים –
השונים של התרבות. עיסוק בפולקלור בלבד אכן
נושא סכנות, כאשר מתחזק הסטריאוטיפ "שית-
בות" יש לאשכנזים! למרחמים: להם יש "פולק-
לור"...

בעניין זה נושאים באשמת אמצעי-התקשורת
ההמוניים (העיתונות, הרדיו, הטלביזיה, הקולנוע,
התיאטרון וכו'). הפולקלור המוצג בזה הוא זול
וממסחר ופורט על סטריאוטיפים מעוותים. כאשר
אנו עומדים מול תרבות בורקאס כוננה וג'ונון,
אנו חשים לא אחת נביצים לפני ראי עוקם:
האמנם אלה פנינו? לא ולא! התרבות המוכרת לנו
שונה היא: עשירה ומורכבת, עשירה הדר וסוריס,
מלאה חכמה ויופי.

לצערנו, קיימת כיום אטימות למורשת תרבו-
תית זו. רווח יחס של התנשאות וחוסר סובלנות

משמורות התרבותיות השונות. בכך יש שמוס
מחסום להכרה הדדית וממילא להבנה הדדית.
שילוב תרבותי של אמת משמעו איזון תרבותי
באמצעי התקשורת ההמוניים, אך גם שילוב
הנושא בתכניות הלימודים, בבתי-ה'ם להכשרת
מורים, בכתדראות ובמחקר באוניברסיטאות
וכיו"ב. בשנים האחרונות מורגשת פריצת דרך
בתחום זה, מאז מניו של אליעזר שמהאלי למנכ"ל
משרד החינוך. יש לברך על הרוח החדשה
הנושבת ממשרד החינוך ולעודד כל יוזמה המגיעה

משה ועדיין אין די במעט הזה.
בתוך גל הפרסומים על תרבות יהודי המזרח,
ברכה מיוחדת יש בשפע הספרות היפה של יוצרים
בני יהדות המזרח. אנו חשים בריח הפריחה של
יהדות המזרח, ריחו של רנסאנס שחיכנו לו זה
זמן רב. בבניין זה מן הראוי להביא את דבריו של
חיים הוז: "אנו האשכנזים יהודי רוסיה, פולין
ולטא, כסבורים היינו כל מינו, גם היינו מתאגדת
בלבנו כי אין עם ישראל אלא אנו... אנו חיים
בדור של שבירת כלים, בדור של תחייה, של
התעוררות חלקייעם רבים, משותקים, רדומים,
ראשוניים, ספרתיים גדול נפתח לפני הספרות
העברית, ספרתיים רחב, עמוק ועשיר מאד...
כאן, בארצנו, אילו העמידו עדות ישראל משור-
רים וסופרים בלשון העברית, עדה עדה ומשור-
רים... מתארים אתם לעצמכם רוח שהיתה פורצת
בעם הזה, חיים שהיה מקבל גופו של העם הזה,
פנים שהיו נעשות לעם הזה!..."

צְרוּר הַחַיִּים

(בְּלֶגָה)

טוביה סולמי

א

לא עמדו האש האיר

רק עָנוּ וְצִרְפֵּל

ביום רכב הפרזל בעיר פליל

וגדעונים גדועים בני החיל

לארץ כל הַנְּרָד, בצד כל הַנְּרָד.

לא שָׁאָלוּ כִּיִּם הַדִּין הַהוּא

הנדונים מִבְּקָשָׁם מְהוּ

אֲשֶׁר בָּאֵשׁ – בָּאֵשׁ הַלְבָן

אֲשֶׁר בְּשֶׁנֶן, קָטוּס וּבְמִשְׁחָת

גַּם בְּקָתָה אֲדָמָה נִשְׁמָקָה עַל יְבִשָּׁת

מְלֹאֵי עֲלִיוֹן מְרָה יִבְקִינוּ

בְּכּוֹבוֹ בִּין טִילִים וְתַהֲלִים

שֶׁקָּעוּ בְּמַרְוִמֵי קַמְרָמִים.

ב

יָרַק צְרוּר אֶתְד נוֹתָר

שֶׁבֶט הָאֵשׁ בִּישׁוֹ הַקֶּבֶךְ

בְּמַעֲוֵף הָיָה עַל מוֹ רִקְעֵי

בִּין בֵּית הַבְּלִיָּה לְקִלְעֵיהָ,

יָרַק צְרוּר אֶתְד נוֹתָר

יְהוֹם מְשׁוֹלְחוֹ

תּוֹרָה בְּשֶׁמִי שְׁמִים

קָדַם לְרִיָּה? לְרִיָּה?

עַם יוֹם יִקְטֵל צִדוֹ

בְּגִזְרַת אֵל יִשְׁקֵט יִצְאֵל.

ג

מִדֵּי שָׁנָה אַחֵר יָמֵי אֲלוֹל

בָּבֵת חֲשָׁרֵי יִמְרִיא

בְּשֶׁמִי אוֹתוֹ מְסַלֵּל

בְּהַר הַמְּנוּחוֹת דָּעַם מְזֻכְרוֹנוֹת

עִם יְהוּמִים קָדִישׁ נְאֻלְמָנוֹת

דְּמָקָה שֶׁל אֵשׁ מְחָה הַתִּיכָה קְפָאוֹנוֹ

שֶׁב אוֹנוֹ כְּשֶׁמֶשׁוֹ בְּנֶשֶׁר לְעוֹפֵי.

ד

בְּצִרְיֵי הַיּוֹם שֶׁשָּׂה אוֹקְטֹקֶר

בְּצֵת הַיְעוּדָה יְרֵד מְצִרְיָקָה

לְהַתְחִיד עִפְסָם עַל עֲלָמִים פְּלוֹ

הַעוֹלְמוֹת שֶׁחֲרָבוּ מְשִׁנֵי עֲבָרֵי הַגְּבוּל

מִעֵבֶר לְיִאֹר בְּכָכֶר עֵבִיר הַשֶּׁמֶשׁ

בָּמֵת וְעִקְרוֹת וּמִצְלוֹת גְּבוּר

אֵת הַבְּצֻחוֹ לֹא מָג לֹא מוֹעֵד

בְּחִינוֹ תִּתְקַהֵּה עוֹפֵרֵת

שֶׁמַּע עֶפֶר קוֹרֵא אֵל הַעֶפֶר לְשׁוֹב.

ה

מִיִּם כְּפוֹר הַהוּא גוֹלָה בְּעוֹלְמוֹת

הֵיָה דוֹאָה בְּרוֹם לְפֶתַע נִתְרַעַד:

הִנֵּה הָאֵשׁ הַהוּא, אֲתָה פִּרְעָה!

אִם אֵלֶּךָ הַמְּגֵן סִבִּיבָה כְּחוּמָה

רְבוֹא נְשׁוּשֵׁים יְהִירֵה הַדְּפָנָה

שֶׁמּוֹר עֵמִי לֶךְ אֲשֶׁנֶּךָ כֵּל הַשָּׂנִים

מְנַת יְתוּמוֹת מָאָז לֶךְ עֵמִי בְּצִדוֹר

הַזּוֹרַע אֲלַמְנַת הַלֵּא יִקְצֵר לְשׁוֹב.

ו

רַק צְרוּר אֶתְד נוֹתָר בְּשֶׁבֶט הָאֵשׁ

הַבּוֹיֵק בְּכָרֶךְ חֲצוֹ זָעַק בְּנֶפֶץ:

מִיִּם כְּפוֹר הַהוּא וְעַד כְּפוֹר הַזֶּה

נְצִרְתִּי יִקְמֵתִי הַיּוֹם דָּמָד אֲנִי

לְכָל בְּלִשְׁצֵי מִשְׁתָּה וּמִכְתָּב עַל יָרֵד

וּלְכָל כְּדוֹר יְעוּדָה הַתְּבַתָּה,

וּלְכָרִיעוּ שִׁדוֹד נֶפֶל פִּרְעָה!

עוֹמֵד אַחַר הַנְּקֻדָּה לְעוֹלָמָם הַלְכוּ

בְּצִדוֹר הַחַיִּים נִצְרָה גַּם מֵאֲכָלֵת

עֵתָה אֲשַׁקֵּט כְּאוֹרְגִינוֹס כְּסֵם זְכָרְיָהוּ

יְבוֹא שְׁלוֹם יְנַחוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם

תִּשְׁבֵּת הַחֶרֶב הַפּוֹתֶה־פַּכֵּת בְּעוֹלָמִי.

עַרְב כְּפוֹר הַתִּשְׁמִי"ב

יהדות תימן

(סוף עמוד 9)

אצל רבים בישראל, כולל ב"כנסת", שעדיין
מתקשים להשלים עם העובדה שמדינת ישראל
נמצאת באסיה ושרוב האוכלוסיה היהודית בישי
ראל היא ממוצא אסיאתי שגם היא שיננה במשך
כל הדורות את תרבותה: "אתה בחרתנו מכל
עמלים..." שאם חלילה לא יחוסל הפער המלאכרי-
תי הזה, שנעשה על ידי המימסד במשך עשרות
בשנים, במהרה בימינו, עלול לפגוע בחוסנה
ומסרתי ובכורשה הלאומי של המדינה, חזון
וערגה וכיסופים שהקדיש עם ישראל במשך מאות
בשנים, עלול, חלילה, ללכת עלינו לאיבוד.

למען עתיד מזרחי בישראל

תגובה לסדרת מאמרי עקיבא אלדר ב'הארץ'

מאת דוד חמו

סיבות הנועזות בתהליכים פנימיים המתחוללים בהן, אלא מתוך צרכיו של היישוב האשכנזי שלארי קום המדינה. זה נוכח בקהילות אלו. רק אחרי שנתברר לו שהיהודי אירופה אינה קיימת עוד כמאגר עליה. התנועה הציונית אינה תנועה שצמחה בו בזמן כמורח אירופה ובארצות האיסלאם. מקורה – מתוך נסיבות חייהם ההיסטוריות של יהודי מרחב אירופה והיא באה לענות על צרכי הקיום שלהם בלבד!

לעובדה זו השלכה על כל המאפייני את המפגש ההיסטורי בין אשכנזים ויהודי ארצות האיסלאם. יש להניח שלא היה התנהגות הציונית מקיימת מראשית ימיה מגע של שותפים עם קהילות היהודים בארצות האיסלאם, ודאי שאופי המפגש ותוצאותיו היו שונים. יהודי ארצות האיסלאם לא עלו מתוך משבר קיום פיזי, כלכלי או חברתי במדינותיהם, אלא בעיקר משום שמוסדות היישוב והממשלה הצעירה היו צריכים להם, לא כשותפים, אלא ככוח-אדם כדי ליישב, לבנות, לפתח ולהגן. היענות התמימה באה כדי להגשים חלום ישן – לשוּב אל ארץ אבותיהם.

המזרחים כצוללים פועלים

כאשר מתקיימת אסימטריה שכזו, שבה קולקטיב אחד יכול לעצב את חיון, ואילו השני תלוי תלות מוחלטת בכל תחום מחומי חיון: בסוג התעסוקה, בשכר, במגורים, בחינוך, בבריאות, בחינוך לידיו, במוסיקה שעליו לשמוע, וממה עליו להנות, חל פיתוח עברכו האנושי כפרט וכקולקטיב, ואילו בו הקולקטיב השני חש ש'אנושיותו' עולה ככל ש'אנושיותו' של האחר פוחת.

ממשלת ישראל והסוכנות פירקו את המעברות לפי אפשרות התעסוקה. כאשר זו לא היתה כבמאגר, יזמה הממשלה פעולות, והזרימה הן ומשאבים ליד האשכנזים, כדי שתהיה תעסוקה למזרחים. מאחר יותר הוקמו שכונות באותם המקומות ולכן צמחו מפעלים אשר סוג התעסוקה והשכר ששילם בהם, הפך עד מהרה את השכונות לפרוורי עוני. הוקמה מערכת חינוך מנחשלת אשר למעצביה ולמחנכיה ציפויות נמוכות מהתלמידים המזרחים. תהליך השחיקה האנושית הרס את המערכת הפיזית, הרס את אמונתו ביכולת לקיים את עצמו ואת משפחתו בצורה אנושית – מוטט את האמונה ביכולת התנגדות קולקטיבית.

קהילות יהודי ארצות האיסלאם לא הגיעו לארץ כמזרחים, אלא הויתו הניצול, הדיכוי, והרס העבר ההווה, התרבות וכבוד האדם – יצירה וגבישה אותם למעמד של מזרחים, כפי שתהליך של ריכוז הון, עוצמה ושליטה טוטאלית, גיבש את האשכנזים למעמד. זהו ההישג המרשים ביותר של הציונות האשכנזית. כי מזרחים על-ידי-הארץ, אשר נובנו כמערכת החינוך הישראלית, קרי האשכנזית, תופשים את עצמם נתפשים על-ידי חבריהם האשכנזים, כבעלי פוטנציאל מיומנות אנושית פוחתים משל אשכנזים. זה לא קרה למרות 'אידאולוגיית האינטגרציה' אלא בגללה! כי המזרחים באינטגרציה, כמו בתעשייה, מינהל ובכאבא הופנו להקצבת כ"ג, יד, לא כדי שישלימו את הכישורים החסרים אלא כמסלול חיים אשר סכימיהם להגיע בן ללאול הפוטנציאל האנושי יהיו אפסיים, או מוכתבים שוב, בדרך הבא על-ידי אשכנזים.

ידוע שמעמד אינו מובחן בשליטתו ובניצולו של מעמד אחר בלבד, אלא יכולת זו מוקנית לי בכך שהוא נתפש על-ידי הנשלטים כבעל תכונה ייחודית ללי. היכולת להקנות רווחה, נבשגוג, ובחטון 'לחברה' על-ידי פיתוח טכנולוגיה, מדע והון ליתום חוסר יכולת כוז אצל קבוצות נשלטות, המשיכות של שליטה זו מתאפשרת על ידי המכניזמים השונים של קיום חלוקת העבודה העדונית.

תנועת העבודה – לא פורט, אלא אונס של עזרת חסרת מגן

לאלה המתקשים להבין את השנאה העזה של מזרחים כפי תנועת העבודה, תנועה זו הונחה את המזרחים את ההנאה הגדולה ביותר. היא מכרה לעולים שאך באו אידאולוגיה של שוויון, של ערך העבודה, שיתוף,

קורא מוחי העוקב אחרי המתפרסם בעיתונות, בארץ, הבחין במובנה הרבה ובחוסר יכולתם של כתבים ומרשמים לנתח ולהגיד את המתרחש בארץ במחיצת השנה האחרונה בנושא הבין העדתי.

המשותף להסבריו על אלדר ואחרים הוא העלמות מעי גורמים, המהווים חוט מקשר להבנת גלי ההתפרצויות של המחאה המזרחית. האחד – תנועת הנגדנות ומחאה מזרחית קיימת ומלווה את ישראל כמעט מראשית המפגש ההיסטורי בין יהודי ארצות האיסלאם לבין האשכנזים. השני – תנועת ההתנגדות והמחאה היא בעלת דינאמיקה פנימית, המובילה לגיבושה של מורחיות מתמורה, אשר תביא להגדרת יעדים וכוונות פעולה של הקולקטיב המזרחי, אשר יסתרו בחלקם לפחות, את אלו של האשכנזים. אפשר למנות בתנועה זו שני שלבים: את היראון אפשר לראות בן השנים 1950–1979, אשר ביטויי החיצוניים הם מאורעות ואדי צאלב – 1959. ותנועת הפנתרים השחורים – 1971. המאפיין שלב זה הוא תנועת מחאה המשתמשת באידאולוגיה של השתלבות ככור ההיתוך, ומיווג גלויות והמאמינה שהבעיה ניתנת לפתרון על-ידי משלה גורמים ממלכתיים כמו הסוכנות.

השלב השני מתחיל מהקמתה, בשנת 1979, של מעצת שכונות ירושלים 'האהלים', תנועת צ"ש, ארגון הגג של השכונות 'ישראל או אני' והקמתה של 'תמי'. שלב זה מאפיין בהתכנסות והשתחררות מתפישות 'אשכנזיות': ישראל נמצאת בתהליך של מיווג גלויות, אשר כתוצאה ממנו יעלמו ההבדלים הכלכליים וההשכלתיים והמעמדיים בין העדות. כלומר, שאף אם יתקיים קיטוב מעמדי הוא יתחוך את החברה כולה לרוחב ולא תהיה חפיפה בין מעמד ועדה. אפיון נוסף של שלב זה הוא פניית עורף לאמונה שהתקיימה עד אז, שקידומם של מזרחים מתנהג בהשתלבותם במפלגות, ארגונים, וצבתי החילט כמבורים השונים של העשייה בישראל, ועל כן יש לחפש פתרונות הנובעים מהתארגנות מזרחית נפרדת.

מיתוס החברה הישגית הפתוחה

תוכנם של מאמרי אלדר אינו חדש. זו פחות או יותר, התבנית של כל אותה אידאולוגיה 'מדענית', אשר הסבירה והסוותה במשך 30 שנה את גיבושה המעמדי של ישראל לשני מעמדות מובחנים. האשכנזים כמעמד שליטי-קולט, מכסס תעשייה ופיתוח ומדע, ואילו המזרחים בגלל חוסר מודרניותם, נועדו מטבע כישוריהם לתעסוקות הדרושות פחות השכלה. 'הסברים' אלה התקבלו על דעת הרוב. למרות שגיעו אז עולים מזרחים עם כישורים דומים לאלה של אשכנזים, אבל משום-מה הופנו לתעסוקות פשוטות יותר משל מקביליהם האשכנזים.

אין לדון כמצב בין העדות במתחים של אפליה, כאילו החברה פתוחה, ומה שחוסם קידום של בני עדה אחת הוא הפלייתם של המזרחים. מזרחים אשכנזים פועלים יחד ככל תחום בתחומי החיים: בתעשייה, חקלאות, מנהל, חינוך, צבא. אלא שהמבחין ביניהם הוא שאלה עוסקים בעמדות ניהול, פיקוח, הכוונה, ואלה בדרך-כלל מנוהלים, מפוקחים ופיקודיהם של אשכנזים. ההוויה של מזרחים היא המפגש היומיומי בין שתי העדות. המזרחי נפגש עם ממונה אשכנזי אשר קובע כמה הוא מוכשר, מתאים, מוצלח, לתפקיד אשר יעד לו אשכנזי.

כיצד נוצרה חלוקת

העבודה העדונית

חלוקת העבודה העדונית אינה מתחילה עם העליית של שנת ה-50. דפוס יחסים זה נקבע עוד בימי היישוב, כאשר זה עוד היה במשברי התבססותו ונוקט לכוח-עבודה. אז הגיעו מזרחים, אולם אלה לא התקבלו כשוויים המוכנים להתיישבות או כל פעילות אחרת, שהיישוב עוסק בה. אלה משמשים ככוח עבודה זול.

אלה הגיעו, בדרך-כלל, בלא ארגון היכול להתנגד למנופולציה או שימוש, אשר הקבוצה השנייה עושה בהם. גלי העליה ההמונית נקלטו לפי דפוס אשר נקבע עוד בנת עליית התמימים בתקופת כיבוש העבודה העברית. קהילות אלה, חוץ מהודי תימן ועיראק, אינן עולות ארצה מתוך

ה"וישנות הוותיק ניצל את ההזדמנות (ששינס מואגר אשר ביצע את העבודה ה"חלוצית" ד"ח) ואייש את כל התפקידים הממלתיים, שהתפתח עם קבלת העצמאות. הם היו המשכילים יותר (כאילו שחיפשו מורחים למשרות אלו ולא מצאו! ד"ח) ותפסו את המשרות באוניברסיטאות החדשות (שנבנו עבור אשכנזים. ד"ח) המשכילים בקרב העולים החדשים לא התפנו למוביליות (אשר האשכנזים היו פנויים לה ח"ד) כיוון שהיו עסוקים בפתרון בעיות קיומיות".

ליסק אינו מסביר מדוע האשכנזים היו פנויים והמורחים היו עסוקים בבעיות קיומיות. ספיר הקים מפעלים והורים לידי אנשים פרטים הון עתק, הן לאומי שכול היה להיות עומד בהתאודיות שהימיות בעירות עצמן. על היום אין בהנהלות מפעלים אלה ציגנות של חושביהן המוסקיים בהם. משאבים מלא לידי הקיבוצים השכנים ומועסק בהם כיום דור שני של בני אותן עירות. את א-יבטחון כלכלי, של הכנסה נמוכה, של מערכת ממשלת, של חוסר מוצא מוקף ים של עושר קלאמי תעשייתי של חוסר מוצא מוקף ים של עושר קלאמי תעשייתי של חי רווחה ובידור, מערכת חינוך מפותחת, רכישות שחיה, גרשיניס, לימודים באוניברסיטה - זהו הסוציאליזם של תנועת העבודה, ובפריפריה - העוורת המספקת שירותים שונים.

לכן, אין פלא שהעוורת (המורחים) זרקה מעל פניה את האנס בעל האידיאולוגיה השוויונית ובהרה לה מאהב בעל הדר פולני, המחור במילים יפות ומציף אותה בכובש וזו לא אידיאולוגיה לאומנית בנוסח "אנחנו נראה להם".

הציבור המורחי אדיש לכך אם המנצל הוא חברת כלל, כור ההסתדרותית, התעשייה הקיבוצית ומפלגה, או הון חדש נוסח מירוד. הוא מוזהר על-ידי המורחים במקום העבודה הציבורי, בתסדורות בצורה שבה היא מגנה על שרם, כצבא, במנהל בית-הספר של ילדיהם, ובכל מפגש באיש החולש על חייהם.

הליכוד, המרות הנראה לעין, אינו מוזהר תחנה סופית עבור מורחים, אלא מעין מקלט לילה במבוכה התודעתית שבה הם שרויים. המורחים יגלו עד מהרה שגם ייצוג פרלאמנטרי מאסיבי אינו יכול להיות תחליף לתשתית אנושית, אירוגנית וכלכלית שתאפשר להם לצאת מיחסית תלות באשכנזים.

מנהל המעברה, העסקן המפלגתי ד"ר שרירתיים ושחלים

מיחוס ואידיאולוגיה שמפציץ אשכנזים כדי להסביר את המבנה המעמדי של ישראל הוא, שמורחים עלו לארץ ללא מנהיגות אשר הפקירה אותם כצאן ללא רועה. (סענה זו משוחפת למסד הסוציולוגי והתקשורתי - אינושטט, ליסק, אלדד או דובניץ), המנהיגות ערקה ולכן נשארו המורחים כצאן ללא רועה. מנהיגות אינה תכונה טבעית בירושה. קולקטיבים מובחנים מצמיחים להם מנהיגות תוך התמודדות עם בעיות קיומם. בתנאים של שליטה טוטאלית, כאשר התמודדות הקולקטיב נכשלת אוזח יאיש במנהיגות וזו ממלכת ו הופכת לכלי שרת בידי הקבוצה השליטה. הממסד הקולט לומד עד מהרה שאם מלאכת הדיכוי עדיף שביצעו העולים עצמם.

הוא טיפח לו מנהלים במעבדות, אשר ביצעו בעבורו את מלאכת הדיכוי ביתר יעילות. אלה היו עסקני המפלגה, קבלני הקולות לעת חירות, אנשים אשר בזכות השפה יכלו לבצע את המלאכה בעבור ארזיניהם. שככה זו היא שאיפשרה את מלאכת השלטות המפלגות, תמורת מקום עבודה קבוע או עבודה משרדית. מאוחר יותר כאשר השתפר המצב הכלכלי, עלה מחירם של אנשים אלה והם היו למזכירי מועצות-פועלים ולפעמים אף לחברי כנסת.

המשותף לכולם לכל תקופותיהם, הוא שהם עזרו לשקע את האמונה שהנה קיימת השתלכות הדרגתית של מורחים בתוך מוסדות המדינה והמפלגות. שככה זו היא הסוכן שבנוע מנוע התארגנות של קולקטיבי המורחי מתוך הגדרת זהות ואינטרסים נפרדים משל אשכנזים. כאשר המחח הבין העדתי גובר מנסים עסקנים אלה לקדם עצמם במפלגות, אבל הם אינם יושבים כנציגי אינטרסים מורחים, משום שאלה שונים, אם לא נוגדים, את האינטרסים של המפלגות הקיימות, המשרתות מטרות ואינטרסים של אשכנזים. למעשה, הם עוזרים למסד האשכנזי להשקיף ולקיים את שליטתו במורחים ובהמות אינו שונה מורחי הדורש נומרוס קלאוזוס, מנהל מעברה בשנות ה-50 כיוון שחלל הלאבין שהקולקטיבי המורחי מנוגל לחתור להגשמת הפוטנציאל האנושי הטמון בו. כדרכו בעבר, לטיח את הבעיה על-ידי הדלת הממסד אשכנזי ינסה, כדרכו בעבר, לטיח את הבעיה על-ידי הדלת

יצוגם של המורחים בעבודות מורחיות השונים של המדינה והמשק, וכן על-ידי יום תוכנית רווחה שונות: יום לימודים ארוך, תיקון קצבאות הביטוח הלאומי ופרייקטים שונים של משרד הרווחה ועוד, כל פתרון כזה משאיר את המורחים במצב של קולקטיב חלוי. כאובייקטים אנושיים, אשר יש לטפל בהם ממילא מנצח את תלותם של מורחים, כפרטים. דבר זה מנוע צמיחתה של תודעה קולקטיבית שתתחרו להביא לכך שמורחים יעצבו את גורלם בעצמם.

הפיתרון - הדיאשכנזיזיה של מורחים

פתרון, אשר יפרק את הבעיה לסגמנטים - יחסיא, משום שזו נובעת ממבנה בעל חוקיות פנימית. אשר הפריצה מתוכו חייבת להיות שינוי בסיסי של עמדת הקולקטיב כולו ביחס לאלמנט הייצור, לכן, הפתרון אינו חלוי בפעולה של ממשלה זו או אחרת אלא בפעולה של המורחים בעצמם וכמטרה משותפת לכולם. על המורחים לחתור להקמתה של תשתית אירוגנית כלכלית בשליטתם, אשר תאפשר למחצית העם לצאת ממצב של תלות, דיכוי ונתחלות ולפעול כקולקטיב לקראת מטרות משותפות המשרתות את כל חבריו. תשתית זו חייבת להקיף שכונות, עירות פיתוח, עירות עולים ומושבים מורחיים וזאת כדי לתפק את מירב המורחים בתהליך בנייתה של חברה חדשה, שיוויונית, שתביא ליצוי הפוטנציאל האנושי של כל חבריה. תשתית זו חייבת להתמודד עם כל תחומי הפעילות הקיומית - כלכלה, תיעוש, חינוך והבטחת יציבות רווחה.

קווי הפעולה של אותה תשתית חייבים לחתור ליצירת תיעוש, המתבסס על טכנולוגיה עצמאית המאפשרת התפתחות בלתי תלויה, ככל האפשר, במרכזים תעשייתיים בעולם. אירוגנים אלה חייבים להפקיע ממשרד החינוך את יעוצב תכניות הלימודים בשכונות ובעירות הפיתוח, כך שתכניהן, ורוחה והישגיה של תכנית הלימודית החדשה, וכישורו את התלמידים המורחים של היום לאיש את כל מערכת התפקידים בתוך תשתית זו. תנועה חברתית לאיזו את כל מערכת התפקידים בתוך תשתית זו. תנועה חברתית מורחית אשר תפעל בכיוונים אלה, הביא להומניזציה לא של מורחים בלבד, אלא אף תאליך את האשכנזים לחתור לשיווין בתוך תחומי חייהם. אשר המבנה ההירארכי שבתוכו הוא פועל יוצא של חלוקת העבודה היהודית (אשכנזות-מורחית) והיהודית-ערבית. צמיחת ערכם האנושי של המורחים כקולקטיב לא תבוא על שחבון אנושיהם של האשכנזים. תהליך זה יביא לראיית המרחב הערבי ראייה אנושית וריוואזיאליזם יביא לתחיות הדדית עם המרחב הערבי, דבר ההרגה להיעלם לכך ישראל לא תראה כנסע זו באזור. תהליך זה יביא בהדרגה להיעלם של הבדלים בין אשכנזים ומורחים משום שמיאוג יכול להתבצע רק בין שווים. בלימתו של הקיטוב המעמדי המעמיק והולך, תאפשר על-ידי תהליך, שבו מורחים יתחילו לראות עצמם כפעיל אנושי מלא וכשוקף שורה בעיצוב עתידה של ישראל.

ניסיונם ההיסטורי השונה של יהודי ארצות האיסלאם קרוב עמי ערב מאפשר להם לפתח ראייה ראיזואליזם יותר של חיפוש דרך, אשר אינו מבוסס בהכרח על השחזת חרבות ממדמת. השחזה ההולכת ועושה את ישראל לאובייקט של הסטוריה שלה, עצמה.

לחברים היקרים
שלום מצרפי ורעיתו (מושב משקן)
 שאו ברכה להולדת הנכדה הראשונה **סיון** נ"י
 רון נחת ממנה ותוכו לראותה מאושרת
משולם בשארי
יוסף דחוח-הלוי

לחברים היקרים
מנחם ברי-שלום ורעיתו **ברכה** נ"י (ת"א)
 שאו ברכה ממלאו הלב
 לרגל מלאות 30 שנה לנשואיכם
כה לחי!

לר' שלמה הלוי ורעיתו **ברכה** (מב"ת)
 להולדת הנכד הראשון **יואב** נ"י
 שאו ברכה:
יזככם ה' לראותו עוסק בתורה ובחכמה
אפיקים

עלית תרמ"ב – "לפיך אור" לכל העליות*

מאת יוסף דחוח'הלי

המימסדית המעליבה, כאילו אנו עדה של פולקלור, וכי אנו הוטוטוטים שבאנו מה גיוגול? תעשו משהו שיפסיקו עם הדעות הקדומות האלה.

ד. המלומד והחוקר שלום הלוי מדינה, כותב לנו בענין "עליות תרמ"ב", לאחר שצפה בתכנית, בין השאר: "למעשה באה קבוצת העולים הראשונה בכלל מתמין בשנת תרמ"א, כעשרים והחמש משפחות. הסיבה שאנו מציינים את שנת תרמ"ב באה בגלל העובדה שבשנה זו באה לארץ הקבוצה הגדולה ביותר באותו זמן – שלוש מאות נפשות, מכאן הבלבול. לאמיתו של דבר, עוד בשנים שלפני כן בתרל"ו – תרל"ז עלו משפחות בודדות מתמין, ביניהם: ר' יהודה חוטר והאחים ישראל ואברהם מדינה, שהיו הראשוני ינם, שלמדו את מלאכת הסיתות והבנין מן הערבים ומהאיטלקים, שהיתה נחלתם הבלעדית באותו זמן, והם לימדו את אחיהם העולים מתמין. ובזמן שבנו את בנין "בצלאל", ורק באותו זמן לימדו את אחיהם האשכנזים מהעליה השנייה. הם היו גם קבלני בנין גדולים: הם בנו את בית החולים "שערי צדק", שאז קראו לו "ולך" ע"ש התורם, וכן הם שבנו את בנין הטכניון בחיפה וגם כמה מושבות בגליל, ביניהם: נחמיה. הם הועסקו ע"י הברון והיוו מעין "סכולל בונה" שבימינו. עולי תרמ"ב, שאנו דנים בהם עלו לארץ ככל יהודי תימן, מתוך אהבה עזה לא"י, ובלהט משיחית לאומי-דתית. הם לא היו עליית מצוקה. הם עזבו מאחיהם בתים ונחלות וכלכלתם היתה יציבה בתימן. הם נדדו בדרך לא דרך וקרבות רבים נפלו מהם בדרכי נדודיהם, עד שהגיעו לירושלים, משאת נפשם, לאחר שכילו ממונם וחלק מיקיריהם. הם סבלו חבלי קליטה קשים ובעיקר סבלו לראשונה מהתנכרות הישוב הישן. הם רעבו ללחם והתגוררו בחלקם תחת כיפת השמים ויש אף במערות שבהרי ירושלים ועל אף כל הסבל הזה, איש מהם לא חזר לגולה, אלא נאחו באבני ירושלים והחלו עוקפים בכל מלאכה והיו הראשונים שעסקו בצורפת ב"בצלאל", והגשים עסקו במלאכת הרקמה ובעבודות עזר שונות. ואל נשכה, שהרבה רבנים יודעי שם עוד מתמין, עלו אתם. הם עבדו בעיקר במלאכת הכתיבה (ס"ת)ם. אוכרי אחדים מהם: ר' יחיא צארום, ר' שלום עראכי כ"ץ, ר' שלום אלשיך, ר' חיים דמתי, ר' אהרן חוטר, ר' אברהם נדאך, שהיה גם שד"ר בכמה ארצות וגם לתימן, חוקר ועסקן ציבור למופת, ועוד עשרות רבנים אחרים שמכוח היאחוזים והשפעתם על אחיהם וכן התכתבותיהם לקרוביהם לתימן – נהרו אחיהם קבוצות עולים בשנים שלאחר מכן, הלא הן העליות משנות 1889, 1906, 1909, 1914, וכן העליות הרבות של שנות העשרים, השלושים והארבעים, שעליית "על כנפי נשרים" סגרה אותן. כל העליות לארץ מתמין נזונו, כל עליה מזו שקדמה לה. שכן מניעיהם לעלה לארץ, היו אותם המניעים שהניעו את עולי תרמ"א – תרמ"ב הראשונים – אהבת ארץ-ישראל, הערגה והכמיהה לציין ושחלו מתוהו ישראל סבא".

המערכת "אפיקים" מזדהה, כאמור, עם כל הנאמר לעיל, ומביעים בזה את מחאתנו על הלול הממור בערכינו המקדשים "אבאמנעות תכנית פולקלור להציג את עברת התרבותי והלאומי. רשאתי הטלכיויה להציג לצופים פולקלור, ותהא זו אפילו חתונתו של אחד המפיקים שבהנהלתה, כשם שמציגה פולקלור של עדה זו או אחרת. אך נושא העליות מתמין – איננו פולקלור! הוא הינו הגשמת חוון של דורות, הטבול בדם, בסבל ועיסורים של כל העליות. הוא הינו אפופייה נשגבה של תמצית חוון הגאולה המשיחית של יהדות תימן, שאבותינו בתימן ערגו אליו למעלה ממאלפים

הנדון: השגה על שידור התכנית "הו זה י" מיום 16.11.81 (שידור חוזר)

אנו מביעים בזה את מחאתנו הנמרצת על שידורה של התכנית הנ"ל, שהתיימרה בשם "למלאה מאה שנה לעליית תרמ"ב", ומנימוקים הבאים:

א. התכנית הנ"ל, שמטרתה המוצהרת להקנות מדע מהימן על נושא העליות מתמין בכלל ועל "עליות תרמ"ב" בפרט, גרמה להרבה צופים עמיתים נפגם ותגובות זעם. הילכך, ראינו מחובתנו להביא לידעתכם חלק מהתגובות, מתוך הודות אתן וגם דרישתנו לתיקון המעוות.

ב. החבר יחיאל סעדיה טוען: "יש להגיב בחריפות על גיבית דעת הציבור ועל הלול בתבונתו. לא יתכן, שבמסגרת של "החנה תימנית" פולקלוריסטית, שנעשתה לאחד המפיקים של התכנית במושב ירחיב, יטענו בצורה גרוטסקית את הראשונים לעליה לישראל, "עליות תרמ"ב". זהו לול המור לא רק באיטליעניצה של הצופים, אלא גם פוגע בערכיה הגוליים של יהדות תימן, שתרגמה רבות לבנין הארץ והגותה, ושעלתה לארץ לפני כל העליות הממוספרות, עוד בטרם נולדה הצינות. אני נפגעת עד עומק נפשי מהצגת הקיטש הזאת. מוכרחים להגיב!"

ג. החבר שלום ראובן מגיב: "בתכנית הנ"ל, בלטה בורות, שאין ברירת יכול לעבוד עליה בשתיקה, הן של המפיקים והן של המסביר מר שלמה טבעוני, הוא אמנם עסקן-חינוך בהסתדרות, אך בשום אופן איננו בר-סמכא, לא בתחום הספרות, השירה וההיסטוריה של יהדות תימן, וגם אינו בר-סמכא בכל תרומתה של יהדות תימן לחברה בישראל בכל שטחי החיים. ומתמי מדוע לא פנו המפיקים לעצה מפייה של המוסמכים לכן. ברוך השם, מצויים כיום עשרות חוקרים ופרופסורים מבני תימן שעשו עבודות מחקר ויצירות מופת, אם זה בתחום ההיסטורי ואם זה במישור הספרותי התימני והכללי. מדוע, למשל, לא פנו לפרופ' יהודה רצבי, ל"ד"ר יוסף טובי, לחוקר שמעון גריידי ועוד, שהראו בקיאות וכתבו ספרים בתחום ההיסטוריה של יהדות תימן. ואשר לספרות שנכתבה בארץ, היו מצויים סופרים לא מעטים, שכלו לתרום מעטם ומתבונתם. סופרים שהוציאו למעלה מארבעה ספרים כל אחד, למשל: רצון הלוי, טוביה סולמי, שלום מדינה, נסים בנימין גמלאלי ועוד, שהם סופרים בעלי שיעור קומה לכל הדעות, ובעלי ידע עצום, שבעזרתם ניתן היה ליצור תכנית מכובדת של העלייה מתמין בכלל, ועל עליית תרמ"ב בפרט. בכלל התכנית הזאת היתה ביוון גדול אחד ומלאה בורות משוועת. ראיתי איך מתי סדי המנחה, שואל את טבעוני בצורה לגלגלית: "היו חיי רוח בתימן? והלה עונה ואומר: "בתימן היו הרבה משרורים, הגדול שבהם הוא שבו...". המפיק המנחה חיי ואמר: "הנה היא תשיר לנו משרי שבו...". ומיד מופינה זמרת חיינית ופוצחת פיה בשיר חתונה משרית הנשים בתימן (בערבית). זה היה מהשירים שחורות הנשים בחתונות תימניות מסורתיות. בכלל, כל התכנית היתה מין פולקלור, שתפרו עליו טלאים של עליות מתמין, כמה שירים מפי שושנה דמארי כשברקע מוסיקה עם הרבה תופים של רוק, וחידון, בצורת תמונה של בינאלי, שמי שיהיה אותו יוכה בתקליט... וכי לא נמצא להם תמונה משל עולי תרמ"ב, כגון של רבי יחיא צארום, או רבי יהודה חוטר ועוד רבנים אחרים, הם בנמצא. בכלל כל כלי התקשורת נהוגים בנו, יהידי תימן, כאילו היינו מטרד. אנו חייבים להעמיד אותם על מקומם, צריכים למצוא דרך להיאבק על זכויותינו בכל הדרכים עד כדי ביטול הדעה

לכבוד
 מר יוסף דחוח-הלוי
 מזכיר אגודת אפיקים ועורך בטאונה
 תל-אביב
 א"נ,
 קראתי את מכתבך בעיון רב, שנשלח לגבי יוהנה פרנר, מנהלת תכניות
 בטלביזיה הלימודית, שהעתקו נשלח אלי, ואני מסכימה בכל לב לרוח
 הדברים.
 תרבות יהדות תימן אינה פולקלור של אמנות הצורפות והרקוד בלבד,
 אלא בעיקרה מורשת תרבותית-רוחנית-יהודית-שרשית.
 קדצה אחת אנכי מעמס, כי יש למצוא הדידת את הדרכים הנכונות אל
 האישים הנכונים, כדי להעביר לצבור החוקרים, הקוראים והצופים את
 תרבות יהדות תימן על כל נושאייה ורומייה.
 אהיה שותפה נאמנה מעמס למשימה זו.

בכבוד רב
 מרים גלזרית-עסה
 סגנית שר החינוך והתרבות

לכבוד
 מערכת "אפיקים",
 רמת אביב
 חברים יקרים,
 שבחתי את על שאתם מואילים לשלוח אלי את "אפיקים" –
 ודאי בזכותו של חברנו משה עדאקי – ואני גאה בטרחה זו
 שאתם טורחים עלי, כמקובלת בקהלכם. כיון שכך, אני מבקשת
 ליטול לעצמי זכות, פעם יחידה זו, לסגת ולתקן סטייה גדולה מן
 האמת, שלמרבתי הצעיר נתפרסמו אצלכם, ולא אצלכם בלבד.
 כוונתי למה שנוהגים היום לצטט כ"דבריו של מוטה גור נגד
 עדות המזרח".

חברים, הייתי באותו מעמד בגן-סאקה, לא רחוק מן הבימה,
 והייתי עדת ראייה ושמיעה לאירועי. מול הבימה שעליה עמד
 מוטה גור לספר לנו על שחרור ירושלים, התקבצו כחמשה-עשר
 או עשרים בנים סוררים, מתפרעים, מעוותים גופם ופניהם,
 שירקו לעבר מצביא מערבות ישראל, גדפוהו, צרחו לעומתו
 כמסוממים "בגין-בגין", ולא נתנו לו לפתוח פיו, אף על פי
 שאורח היה בירושלים, ואורח נכבד. כאשר כל ניסיונות ההשתקה
 לא עזרו, ושום מענה רך לא השיב את תחמת של קומץ
 הסוררים, פנה מוטה גור אליהם – ואליהם בלבד! – ואמר להם:
 "אם לא תשתקו – יש דרכים אחרות. נדמוק אתכם. דפקו את
 הערבים, נדמוק גם אתכם". והקהל, קהל השכונות, מחא לו כף.
 כל גרסה האומרת כאילו פנה מוטה גור אל כלל עדות המזרח,
 היא גרסה שאין בה שמץ של אמת, וחבל שמחלוקת פוליטית
 נגרום לאנשים לאבד את עשתונותיהם עד כדי כך, ולהעליל
 עליהם דזון. הרי אנשים נכבדים אתם, וראוי היה לכם לערו את
 חוצכם מן הבנים הסוררים הללו, הראויים למלקות, מפני
 שהביא כלמה על כלל העדה המוכובדת; וחבל שלא נמצא ככם
 איש שייסר אותם שבעת משה. אחר כך נסתלמו הדברים בדרך
 שנסתלמו בידי פוליטיקאים וזויים שעניינם בכך.
 מפלגות באות ומפלגות הולכות, אבל גדולה האמת מכולן,
 וראוי שנכבד אותה.

שלכם בכבוד רב,
 שולמית הראבן

הערת המערכת
 המערכת מודה לסופרת שולמית הראבן על מכתבה. אולם גם אם
 מדרכי גור התכוון בדבריו, לדבריה, רק לקבוצת המפרעים, או מטילים
 ספק, אם היה מרשה לעצמו למנות במשפט דומה גם למפרעים
 ממוצא אחר...
 התבטאויותיו החריגות של מר גור גם זו וגם במקרים קודמים מראים
 לכל ברידעה, שהוא נתפש לדעות קדומות שליליות משמעותן הלא-
 מית המורה במיוחד לגבי אדם שהיה "מצביא מערבות ישראל", לכן אין
 אנו רואים בדבריו: "דפקו את הערבים, נדמוק גם אתכם", כפליטת-פה
 מקריות, וביחוד לפי מיטב ידיעתנו היו בין הצעירים הללו אנשים
 שפתחו בצה"ל, לא וחקן, שהתמטכ"ל, שהנהיג את בניו לקרב, ושתמש
 בכטויים כגון אלו. אנו רואים בזה ביטוי חמור ופסול מעיקרו והתיינה
 הנסיבות אשר התיינה.

שנות גלות, ומשוררנו שרו עליו מתוך ערגה וכיסופין כל ימי
 היותם בגולה. וכשהגיעה עת הגאולה, נהרו לארץ חמדתם
 חרף כל היסורים וההתעללויות והשוד בדרכי נדודיהם, עד
 שהגיעו להגשמת חזון הדורות, לארץ אהבתם ואבותיהם.
 עליית תרמ"ב במיוחד סבלה סבל כל יתואר במלים, והיא
 עולה בערכה ובערכה הסגולה-החזונו, על עולי בבל, שמו
 ארבעה עשר נפש, שרובם חזרו לגולה. עליית תרמ"ב היתה
 "לפני אור" שהייתה והגיה לכל העליות מתמין, שבאו
 אחריה ובעקבותיה – מציגה הטלביזיה הלימודית כמין ערך
 פולקלורי? יש בבוז גם לניהילוס וסיגים לזלזול של אחד
 הערכים המקודשים באומה, הערך של חזון הגאולה, שיש
 להתייחס אליו בריאת כבוד. ואם כבר הגיעה העת להציגו –
 יש להציגו בצורה אמינה ובהפקה הנעשית על-ידי מומחים
 לדבר. מערכת "אפיקים" מוכנה להציע מועמדים ומלומדים
 לייעוץ בנדון. ובאות, תוסד המכשלה שנעשתה בתכנית
 ה"ל. לא ניתן להציג בפני בנינו, מכל העדות, תכניות
 המסלפות את ערכינו ודמותנו, ואת תרומתנו לבניין הארץ
 ותקומתה בכל תחומי החיים. ומה עוד במבטא והיגוי עילג
 המעוות את המבטא העברי הנכון. מדוע לא ילמדו לבטא את
 מבטא ושונו הצח, כמשה שרת ז"ל, ויבדלו לחיים, אפרים
 אבא, עמיקם גורביץ, משה חובב, ראומה אלדר, ולאחרונה,
 יעל צדוק?

לסיכום, אנו דורשים מנהלת הטלביזיה הלימודית לתקן את
 המעוות ולהפיק מחדש הפקה אמינה, לא רק את עליית
 תרמ"ב, שהיתה הראשונה לכל העליות, גם של האשכנזים
 אלא גם את העליות שבאו אחריה במשך מאת השנים, עד
 ימינו.

אנו מצפים מכם, כמוסד חינוכי-לימודי ממלכתי, המייצג את
 כל שכבות העם, ושצריך לתת ביטוי חינוכי אמן גם לעליות
 השונות של עדות ישראל, שתתייחסו בכל כובד הראש
 להשגותינו ולהצעתנו שמורטו לעיל.
 אנו מאמינים, שתשובתכם לא תאחר להגיע אלינו בכתב.

* מכתב זה נשלח למנהל מחלקת תכניות בטלביזיה הלימודית – יוהנה פרנר
 (ד' בכסלו תשמ"ב).

תגובות למכתב

למר יוסף דחוח-הלוי
 שלום רב!

בצער עמוק עיינתי במכתבך (ד' בכסלו תשמ"ב) וכלל שקראתי
 התעצבתי יותר.
 אני מציע כי נפגש ביחד עם מפיקת התכנית לישיחת הבהרה.
 מזוכרתית תתקשר אליך כדי לתאם את המועד.

בברכה
 יוהנה פרנר
 מנהלת מחלקת תכניות
 בטלביזיה

לכבוד
 מר יוסף דחוח-הלוי
 עורך "אפיקים"
 תל-אביב
 שלום רב,
 לאחר שגמשתין והפנית את תשומת לבי בקשתי מסגנית
 חש הגב' מרים גלזרית-עסה לראות את מכתבך ותשובתה.
 אני מבין לבלבם – ובקשתי מעורך דב גולדברג ללמוד
 את הנושא וללבן אותו כראוי – כדי להשלים ולתקן.

בכבוד רב
 זבולון המר
 שר החינוך והתרבות

עשיית צדק בספרות

מאת ניר שוחט

פרופ' לב חקק – המשמש כיום כמרצה בכיר לספרות עברית באוניברסיטת קליפורניה – נקד לראשונה בשדה הספרות בזמן שלו "האסומים", שיצא בשנת 1977, שבו צייר תמונה על חיי המעבדות, שנדל בהן, ותואר את חיי היהודים מן הארץ. לאחר שנתיים יצא ספרו "עם ארבעה משרדים", ועתה יצאו שני ספריו "עם ונעלים", שמה רחבה על דמותם של יהודי המזרח בסיפור העברי הקצר (בהוצאת קרית ספר – ירושלים, 176 עמודים עם מראה מקומות).

תדמית "המזרחי" בספרות ה"עברית"

אם הקדומו סופרים את פרופ' לב חקק בכתיבת סיפורים מהיית המעברות והעליה ההמונית של שנות התמישים, הרי בספרו "ירודים ונעלים" הוא חלוצ בחקר דמותם של יוצאי ארצות המזרח בספר העברי הקצר, הן כפרי עסם הם והן ביצירותיהם של סופרים שאינם מיוצאי המזרח. ראשית – מן ההכרח לדעת, שאין הידבור או הכתיבה בנושאי יהדות המזרח בכתיבת טכנו, צורך מדעי מחייבים אתונו לחקש את עובדות חייו ולהצביע על המציאות הקיימת. ספרו של לב חקק הוא חידוש בחשיפת נושא, שנחשב כלא קיים, ובפתיחת פתח להמשך ולרחיבה.

צורך לאומי חיונינו בהשקלה נושא רגיש ולפעמים מרגיז בנושא "העדות" מן הוויכוח הסופיסטי, שברוחו האכזרי שלנו, אל המעמד הראוי לו בעולם המדע והמחקר. עמיתו של לב חקק הפרופ' אברהם בנד מאוניברסיטת קליפורניה שבלום אנג'לס מציון את העובדה הזאת בהקדמת הספר לאמרו: ספרו של לב חקק חורג מן המקובל במחקר הספרות העברית בימינו בזה שהוא מסרב להצטמצם בניתוח הטכסט על מרכיביו הניתוחי האסתטי. לבו של הספר עוקב המחבר אחרי מוטיב אחד המופיע ביצירות רבות הוא: תדמית ה"ספרדי" בספרות העברית.

ועוד מוטיב הפרופ' בנד: מחקרים כלה, בדיקת תדמית עם או כעל מקצוע מטיים, ורוחים בספרות המחקר, וחקק מתייחס בסוף מבואו אל כמה מן החקידים היהודיים כשית מחקר זו... חקק מניח בספר זה שהספרות היא מוסד חברתי בעל השפעה מברעת כחיי העם – הנהה זו והה – לאלה הרואים את הסופר כיצור מנוכר מחברתו או את היצירה כאובייקט למחקר מדעי גרידא.

עצם השמוש בסטריאוטיפ – מעיד על חוסר מקוריות

בפתח הספר הקדים הפרופ' חקק מבואו רחב, שבו הבחיר את הנושא והאיר את האני מאנין שלו בתחומו. לאחר המבוא הזה ניגש המחבר לגופו של עניין, ובמסכת סטטיסטית של עשרות דוגמאות של יצירות עובר על דמותם ותדמיתם של יוצאי

מציאות שבה קבוצות לחץ, שקיולים זרים וחוגי הקשרים האישיים ממלאים תפקיד נכבד בסלקציה הספרותית.

ועוד כותב: אומנם בפעילות הספרותית המארגנת בישראל דומיננטים האשכנזים מבחינת שליטה על אגודות ספרותיות, כתבי-עת, הוצאה לאור, החלטות לגבי קבולותיו של חומר לדפוס בתחום המחקר, היצירה המקורית וגם החלטות באשר להוראה האוניברסיטאית של הספרות העברית – אך בכל זאת ניתן כיום לדבר על ספרים ומשוררים ספרדים לא רק מבני הישוב הוותיק, כי אם גם מאלה שעלו לארץ בשנות העליה ההמונית שלאחר קום המדינה.

ועוד מוסיף: "...הטיפול בספרים בספרותנו מבוסס תכופות על תפיסה סטריאוטיפית... כאשר הרוב הדומם בארץ יתחיל להשתלב יותר ויותר בספרות, יש לצפות ליצירות שתתמקדות בנושא אים סוציאליים, דבר שכבר רישומו נקד ביצירתו תיהם של סופרים מבני המזרח שעלו לארץ בשנות התמישים".

ככלות הכל אין עניין יוצאי המזרח נושא בלבדי של יוצאי המזרח עצמם, כשם שאין עניין יוצאי אירופה עניין עדתי צומצם. תדמיתו של היהודי היא חלק מתדמית העם. אי אפשר לקבוע "טיפוס" על פי הרצוי, אלא בראש וראשונה על פי המצוי. יוצא המזרח הוא מצוי בכתיבתו.

אי ההסתכלות במציאות הקיימת היא מעשה נעמית, שטומנת ראשה בחול וטוב לה. כאן יש לחשוף את המציאות – גם בחיים וגם בספרות – ולהציגה לא כיוצאת דופן, אלא כחלק מהמשמש.

ובספר "ירודים ונעלים" חידש הפרופ' לב חקק את הימצאותם של יוצאי המזרח בספר העברי הקצר וגם את שילובם ביצירה הספרותית בין שהיא טבעי אינטגרלי ובין שאינו כך. יש במעשהו של לב חקק נשית צדק, גם בשדה הספרות, וכמוצאה מכם גם בתחום החיים.

ארצות המזרח בכל שכבות הספר העברי הקצר. אנו פוגשים את הדמויות הללו ביצירותיהם של שלום עליכם, יעקב פיכמן, חיים הזו, יעקב שטיינברג, ישרון קשת, חנוך ברטוב, יעקב חורגין, עמליה כהנא-כרמן, שושנה שירא ואחרים ממשכי העט, שאינם מיוצאי המזרח, ולעור מתם עשרות יוצרים מיוצאי המזרח (אף מאיר, הבלקן) גם מילידי הארץ, אשר תיארו את הדמויות האלה מתוך האפקט האינדיבידואלי שלהם. המחבר לא הפריד בין מוצא המחברים בחלוקת נושא הספר. הוא קבע נושאים כגון: ילדות, נעורים ובחורות, יחסי הורים אל ילדיהם, יחסים בין בני זוג ספרדים, בין אשכנזים לספרדים... והניח על שולחן הניתוחים את מיגוון היצירות העבריות בנושאים אלה והפעיל את אימול המזרח, הסופר, והמבקר בכל השיטתיות וכובד הראש הראיים למחקר אובייקטיבי מהוגן.

המטרה הראשונה והעיקרית בספר זה היא הצגת עובדות, כלומר חשיפת הבלתי ידוע או הנסתר וכן הצבת הידוע והמקובל במסגרת הראייה. עד כאן הרגיל והמצופה ממחקר מדעי שיגתי, אולם אין המחבר מסתפק בכך. הוא מתגלה לא רק כחוקר היושב במגדל שן, אלא כיהודי יחסי-לב שאינו מסתפק לשאול מה? אלא גם שואל למה? העובדות, שהוא חושף ומציג לפנינו, משלב את ההורים ומסקנות, השגות וחזות דעת. המחבר אינו מסתפק בהבאת העובדות הללו כמי שטורח ומשיג בלבד, אלא תהה הוא עצמו על העובדות הללו ולומד מהן בטרם יבוא משהו אתרו ויחווה את דעתו.

וכאן אין המחבר מחלק ציונים ליוצרים או ליצירות: גם אינו בוחן את הדמויות אם הן שליליות כשלעצמן או חיוביות טובות או רעות, אלא אם שילובן טבעי או לא טבעי, אם הן מוצגות מתוך מגמה ספרותית ותוארו מציאותי נאמן או מתוך מגמות מיוחדות ודעות הטיפוסיות הקדומות. "עצם השימוש בסטריאוטיפ – כותב לב חקק – מעיד על חוסר מקוריות. ספרות יכולה להוין דעות קדומות, וסימפטיה, אין רע בכך שמדויות הן יהודי המזרח תוארנה כ"שליליות", כל עוד הן מתוארות כמדויות שליליות, ולא כמדויות יצגניות".

ובפרק הסיום כותב המחבר: יצירת תדמית שלילית אינה פוגענית יותר מאשר שבחים שניתנים אפריורי, בצורה סתמית ובלתי גיבוש מעמיק של מניעיהם. הלול "מתחקק" של ספרדים בספרות, מתוך מניעים טובים של מיוג, אינו יכול להציע פתרונות הולמים לתדמיתם. טיח וצביעה אינם יכולים לבוא במקום בנייה.

ואילו במבואו של הספר מעיד לב חקק על מלאכתו בזו הלשון: "במציאות הישראלית סופר, לעיתים קרובות, 'נעשה', ולא רק 'נולד', וסופרים אלה חיים מתוך גישוש מרתק, אינטנסיבי, כי למציאות שסחומי השתלכר והכרה. במציאות הישראלית שבה מרוכזים מחקר הספרות, השליטה באגודות ספרותיות, כוח האישור והספילה בכתיבה העת הספרותיים ביחוד כידי אשכנזים;

בארץ עוצי יחזקאל מוריאל

היה הנה בארץ עוצי ספר סתם – – – "דמי אנוסי" – – – נפת צופים, גבר עם ראש, רים נעים לו – – – ולא כקאש.

לפני שנים – – – אהו בעט, ומאן קשקש, וסתם חטס. דברי אמת – – – מי שאמר אותו תלה – – – בכבל קולר.

מוקר השקל

מי שניצו אמת לומר, מי שניצו אמת לומר, סופו הוא מר – – – כי יעקר, ואם תרצו – – – או בלי פאמץ, חלקת לשונו, גם תקצץ.

שירת ישראל

בתימן

הנושא ההגותי - ח (עא)

מאת רגון הלוי

שנה זו תש"מ"ב היא שנת התחלה עלותיהם של היודיז'ימן לארץ ישראל, מאז שנת תרמ"ב. לכבוד יובל זה מקדישים אנו דינונו זה.

יצאת תימן הגה אחד הפרקים הנשגבים והמרתקים במסכת תקומת ישראל, רבים וטובים כתבנו את תולדות העלייה הזאת ועדיין הדי נטויה. מחקרים, ספרים מסים, זכרונות ויצירות נכדוה בשירה ובספרות הולכים ונודפים בצעם העליון. כשיר נאמן לאותה חוויה גדולה - יציאת תימן. ואולם על יציאת תימן נכתבה שירה נשגבת לפנינו מאות בשנים אשר עוצבה ע"י משוררים נעלים, חזו אותה, הרגישו אותה ברמ"ח אבריהם ושי"ה גידיהם, הם כתבו במפורש על עלייתם של כנעני-ישראל לארץ ציון וירושלים, והדברים ברורים ומפורשים באפיק שירים ופיוטים מאוזכרת יציאת תימן ללא הרף בשירים של שמחה, של כלילות ושל אבל, בקינות של תשעה באב ובמקצבי כלילות סוערים ועליונים, וכל זה ברחפת אהבה עזה, בכסופין גוראים ממש, ששויים את הלב בכנות שבחה, ובמכאוב היצוק בצקוק לחשם. בראש כל המשוררים האלה עומד אבא שאם השבוי, ובהצלחתו ובהשפעתו מהרים ומחוקים מאות משוררים שקמו אחריו, והאצלה זו שרירה וקיימת עד עצם דורנו.

לפנינו שיר ציוני שטרם ראה אור הדפוס, הנושא את סימן השם: שלם יוסף שבוי. פתיחתו: "שָׁבַק לְאֵל תְּחִינָתְךָ". הוא מתפלל, מייתל וחוה: יַעֲזֹר רַמְתִּי לְקַהֵל קִדְמִי / יִשְׁמַח לְקַבּוֹת נַאֲמָחִים / יִתֵּן לִי לְצַפְרֵת אֲרָזִים / וְיַחֲיֶשׁה גֵאוֹן כְּרִתֵּךְ מִשְׁחִים. אלה חזוה חזות ציונית ומשקע בנאמנות מפליאה את מעללי העלייה מתימן. הוא פונה אל השכינה כקבוק ראשונה לכל מעללי אנוש, כולה הסוכנות היהודית וממשלת ישראל... לפני למעלה משלוש מאות שנה הוא משרד מקור לאותה סוכנות בדרך (בתי דודק) שעליה זו תהיה ברוחה ולא בצער. הפניה היא, כמובן, אל השכינה (הסוכנות שלנו עדיין לא היתה קיימת). וכך הוא כותב: פְּדוּת יַחֲשֶׁה אֶלְהֵינוּ כְּקָרוֹב / וְנִשְׁקֶה לְאַרְצֵנוּ שְׂמִיחִים / שִׁכְנֶה עַל בְּנֵי גֹלָה תְּכַשֶּׁי / לַחֹף תִּימָן תִּשְׁלַחִי שְׁלוּחִים / כְּחֵי דוֹדֵךְ אֲשֶׁר הִלַּךְ בְּיָד / תְּהַלֵּךְ דַּל יְהוֹדֵךְ בְּרַחֲמֶיךָ. אכן הדברים ברורים ומפורשים ואתם שלוחים במדומתם של ר' יעקב ספיר-הלוי, ר' אברהם נדאך, אליעזר יבנאלי ויבדלו לחיים ארוכים וטובים יוסף צדוק וחיים צדוק. אשר אצורה, תוך חלבי חימה, כדי לחלץ את כנסת ישראל מחרצובות הגלות, שהיא החמורה והקשה שבגלויות. דומה שהמשורר ראה ממש בעיני רוחו את בעיית המעט הקשה מתימן לעזון, הצפיה הממושכת והמייגעת של הגולים לעליה חזונה, ראה את בעיית השכנון והפרנסה בעלותם ארצה, ועל כן הוא חזות ציונית ומשקע בנאמנות הגאולה הגדולה והנשגבת גם את הפריטים המפוארים כגון לחם, יין ושמלה, אפילו את שאון המטוס אנו שומעים בשירתו של השבוי: אֵן נְעִלָה צִיּוֹן כְּקוֹל הַמֶּלֶךְ / יוֹם הַגָּאֻלָּה / נִאֲנֵי לְלַחֵם אֲתָאָהָךְ לְאֶלְמָה / יוֹן וְשִׁמְלָה (שכלי נפש יימו בלילה).

הצפיה הזאת מלאה הכוח והערגה, שכאלו השבוי עוקר אותה מלבוותיהם של רבבות קודש. הוא יוצר מתחים תנועתיים ע"י שירתו של נפשות פועלות, הוא מדבר תהלה על נפש, אבל לפתע מתאסר מאטפריים אליו קולות שצצים לעזרו, כאלו ההזדהות אתו ולסייע בעזרו (וה יאמר דודי עֵלָה הַעֲלָץ. אבן וחי חתימתו של שיר שבת: אֵל צִיּוֹן נִשְׁפֵי יַעֲזֹר הַפָּרֶחַ / מִמִּתְנַת שְׂמֵשִי בְיָיוֹם תַּחֲרָךְ / זה יאמר דודי עֵלָה הַעֲלָץ / אֲשֶׁבַח אֵל בֵּית מִנְחִיחִי.

השבוי, כאמור, נדחף תמיד ליצור מתחים תנועתיים בכתיבותיו ע"י כך שהוא מצרף אליו קולות שונים וישויות שונות והדברים אמורים ביות, כשהוא שר על נושאים נשגבים כמו שירי התורה או שירי הגאולה, בחתימת שירו, קאל אבא שמעון, הוא משתחא את בת שירתו ומוציא אותה כנציגתו האישית לנהל דלים נדודים אל מחוץ תצפם, כמובן, ארץ ציון וירושלים, השבוי מעולם אל כתב את חזונו אתה של שבת ותהלה על עצמו ועל שירתו כדרך משוררי ימי הבינים, אבל בדיעבד נחשפת למנינו השקפת עולם שלו מתוכה מסתבר שבאמצעות שירתו מתחוללים ענינים שאין לו שליטה עליהם בלעדיו. וכך הוא פונה אל בת שירתו, שתצפצף שיר מהודר כדי לנהל את בני עמו הדלים והנודדים: אֲהַבֵּת כְּלִילַת הַדֶּף / עֵלִי תִקְסֵךְ רַחֲמֵי / וְבִשְׂרֵי מַקְרָךְ נִצְפָקֵי / וְלֵילֵי נִדוּדִים נִגְלֵלִי.

הבה נעבור מן השבוי אל משורר אחר, ר' יוסף בן ישראל משתא, שלפי המסורת הוא אביו, ולדעת חוקרים שונים הוא בן משפחתו. משורר זה חותר בחזון רוחו אל תקומת ישראל וצופה שאתחלתא זגאולה תתחולל בסבירה, הוא מסתמך על דברי חז"ל (ראש השנה לא, ע"ב) "ישמם עתידין להגאולה": ובני שְׂכִינָה יַעֲלוּ תְּחִלָּה / כי הם סְגָלָה / יוֹרֵד עֲנִינָה סוֹפְרָה וְגוֹלָה / ובני שְׂכִינָה / כאו בכסיונות באש וימים / יִצְאֵר רְוִיִים / בּוֹכּוֹת אֲבוֹתֵם / הַשֶּׁבַע שְׁבוּתֵם / וְבָנֶיהָ לְבִיתֵם (אשאל אֵלֵיהֶם), ואכן כך קרה הדבר, הממשל העצמי הראשון הוכרז בסבירה. היא שחוררה. ראשונה מכל ערי הארץ, משורר זה מעשין בנשיות מלחמתיות, ובהרבה משיירו מתגלה תכונה זו: עַת פִּגְשֵׁנוּ שְׂעִיר אֲדוֹם לְצִיּוֹן / כְּפִלְקָתֵינוּ, כְּחֶרֶךְ תְּהָא עֲלֵינוּ כַּמְסַפְרִים / בְּשַׁעַר סְלָאִים. משוררנו היה בן כפר גלגול צאן בביתו וראה היא המספריים נעות בין גזת צמר הסלה. וכך צייר את חרב ה' בין שורות אייבי ישראל, בשיר אחר שלו הוא מתעורר מתוך יומה אישית, לאתר שיר הוא קורא למלאכי המשיחית לקום לעזרתו. הוא תר אחריי החרב כדי ללכות בה את אייבי עמו: וַיִּהְיֶה כִּם מְלָאכֵי מִשְׁחִיתֵי לְהָךְ / אוֹתָם כְּחַצֵי יָהּ יִבְכְּלוּ / וְיִ פְלִטֵי קְרָא יוֹם אֲשִׁלְפָה חֶרְבִי וְאֵךְ / כִּם לֵךְ לִפְתָּרְהָ וְתִקְדֵת עֵינֵי.

עד כאן הבאנו מעט מן המעט מן השירה העתיקה, ואולם יש צורך במשהו שנכתב ע"י משורר בן תקופה של הרמ"ב, יש צורך במשורר שחי את התקופה הזאת התנסה והתיסר באותם מסעים מלאי התלאות והיסורין. שירים ברוח זו של למאות כדי מלואם של כרכי שירה עבים. בחזונו שיר ממשורר אלמוני, קשה לאתר את זמנו ומקומו, ואולם השיר מצוי בדיואן שנכתב לפני כשמינים שנה, כמאן ההשערה שהמשורר בן אותם חילי העליה של תרמ"ב שחתרו לארץ ישראל. מדברי המשורר יכולים אנו להסיק שהוא נשלח ע"י קרוביו ובני קהלתו בשליחות מסוימת, שכנראה היתה קשורה לעליה לארץ ישראל. המשורר נלכד ע"י אייבים שמטרו עליו את הדרכים, וכנראה שהוא נכלל ונככל בכבלים. השיר כותב בפסוטה היגית. דרכו משתקפת לפנינו דמיון של המשורר הצעיר והאמיץ את תלאות הדרכים לא שברו את רוחו ולא החלישו את רצונו לגאולה ולחרות, אבן השיר כותב בעברית ועברית. הבית הראשון בעברית (אנא מן יום) תורגם ע"י המשורר עצמו והבית הזה המתורגם הוא למעשה הפותח את השיר, והנה השיר בשלמותו:

אֵנִי מֵיּוֹם נִסְעֵי מִנְתָּחֵם / כְּמוֹ הָאֵשׁ בְּחֹדֶךְ לִבִּי יִקְדֶּה
וּמֵעַי חֲמִיקְרוֹ מֵאֲהַבְתֵּם / וְכַבֵּד נִשְׂרַפָּה מֵעַת פְּרִיָּה
וְאֲרֵץ רַחֲמֶךָ מִנִּי מִמֶּם / וְזֹאת רְגֵלִי בְּחֹדֶךְ רֶשֶׁת מִצְדָּה
וְאוֹיְבֵי עַלְיִי דָרְכִים / וְהֵיחִיתֵי כְּמוֹ יוֹנֵה נְדוּדָה

מקור: אֵנָּה מִן יוֹם מִרְאִיִּי מִן קִדְאִים
שְׂעִילִי לְקִבִּי וְפִיה נֶאֱרָר אֶלְנִקְדֶּה
וּפִי אֶלְאֲחִילָאֵם נִשְׁעֵי אֵינִי אֶדְאָנִים
וּפִי רְגֵלִי קִדְוֵי בְּעַם אֲלַחֲדִידֶךָ
וּמִן עֵדֵךְ אֶלְבָּלֵךְ לִם אֶרְאָכִים
וְזֹאת עֲקֵלִי יִצְרֵת שְׂקָה אֶלְבָּלֵךְ
אֵלָּא יָהּ אֵלְלָה אֶסְאֲרֵךְ אֲנֵת תִּרְחַם
תְּכַלְבְּנִי אֵלָּא מִן כּוֹנֵת אֶרֶיָּא

שליחי קום עֵדֵךְ מֵהָר אֵלֵיכֶם / עלות שחר נְהַגִּידָה כְּחִידָה
שְׂאָה שְׁלוֹם עֲלֵי כִנָּף אֵלֵיכֶם / וְהִגִּישָׁה בְּמִנְחָה אֶת בְּחֹדֶךָ
וּבְשֵׁר שוֹלְחֶךָ בְּרֹאוֹת פְּתִיחֵם / כִּלְלֵי אַחִים וְגַם בְּנִים וְעַדָּה

מקור: כְּלָג מִנִּי סִלְאֵם אֵלְלָה עֲלֵיכֶם
אֵלְאָהָה אֶלְמִגְרֵי וְאִיצָא סֵעִידָה
סֵעִיד אֶלְסוֹדֵעַ אֲדִירִי אֵלְלָה וְהַב לִי
וְהוּ יַעֲסִי אֵלֵי כּוֹל מֵא יִרְיָה
וְסִאָּלֵךְ אֵן יִקְבֵּל דְּעִאֲכִים
לְנָא אִיצָא מֵא אֶלְתְּרָבָא יִעִידָא
וְיִזְעֻלָּנָא וְיִזְעֻלָּכֶם מִנְאָמָם
לְאַרְצֵי אֶלְקוֹדָם אֲדִירִי בֵּית הַי אֶלְסֵעִידָה
נָתַת קִדְשׁ אֲשֶׁר הֵיא הִיעִידָה.

שְׁלוֹם רַב וְסוֹכֵב אֶת כְּלָלְכֶם / וְגַם יַחֲשֶׁה לְמִשְׁחֵי וְהַדָּה.
השירים הכתובים ברוח עלית תרמ"ב וכל העליות שבאו לאחר מכן עד לעלית על כנפי נשרים הגב, כאמור, מרובים מאד בכמותם ואיכותם. רבים מהם מספריים ממש בעזו ובחושיה המשקפים מהם.

ספור הגלימה

מאת מארי יפת אברהם תעזי

בתרגומו של רצון הלוי

ספור הגלימה למארי יפת אברהם התעזי (חסן ברהיים) מצטיין ברכונו הנחרץ ובלחץ המקצבי, התואם כל כך את עצם תאור המאורע. דיון על השיר הזה במסגרת הנושא העולמית של שירת ישראל בחינוך פורסם באפיקים גליון מא. כאן מובא השיר בשלמותו, מקור ותרגום.

מקור

יא אייהו אלקלב אנא מא קולת לך
לא תוצדק עהוד אלכאינין
יא גובני עלא אלמלחה
ואלצאיצ'י' בארבעא נכוס
מן סרקאה איה אלגנצה
חין אלנאי בודסה אלערוס
צלט אללה לגיסמה אלזופה
ואלמליה ללא ארבע גנוס
סארק אלחוב קליל אלמערפה
יצבח אעמא וטול עמירה יחוס
קד ולג אלחאי מן נועאת'ה
ואלקבייל בקו מסתרנין. פו'

תרגום

אתה הלכב אני הזהרתיך
לכל האמן בבכרית הבוגדנים
אללי לי על זאת האדרת
בכפיה ציציית מתרוננים
מי שגנבה ביום ההילולות
עת היינו ברחתם ההילולות
ימיס האלי על גופו חלקלה
עם מודת בארבעת סוגיה
גונב הכסות חדל האישים
יכת סמאון וכל חיוי; ננד
הו אבדה הבשת מפרצופו
ואנשי השקנים נקלמים ובושים. פו'

ואיא חין כאן שלוליה ל רצול
כיו אקול אינהו אינסאן תוקה
חון דכלמחל עכבר אלסכול
יעטף אד'ונה שביה אלמעלה
ישבחו אליוס גלודוה לאלסכול
ואלמראפק יכונו מטרהק
ואלצראמית לאכאנס אלצחול.
ילקטו כל ואחד מפרקה
ילעבו פי'ה מעא צ'ירב אלטכול
ואלמאמיר פ'מסעה לה חנין. פו'

ובאיר'נע מני את שללו שקל -
הייתי אמר: זהו אדם נכר -
היאך זה נכנס מתגנב קעקבר
מכופף את אָנְוֵי מעלה בדמתי אָנְקול
יקתחו עורו היום לחפים
ועצמות מרפקיו יהו מקלות תופך
השוקים נבדי עבדי מחוף
ילקטום הם על אחד חלקו
ישקום עם הם תפסויה תחוף
נהקלילים ישמעו ומוריס - פו'

ד'א אלמוענד אמאס מוסחטיב
חין אהמת שכבת אלמוסלמה
צ'אק אלא בקא קלבי להיב
חין בקת ל'ה שביה אלמחרמה
באת כ'רפכא אמא אלכלב אלהריב
חין יסיר בליל אלמוצ'למה
של עת אלמושוואך אלענוב
ליס יחסב אנה מושמתה
גין כואליה ישרול'ה אנג'י
יעלו מן גלודוה מסמנה
יהבטו ל'ה כמא ברק אלליב
יזכרה באלכיל אלמלומנה
יגלבו ל'ה מן עודת שצ'יב
יכסרו ל'ה אלרוכאב ואלכ'ייתין. פו'

זה המתגרה היה עזו נעלן
בעת שהכפיש הדת האסלמית
אני מונק והלב בי נחמץ
עת למספתת דמה הגלמה
כף בלה לילו ככלב נחץ
בנדו כדך בשעת ליל נעתימה
חמס גם נעלי המספר הקדון
מבלי לחשב פי יהיה לבלמה
שדי רוחו יגרוהו עזנאלה
יחקינו מעורר רצעות אפקריס
ינחשו בו כפרקים נאדריס
יפיעו כה כסוים המי'ונים
ששו נגדו כנאות מדכך שד'אב
ישברו לו כרבים וירכיס. פו'

ד'י תגלא למוסא אלכליס
ואצטפאוה בניין אליהוד
ואלמוענד צ'יר גיסמוה אל'יס
תעתי'רה כל אלאפנא ואלאנוד
ואלומר'יס יתולה באלוים
ישקוה פוק צ'אחת אלסורוד
ד'י תגוהאר עלינא ואתעד'
ואלעוואיל תרפכוה עאריין. פו'

האל שגנלה למשה איש דברו
יבחרהו נביא ליהודים - -
זהו המתגרה - ייה ג'ו תשוש
יעוללוהו מ'יזים ואזויים
כ'ד נקלה יגורר קחבוש
ישקוה על ח'די הצוקים
אשר אר'וב אל'יס - ונהלים
המקמיר הנצרים לער'ה ולערום

ד'א אלמוענד תצוור ל'י עניד
פ'י אלע'ראיים וכל אלנאס חצ'יר
קד ס'רמקט אלסמל אלגודי
באת יכ'יב דומעוה ללנהוד
חין מא אלבארד יהד עצ'מוה הודו
הו מגוור באסראר אלזובר
ואלמוענד יצבח פ'י זכ'יד
אעואר אלעיו ומונתכר יודר
ואשתיכ בה ללא אצאחאב רי'ד
יכסרו ל'ה אלצ'אבע ואליו'ין
ינפכו ב'ה לאכאנס אלכ'י'ד
יכלעו ל'ה אלזוכאב ואלכות'ייתין. פו'

המתגרה צ'ץ נגדי קאיש ריב
כמו כלולות חמס נובחים
גנב סוה הנצר חדש וכה חביב
בגללו לון בכבי ויל'יס חר אל'יס -
בעת את עצמותיו הרעישי תר אל'יס -
הוא הגן כסודוה ממור'י התמלים
המתגבל הלו; ננד עד ז'וב'יד
שחוס העיון כה מעוררש'י ננד
אמסר דינו אל ש'די ר'יוד
ישברון בו כל אצ'בע וכל י'ד
וניפ'נהו אל עבדי השק'יס
יעקרוו לו מוסע'יס ואש'יס

ד'י תעאד אלה תיב אלצ'אלה
ואלמוענ'י בקא ינדה נהוד
ד'י קסע אלפר'ין אלמונוה
עלא אלכליס ואלאבנאס ל'ה שרוד
סלט אללה לגיסמה אלעלע
יצבח אליוס מנעווש פוק אעוד
זאד אאג'ירי בלד אלקביאלה
ד'י סכ'ן פי'ה אללאבא אלג'וד
טול אמואן מא ר'אח מסאלה
ולא אחד מנהום יחליף ימין. פו'

אשר התנבל לכבד התפלגה
המתפלג הנה ידבא דאוב
זה שקטע המצנה האצולה
לנביא אל'יה - והשקטים עדים
ימיס האלי על גופו לזקפה
על מט תנשא כבלו השודף
אני עוד אמיר, זו ארץ מארבים
אשר שוקנה אבות וסבים
מאן מחמיד ללא כל מגרעה
אף אחד לא פצה פיהו בשבועה. פו'

יא אלהי וכאם שא נצברא
עלא אלחראמי אלד'י צאר מולתחף
חצ'ירת אלנאס והו יתנמרא
מתל אלהר לקאד שאם אלזויף
זמרת אלגין עליהו אחצ'רא
אהל ומחרו מנא צ'אחת גניף
ואלצ'איצ'ית חנאשו אגברא
ילתון פ'וק ענושה יכתשיף
ואלצ'ילע כלחואז אלגאברא
ליס יוברא וגילדה יקתחף
חמס ואלמשאבף ספר'יס אמחרא
ילתוון פ'וק חקוה ואלחשאף
ואלעואבל וזתר יתבררא
פ'וק ובאניה ולאפסאד אנמעין. פו'

אבי אל'י. נלאיתי שאת סבל
זה הגנב אשר כא מעטפך
במסכת גיל והוא מתמרר
כחולל בהירווח דגים המי'כים
אקרא עליו חבורות השדים
שוכני מחרו עם ג'ר הניף
הצ'יציית כחשיים עפרות'יס
יסקרגו סביב צנארו עד שסף
ללעו בשחין רע שדף תשתדף
ללא אר'ובה ועורו יחשף.
חמס אלמשאבף ספר'יס אחרא
ימ'י ויאבף ג'רונו המתנשף
הגדילים יחלפפו אל צ'יו
במקס'יו ובר'יק'ו יחז'יו. פו'

ד'י גהארנא ושל אלמלחה
שנאש אללה בכלקוה אצ'ור
צורת'ה אלדי הי גאפפה
ליס תערק ולא פיה אלנואר
נ'קרת'ה תפתרש כלמסרפה
חוזאק אלעיוי שביה אלמגרפה
ד'י ב'ד אלמונסד אלנאקאר
מנכוריון כאלקרון אלמוגפה
לאבן ענאש יוהון ב'ה אלשפאר
ואלמכארו ודאך אלשאפיה
ישתכל באלמשאמ'יק לילנאר
ואלסאן חגאן מותכאלפה
יבחונו בה אלמדאבל ואלדנאר
צ'דר ממסור קדף אלסוריה
חין מא יחמא פ'מסעה ל'ה חנין. פו'

זה שהתנבל וחמס הגלמה
יעת האל את צלמו וזמנתו
צורת פניו חררה כשקמה
לא לתלחחל פוע ועיה וזור
חמס ח'ורמף שרוע באגן
אלה חורי ע'יון ימ'ון ל'עה
בידי ר'צ'ון און המסנ'יל סנ'לים
ח'יריס - חר'ני און ג'לים
בידי כון תנשא און כ'ם מ'לים
ח'רויות ואלה המשחות
לתקין כ'ם מ'לים המשחות
ש'יו מגרפ'יס בעקלול מתעקללים
ל'צ'דר כ'הו מקולות וקב'לים
ג'ב מכופף תחוף הב'קת'יס
בעת ש'חמס השמע רנונים

גא אלמוענד ועאד לחנא גמול
קד חי'יהא ואכוא נועת'ה
זאד ואפי לנא של אלנעול
חחסוכו שא יאתאמם מחרת'ה
שא אשתיכ ב'ה עלא כול אלקובאל
עבד רחמן ג'יר מן יגאת'ה
זאד ואפי לנא של אלנעול
אלאדים אלמונקל מן סאעתי'ה
יא חונייש קוס ובארד פ'י אלזוכאב

כא המתגבל נחננו של'יס
מה דלה רגש'תו מה ר'קה נבוותו
עוד הוסיף חמא נטל הפ'יג'נים
ת'דמהו אדם המ'קד'ק במלאכתו
אליו'ן עליו נג'א נאד לשכטיס
עבד אלרחמן יחוש מג'בעתו.
עוד הוסיף חמא נטל'יס זוג מק'צל
המא'נס עשוי אל תכליתו.
הוי הנחש מהר ובאוף חיש כל

לו בשירי ובכל שבו אמור
תאמר השקע שקב תל הכפרור

ב-1930 עלתה כאדי עם משפחתה לארץ ומאו קשים חייה, מלאי בעיות וחבלי קיום, אך האור שבהם הוא הכושר לקיים בית המקיים עצמו בכבוד, שומר על יהדותו ועל אנושיותו ועוד מקרין על סביבתו. למרות שבעלה חולה הצליחה אותה תימניה צנומה, חלושה וחולה לגדל ילדים לתפארת, לגבש צבור קדוש סביבו בית כנסת פעיל, ולקיים פעילות ענפה של התנדבות בגלוי ובנסתר לפרט ולכלל.

שושנה אינה אשה, היא מוסד, היא תוכנית. פונים אליה בגלוי ובנסתר הזקוקים לסיוע חומרי או רוחני. מופנים אליה על ידי אחרים ואפילו על ידי מוסדות הנוקטים בסיוע ולעצה. והיא עושה ללא לאות, ללא שכר ובאלם: כאן הכנסת כלה יתומה וענייה לחופה, וכאן חינוך ילדים נטושים, שם אימוץ ישיש ערירי ורעב, ופה התרוצצות במשרדי ממשלה לנכבדי הדור השניונה. וכאשר תממהו בפניה, שושנה מנין הכח, לאחר בריאותך הרופפת ובעיותיך שלך? תצטחק: "זו תרופתי וזה שכרי כאן ושם. והמבין יבין". ומיד תוסיף בהרהור ובנימת צער: "חבל רק שאיני רואה כדור הצעיר, הרבה הנכונים להתגייס גם כן". ומיד מתחרטת היא: "לא, הם יבואו, כשפונים אליהם, הם באים". וברור כי לה סיבה להיות אופטימית, שהרי בניה ונכדיה עצמם ידועים בנכונותם להתגייס לכל משימה, כדבר המובן מאליו.

שושנה דורני מקבלת מיד הנשיא נבון "אות הנשיא למתנדב"

"אל תתפעל ממני, אימרת שוב שושנה, מה שיש בי שאבתי מבית אבא, שהרי העזרה ההדדית ואהבה לוולת היא ערך עליון ביהדות בכלל ובתכונות יהודי תימן בפרט, ואם נדבוק בערכים אלו, אין ספק שירבה האור בחברתנו".

אין ספק כי שושנה, היא כאדי שלנו, הריה מניצוצות וגחלים הלוחשות עדיין בנינו ובתוכנו, ואם כך יש סיכוי לאור רב ולמאורות. נצריך גם אנו את כרכותינו לשישונה ולביתה, רוב בריאות ואושר, וברכה על הכבוד שהענקת לנו.

חפצים אנו לברך את צבור יוצאי תימן בישראל יחד עם כלל העם בציון למלאות מאה שנות עלייתם ארצה.

עלית יהודי תימן הנך בעלת חשיבות לאומית-היסטורית, כי הם היו גורם חשוב בבנין הארץ והפרחת שממותיה.

יוצאי תימן הם סמל ומופת לחלוציות אמיתית-יהודית-ישראלית, שהוותם בארץ הנך אחד המוקדים להוות העם כולו.

ברכתנו לציון-מאורע גדול זה!
פרי אור בע"מ
 קבלן לשיווק פרי הדר ולעבוד פרדסים
 בניהודה 1, תל-אביב. טל: 652288

ואכתאבנה מנהו כל אגרותיה
 קדר ואגרה ואמהל אלפחול
 ואשתגיל לי עלא תקדירתיה
 ואשתגיל מנהו חתוף עמול
 ואגליב אלסוק וסלם קימתיה
 ואלמשאפיר מכאלב לא תולל
 וגאבה לי עלא תגדירתיה
 ואנת עארף חתופי אלעמול
 חיון מרקחון בקא קליבי חיון.

מארי יפת התעזי היה משורר מקובל אנדי, חי לערך בין השנים תר"ב-תרע"ב כשרעב שבתימן. כתב את ספור הגלימה תחת רושם גנתה ע"י גוי, שכנראה ידע את זהותו.

המאורע אירע בחתונה של אנשי שררה ישמעאלים שהומינוהו להיות נוכח בחגיגת הכלולות.

"אות הנשיא למתנדב" לשושנה דורני מפתח-תקוה

מאת כחננו במפתח-תקוה

ביום ד', יג בכסלו ה'תשמ"ב (9.12.81) בשעה ארבע בבניני האומה, העניק נשיא המדינה את "אות המתנדב" לשנים עשר מתנדבים ובניהם הגב' שושנה דורני, תושבת רח' שבין, בשכ' מתנה יהודה במפתח-תקוה.

מדי שנה בפרשת "וישלח" מוענק "אות הנשיא למתנדב" לשנים עשר אזרחי ישראל, המייצגים את המתנדבים בעם, ואשר ההתנדבות מבטאת דרך חיים לגביהם. בחירתם מייצגת את עדות ישראל כולן ומעידה כי אינם בודדים אלא מייצגים תרבות של התנדבות ואהבה לוולת ולחברה.

הפעם נפל הכבוד בחלקה של הגב' שושנה דורני הלא היא כאדי בת סלימאן בן שלום שמחי. בקבלת האות העניקה שושנה כבוד רב ליהדות תימן בכלל, לשכונת מתנה יהודה בפ"ת במיוחד:

נכון, שושנה (היא כאדי שלנו) אינה מתרגשת: האות הוא לא לי, אלא למי שמוכן לעשות למען הוולת ולמען השם, ואני לא חירשתי דבר, אלא מבית אבא ואמא בתימן הבאתי ויחנכתי בני ונכדי ליראת שמים ולעורר לוולת. נדמה, כי נרגשים יותר היו בני משפחתה וכל השכונה וכל מכיריה. עשרות טלפונים קיבלה כאדי מקרובים ורחוקים, בני יהדות תימן ויוצאי אשכנז ובפיהם בשריה אחת: ידענו כי יום אחד תגיעי לכיתרות והתכרה תחלוק לך את הכבוד על פעלך למענה.

את התרגשות השכונה ביטאה אחת מבעלות השכונה – המחנכת עליזה סולמי, במכתבה ל"אפקים":

"לא חג ולא מועד, יום רביעי רגיל, לכאורה יום של חול, אך לא כך. כל אותם עשרות אנשים שישא מעבודתם ומקדם יותר, ונחמול לבתיהם לאכול צהרים וללבוש בגדי חג, העידו כי לא יום רגיל הוא זה. התכנסות עשרות נשים וגברים נרגשים ולבושי חג ליד ביתה של שושנה בכרם שבוי, השרתה אירת שמחה. ממתנים הם לאוטובוס שיקחם לבנייני האומה לתהוג.

כשנשאלה שושנה לשם מה לכוון כסף רב על אוטובוס, ענתה בהלצה: כשהתחתתי בתימן לפני חמשים שנה לא זכיתי לחגיגה מרובה, כי המצב היה קשה ומטוב לי לפזות את עצמי כעת ולחגוג. אחרי הוסיפה ברצינות: מגיע להם לאנשים הטובים הללו ולחברותי, הם שורפים לכל מצוות. כל צער אני שופכת בפניהם ומגייסת אותם לנדב ולסיוע. האות הוא גם בעבורם. "אכן יכולים היתה הרגשה זו של שותפות. גאים על כך ששושנה העלתה אותנו לכותרות, אך כותרות חיוניות! כל קטע בעתון קיבא פעמים רבות, כשכולם מהנהנים כראשיהם: אין ספק שמגיע לה כבוד זה.

"לרבים ישנה התרגשות כפולה, שכן רבים מהם לא זכו מעודם להיות בבנייני האומה ועוד בחסות נשיא המדינה. כך וכתה ונקתה גם את הרבים".

מיהי שושנה דורני שלנו?

הלא היא כאדי בת סלימאן בת סאלם שמחי, נולדה ב-1915 בערך בכפר לאחלק, בנפת גיאחפי באלצ'ע שבתימן. כפר יהודי קטן ובו כשלושים משפחות יהודיות מיעוט מעשל פהין באריגה ובקדרות, וכל עשירי הוא יהודי, וכל כוחן הוא באחדות המשפחה והקהילה והנכונות של אח לעזור לאחיו.

שיר נוסף מיצירתו של רבי זכריה אלצ'אהרי

מאת ד"ר יוסף טובי

כבר עמדנו על כך פעמים רבות בדפי "אפיקים" ופירסומים אחרים, כי כספר המוסר לא כלל רבי זכריה אלצ'אהרי לא רק חלק מיצירתו המייסדת שנשתלבה במקאמטה של חיבור זה. ועדיין לא בנוסח כל שיריו שמחוץ לספרו הגדול. ברצוננו להוסיף בזה אבן אחת לבניין השלמת פירסום שיריו אלו.

השיר שלפנינו אמנם דנס כבר שלוש פעמים, אך בלא שיוחס כביטחון אלצ'אהרי. אידולון נתן דעתו לחתימה יחיאל וכתב: "אפשר שהוא יחיאל אלצ'אהרי בן עדיה". והנה נתגלתה לאחרונה העתקה של השיר בכתבי-המזוי בספריית וסטמינסטר קולג', קמברידג', אנגליה, ובראשה יהוה מפורש של השיר לאלצ'אהרי. העתקה זו שהיא קדומה למדי, בוודאי לא זמן רב לאחר פטירתו של המשורר בראשית המאה ה'יז, מדייקת מכל הנוסחים הנדפסים, שהם משובשים מאד, להלן הבאנו את נוסח השיר על פי העתקה זו, בציוני שינויי הנוסח במקורות האחרים. כתביהיו אינו מנוקד.

כפי שמצויין בכתובת שבראש השיר, הוא נכתב על פי משקלו של השיר "מיון יש". שיר זה שמחברו הוא יצחק הלוי, שספק בו אם חי בתימן, הוא שיר חול מסוג שירי השבת. השיר נחשב ביותר על משוררי תימן, ואלה כתבו על פיו לא פחות מחמישה שירים, אחד מהם של אלצ'אהרי הנדפס בה. יש להניח, שלפחות שניים מן השירים הם מידי מחברים שקדמו אלצ'אהרי, ונושאים שבת, כמו השיר המקורי. אלצ'אהרי משנה כליל את נושא השיר, ומעצב אותו כשיר גאולה מובהק, ואף שהוא שומר על המבנה והמשקל שבשירי הראשון, הוא משנה במקום אחד, כפי שצויין להלן.

זה מבנה השיר שהוא שיר איזור: במדריך (החרוזה שבתחילת השיר) חמישה טורים, שהמשקל בכל אחד מהם הוא חמש תנועות. בתרונות השיר ארבעה טורים ארוכים במשקל השלם (שלוש פעמים מתפעלים) וחמישה טורים קצרים במשקל הווה לטורי המדריך. כמקובל בשירי איזור, החרוזה משתנה מחרוזה לחרוזה, אך היא זהה במדריך ובטורים הקצרים בכל החרוזות (תושיח). חרוז זהו זה הוא אן, כפי שהוא מצוי בשיריו של יצחק הלוי, וכפי שנשמר גם בשני השירים האחרים שנכתבו על פיו, חידוש של אלצ'אהרי בעניין המשקל, שהוא קובע משקל זהה לכל חמשת טורי המדריך והתושיח שבתרונות, בעוד שבשירים הנ"ל המשקל בשלושת הטורים הראשונים הוא חמש תנועות ובשני האחרונים שלוש תנועות. דבר זה יש בו עניין מיוחד, שכן דווקא שירת תימן המאוחרת, להבדיל מן הקדומה, נתנה לגוון את המשקל של טורי התושיח.

לעומת כן אופייני הוא אלצ'אהרי, שהוא כותב גיאוב (= שיר מענה) על שיר של משורר שקדם לו, כשהוא בונה אותו כשיר גאולה.

הערות למבוא

- יצא במהדורת מרופ' יהודה רצהבי, ירושלים תשכ"ח.
- הפירסום האחרון שבו נכללו תפילה לא ידועה של אלצ'אהרי מוכנה שכלל היראה של לייחס אליו הוא ספרו של ל"ל נחום, מיצירת ספרותיות מתימן, בעריכת יוסף טובי, חולון תשמ"א, עמ' קפד-קפח.
- ראה ברשימת המקורות ולהלן.
- על פי אידולון צירף שלום מדינה את השיר לרשימת חיבוריו של אלצ'אהרי. ראה דבריו על ספר המוסר במהדורת ריצובי, אפיקים יא-יב (תשכ"ז), עמ' 9.
- שיריו של יצחק הלוי ושני השירים האחרים נכללו בסדרה מסירת תימן, אפיקים נב-נד (תשל"ד).
- על שירי גיאוב של אלצ'אהרי ראה למשל במאמרי, י"ה נגדך כל תאותי אלצ'אהרי, במערכה 102 (תשל"ז), עמ' 18-20.

ערוץ מיון ישן תצניף ארלב אלפאצ'ל וכריא נע"ג בן סעדיא תנצב"ה אלצ'אהרי ולה"ה

- מר לי מקשן
מר לי מדישן
הם ובני כישן
עולה חוץ שישן
ישיב מקשן 5

יום אַחֲשׁוּב קָצִים לְבִיאַת גּוֹאֵלִי
יִתְרַב לְבִי בְּיָרוּעַ מַעֲלִי
כִּפְתָּה אֵיחָל עוֹד לְצוּרֵי מוֹעֲלִי
יִמְחֹל עוֹנְוֹתַי וְיִרְפָּא מַחֲלִי:

- 10 יְגַרַּר בְּשָׁטָן
יִדּוּ מִשְׁפָּטָן
גָּדוֹל עִם קָשָׁן
יִבְאִישׁ מִקְשָׁן
צַר וּבְנֵי יִקְשָׁן:

15 חֲתוּם צָרוֹר פְּשָׁעֵי חֲסִדְקָה סֶלַח
הוּ שְׁעָרֵי דַמְעָה לְקִנְיָה פֶתַח
וּפְדָה אִסִּיר חֲתָנָה וְעֵינָי לֹו פֶתַח
וּבְנָה לְעִיר קָדְשֵׁךָ וְאַלְתֵּי שְׁלַח:

- 20 מִשְׁפָּט אֲרַמְזוֹן
שִׁירַת דִּבְקָן
מִצַּב מַעֲקָדוֹן
רֵיחַ מְרַקְקוֹן
יִשְׁכּוֹן בְּקַנְיוֹן:

25 יִצְיִן מְרֵי שִׁיחֵי פְרֵי טַעְמוֹ קֶמֶן
רִיחֹו קְרִימֵי מוֹר וְרֵיחַ קַנְקָן
יִישַׁב בְּשׁוֹר מְקִרְיָא בְּשִׁית נֶאֱמָן
יִשִּׁיב לְעַם נִפְדּוֹ בְּיַד צִיר נֶאֱמָן:

דֹּלְהָ מַעֲשֵׂן
יּוֹם קָא אֵל מְנַן
מְבִיז קַל עֲנִין
עוֹב קַל מְנִין
יִדַּע טוֹד מְנִין:

אֲדוֹן שְׁלַח אֲנִיךְ לְנַפְשִׁי דְאָבְהָ
וּלְעַם אֲשֶׁר עַבְדֵּי לִי מֵאֲהַבָּה
מִשְׁתַּחֲוִים נִגְדָךְ בְּשִׁירָה עָרְבָה
וּמִיַּחְלִים תַּחֲשִׁי גְאֻלָּה קְרַבְהָ:

- תְּכַנְיֵעַ מוֹקְשָׁן
עַשׂה הַכִּישׁוֹן
עַם עֲמָקֵי לִישָׁן
תְּכַנְיֵעַ מַקְדָּשָׁן
צַדִּיק הַלְבִּישָׁן:

לֶךְ נִכְסְפָה נַפְשִׁי לְשַׁחַר בֵּיתְךָ
אֲרֵאֵה הַדָּר קְדוֹשְׁךָ וְאֲשִׁיר עוֹנְךָ
לְרֵאוֹת שִׁכְנֵתְךָ בְּקִרְבִּי חִיָּקְךָ
בְּיָנוּ דְבִירְךָ וְגַם הַיִּכְלָךָ:

- 50 מַעֲשֵׂה יְדֵי אֶפֶן
אֵל חֵי מַתִּימָן
בִּין עַם לֹא אֲמָן
מִיַּחְיָאֵל סִימָן
יְחִישׁ עַת חוֹקָן מַחַת

שינויי נוסח

מקורות:

- א. יעקב ספיר, אבן ספיר, חלק א, ליק 1866, דף ס, כו, א"ס.
- ב. א"צ אידולון - ג'יה מורטיגונו, שירי תימן, סינסני תרצ"א, עמ' 248 (א"ס).
- ג. חפץ חיים, הוצאת מייטוון, ירושלים תשכ"ו, עמ' תסה-תסו (ח"ח).
- ד. כ"י וסטמינסטר קולג'.

5. ישיב - א"ס, א"ס, ח"ח: העשן. - 6: קצום - א"ס, א"ס, ח"ח: קצי - 7. כי - א"ס: ליתא, מעלי - א"ס, א"ס: מולי. - 8. עוד - א"ס: ליתא, לצורי - א"ס: לצור. - 10. יגער - ח"ח: וגער. - 13. יבאיש - א"ס: ליתא, א"ס, ח"ח: יוביש. - 14. צר - א"ס: ליתא ובני - א"ס, ח"ח: ובן. - 17. ופדה - א"ס: יפדה. - 20. שירת - א"ס, ח"ח: שירות. - 22. ריח קרבני ישכון בענן - א"ס: קרבנן בענן. - 24. פרי - א"ס: רפרי. - 27. ישיב לעם נפדו ביד ציר נאמן - א"ס: ליתא; א"ס, ח"ח: בזכות בנו עמרם אשר הוא נאמן. - 28. ממעין - א"ס: כל מעין. - 31. עוב - א"ס: ליתא. כל - א"ס: בין. - 32. יעד - א"ס: ליתא. - 33. דאבה - א"ס: רחבה. - 34. ולעם נבי - א"ס, ח"ח: א"ס, ח"ח: א"ס, ח"ח: א"ס, ח"ח: א"ס, ח"ח: חמיק' בפתחך וסבבה. - 36. ומיחלים ובני - א"ס, ח"ח: ליתא. - 37. תכניע. - א"ס: תכנע. - 40. תבנה - א"ס: ליתא. - 41. צדק - א"ס: ליתא. - 47. מתימן - א"ס, ח"ח: מהימן. - 49-50. מיחילא וכי - א"ס: תימן עת ומן.

פירוש הערות

ביאור הכתובת: משקל מיון ישן, חיבור הרב הנכבד וכריא ניוח עזן גן בן סעדיא תהי נשמתו צרורה בצרור החיים אלצ'אהרי זכרו לחיי העולם הבא. 1-3. יקשן, דישן, כושן - כינויים לגויים: הראשון מבני קטורה, בראשית כה, ב; השני מאלופי אדום, בראשית לו, ל; ואולי המכוון למסלמים ולנוצרים: השלישי מלך ארם נהרים ששיעבד ישראל שולפוטס ג'ו. 4. עולה חוץ שושן - כינוי לישראל, על פי שיר השירים ב, ב; כשושנה בין החוחים בין רעייתו בין הבנות, וכך דרשוהו חז"ל. 5. ישיב מבשן - ישיב את ישראל מן הגלות, ועל פי תהלים מח, כג: אמר ה' בקשן אשיב אשיב ממצלות ים. 6. אחשוב קצום - ר' זכריה אלצ'אהרי היה מחשב מקשן ראה דברי רצהבי במבואו לספר המוסר, עמ' 37-36, ומה שכתבתי בספר מיצירות ספרותיות מתימן ליי"ל נחום, חולון תשמ"א, עמ' קפד. 7. יתר לבבני בי - על פי איוב, לו, א: יחדר לבי ויתר ממקומו. לרוע - בגלל רוע. 10. יגער בשטן - על פי

הועידה הארבע עשרה של ההסתדרות הכללית

מאת יוסף כהן

ערב. המסך עולה ושלל צבעים של גדלים, פרחים וסימסמאות מפארים במה שבמרכזה שולחן שיחות עם כמה מן ה'יומי' נשיא המדינה, יצחק בן-צור, דוד לוי, הו"ר, שמעון פרס: ומוכיל ההסתדרות, ירוחם משל. בקרע שורות נוספות של מובכדים וממכדים - בהם חובשי כיפות, ולהבדיל, כאפיות, ללא ספק מראה בימתי חגיגי והאולם? מלא מפלפלה אך קול המנון לא כקול שדי. בין מקלטה בוח אתת לשנייה, מחיאות כפיים וקריאות בניינים והנפת ידיים והמהומה מלבלבה. סקירה לשעה הסדוקים פנים המחנות מתרחבים והתפתח הולך ונעשה מחושי יותר. שעות פני הנציגים ונתונותם מעידים - לפחות אחדים מהם באו למכתילה בלי הגיגה בלב, בלי סבלנות וסבלנות - אף כי זה עתה גרונם ניחר מהמנון אחות-העמים ולמרות שהימים 'ימי תשובה וסליחות'.

את דברי הברכה הגאומים מקשטים בדברי חזון ורוח אך פה ושם לא שוכחים לעקוץ ולקטט את היריב. ניצני היריבות והמחלוקות מבשילים. רוחות המרצים המתות קורעות את שאריות המסוה והמפורענות מתרחשת. אלה קמים על אלה והועידה ממרחה. עתה הכל ברור. ההסתדרות של שנת 81: מסוכסכת, אכולת פסקות ומוגששת באפלה. עמך ישראל יודע כי ההפסד כולו שלו ולא מאוכזב ומבוש. כמיהתו למשהו ולמישהו שישב בוועידה זו עטרת ההסתדרות להבניה ואלה ישובו לחיקה - באמנה ובדבקות מחדשת, נגווה לפי שעה. האולם הדהד מקריאות שקראו להסתדרות חזקה, לתכרית עובדים יוצרת ולהבניה מגשימה אך הם צנע ונדם על אותניים ערלות. הצבור חכה לבשורות חדשות שיש בהן גם תשובות וגם הכרעות בנושאים עקרוניים ויסודיים - בחייה ובאישיות ההסתדרות. למשל! האם ההסתדרות תיחדף למרציה של ההסתדרות מקצועיות או שתהיה הסתדרות חזקה בעלת מהות אידית - ערית? ואם כן - מהו האידיות? האם יש אידיות כקיום קופ"ח? כשכבות-בריות-מלכתי? וכן? האם המס האחד מגשים את ערך הסולידריות ו'משען' את ערך הסעד והעזרה ההדדית? התשכיל ההסתדרות לתאמת את עצמה לנסיבות חברתיות-הכלכליות המתפתחות בכלל, בעירות ובשכונות הפרט? ומה על העיבוד, חבר ההסתדרות? כיצד נתן לחזור לו את המוטיבציה לתכן חיים, יצירי, ערכי-חברתי ותנועתי? שאלות כנבדות אלה שהן מן הקשות בחיינו החברתיים-הלאומיים והתנועתיים שאורו ללא מענה.

הועידה שלא היה לה כל הכף הדרוש כדי להממוד כשאלות יסוד אלה ננעלה בהחלטות פשוטות, באיירה עכורה ובהתערבותה האדיבה של המשטרה.

הילילה בא והמסך ירד על הועידה הארבע עשרה.

נבחרה מועצה דתית בגדרה

מאת כתבנו בגדרה

ביום יג בכסלו תשמ"ב התקיים בחירות למועצה הדתית בגדרה. הניצחון בארץ היה מורכב מגופים שונים: יו"ר המועצה המקומית מר שלום כהן. מר דוד לוי יו"ר חבר המועצה הדתית, האחראי רק המועצה הדתית מר יוסף קלמנצ'יץ. קצין המחוז במשרד הפנים מריו כהן, הרבנים המקומיים: הרב ישראל דרומי הרב מאיר צוברי. בין המומנים היו חברי מערכת "אפיקים" ובראשם מר יוסף דוחה-הלוי עורך העתון.

באולם הישיבות, בבנין החדש של המועצה המקומית, נתכנסו באי כח המוסדות והגוף הבחר. על סדר היום עמד: בחירת יו"ר המועצה הדתית, סגן וגובר. לתפקיד יו"ר המועצה הדתית נבחר מר שלמה נתנמט כסגנו נבחר דוד ראובן, חיים צעירי נבחר לגובר.

יש לצייץ בספק רב שבחירתו למועצה הדתית נערכו באווירה רגועה, נוחה ושקטה. הגוף הבחר ידע לקרוא את מה הוא הולך. ההסכמים בעשו מחוץ לתחלי אולם הישיבות. בעמדת הנוכחים נשאר רק הענין הפורמאלי, למטר ההגבשה שנערכה כמפורסם רחב כוח. באי כח המוסדות ברכו את הנבחרים ואתו להם הצלחה בתפקידיהם. כל הממרכים הגישו את האחריות והחובה המוטלים על נבחריו הצבור. את הצורך בשתוף פעולה יחס הגון לפני הצבור המופקדים עליו. במיוחד מדגישים את הצורך במחן שיחויים טובים לאורח, דוגמה אישית, קרוב לבנות, הנהגה מלאה ותאום פעולה בין המוסד השפוט, שהוא המועצה המקומית לבין המועצה הדתית. בין הממרכים היה יוסף דוחה-הלוי עורך "אפיקים" אשר הוכיח בדברי ברכתו את יודות תימן, ערכיה והכמיהה בשם מערכת אפיקים אחל לנבחרים עבודה פרויה והצלחה במלוי תפקידם.

זכירה ג, ב: יערה ה' כך חשטן. והמנון לגויים. 11. ידיו משפטן - של הגויים, ועל פי ישועהו ג, י"א: נצב לריב ה' ועמד לרון ימים. 13. יבאשי מבטן - על פי זכריה ט, ה: תרא אשלקו ותיראו ויהו ותחיל מאד כי חובשי מטנה. ואולי צ"ל: חובשי, כפי שהוא בנוסחים האחרים, ור"ל, עונת ותוקפם של הגויים ימוג, יחלש, על פי תרגום שם: ארי בהיות מבית רוחציה. 14. צר של צר, של האיוב, הגויים. ובני יקטן - כינוי לגויים, על פי שמו של אחד מבני שם, בראשית י, כו, שעל פי המסורת הערבית הוא אבי שבטי הערבים בחימן, חקטאן, והשווה תרגום רס"ג לפסוק זה. 15. חתום צורם משעי - על פי איוב יד, יו. 16. שריו וכר - על פי ברכות דף לב, ב: שערי זמעה לא ננעלו. 17. ופדה וכר - על פי זכריה ט, יב: שובו לבצרון אסירי התקוה. ופין לו פקח - על פי דיאלג ט, יח: פקח עיניך וראה משמניו. 18. לעיר - ארץ, ואילה שאל - על פי מלאכי ג, כג: הנה אנכי שלח לכם את אלהי-הנביא. 19. ששפטם פתמים, על פי ירמיהו לו, א: ואראמן על משמניו יעבדו. והמנון למקדש. 20-21. שיבת וכר - על פי תפילת מוסף שלמועדים: ישב ישראל אל נוה חנינים לעבודתם ולויים לזכונם ישראל למפעדם ואראמן על משמניו יעבד. 21. מצב - מעמד, ולפינו סמיכות הירדסים. 22. בעינו ענה ה' החופת את המשכן. 24. יצין - יצמח, עלה, ור"ל: תפילת הנובעת ממצבי המר בגלות יאה טעמה מתוק כמן, ועל פי שמוט לו, א: וימ... וישב כצפונת בדבש. 25. מור וקטן - סממניו הנקראים, שמוט לו, כג. 26. יישב וכר - היתה תפילת במקום הקרובה, ועל דרך האמיר בחושי יד, ג: וישלמה פרום שפתינו. בישו נאמן - בתפילה כנה המצטרפת אל הקרבן. 27. ישיב - הקב"ה. לעם - את עם. בידע ידע. ידע נאמן - מילי כה, ג, המנון למשה שנאמר עליו במדבר יב, ז: ככל ביהו נאמן הוא. 28. זולה מעיניך משה, שנאמר לו בשמות ב, יט: וגם דלה דלה לנו. 29. יסויבים. 30. מבין כל עיני - יודע שבניעו לשון, ועל פי בראשית רבה מט, כג. 31. עוב כל קנין - ברכת חמי יתרו ובא למצרים לגאול את ישראל. 32. ידע סוד מנין - מניין השנים לגאולת ישראל, ואולי המנון למה שנאמר עליו בכבודות דף ה, א: ובקי שבנות. 33. אדון - כינוי להקב"ה. שלח אורח - על פי תהלים מג, ג: שלח אורח ואשתך המה ינחמני יבאניתי אל הר קדשך ואל עמק שפה וכבדו לשון. 34. מן ישראל בגלותם, ועל פי ירמיהו לא, כד. 34. מאהבה ולא מיראה. 35. צדק לבשו וילבשו. 42. כנסתם פתחם, לך: יערב עליו שיחי. 37. מוקשן - כינוי לגויים, על פי ירמיהו כג, יג: והיו כולם לפח ולמוקש. 38. נחש - אף הוא כינוי לגויים, על פי ירמיהו ה, יז. חקישן - אשר הכיט את ישראל. 39. עם עמקי לויים. אף אף כינוי לגויים על פי חקישן ג, ו: עמים רבים עמוק שפה וכבדו לשון. 40. מקדשן - של ישראל. 41. צדק הלבישן - על פי איוב כט, יד: צדק לבשו וילבשו. 42. כנסתם פתחם, לך: יערב עליו נכספה וגם כלתה נפשי להצרות ה'. 43. ואשרי עוזך - על פי תהלים נט, יז: ואני אשרי עוזך. 44. בקרב חוקך - על פי תהלים עד, יא. והמנון לבי המקדש. 45. בני וכר - לראות את בנין בדיבור, את בית המקדש. 46. מעשה ידי אמן - שיר השירים ג, כ, ונאמן ממנון למקדש. 47. אל חי מתימן - יבוא, ועל פי הבקש ג, א: אלה מתימן יבוא, ור"ל: מתימן יבוא לגאול את ישראל, על פי המעשה שכתב שיר השירים ג, כ: ויש עת וזמן. 48. בין עם אל-אלמן - ישראל שבגלות תימן, והכינוי על פי ירמיהו נה, ג: כי אל ישראל יהודה אלהיו. 49. מתיאל סימן - הוא יחסימו של המעורר בראשי ההרות בשכיר. 49. אף ידעתי להלום הדברים בקשרם כאן. 50. יחיש עת וזמן - על פי מדרש חז"ל לישעיהו ס, ככ: אני ה' בעתה אחישנה - וכו' אחישנה לא וכו' בעתה (מנהדרין דף צא, א).

נתיב קרן המסיה על פועלי ועובדי מפעלי משק ההסתדרות בע"מ

ר"ח החשמל 5, מאבאביב טל: 611156

מברכים אנו מקרב לב את עולי תימן וכלל העם בציון למלאות **מאה שנה** לעילתם ארצה בשנים תרמ"ב-תשמ"ב

אלה הן שנות עליה הולצית והתישבותית. עדת יהודי תימן היא עדת איתנים, בניס נאמנים, שנות יחד עם אחיהם מכל תפוצות הגולה ונבוב את הארץ וישוובה כה לחי!

ראובן אבל, מנהל כללי

המועצה המקומית גדרה

גאה לברך את צבור יוצאי תימן וכלל העם בציון למלאות מאה שנות עליה והתישבותית. ליהודי תימן בארץ אבות - תרמ"ב-תשמ"ב אלה הם שנים ששבו לגבולם וקִזְעָתָם ויגיעם ונבוב את אדמת ישראל ובזמם טובנה עליה במי אויב וצר.

נתברך בברכת פעלם שלום כהן, ראש המועצה

היהודים הפלאשים באתיופיה

מאת ד"ר דוד סלורה

רחבת ופיסית". ולדעתי - זוהי הדרך. הן ביחס ליהודי אתיופיה והן ביחס לשאר קהילות ישראל שרירות בצור קה, בתמן ובסוריה, בברית המועצות ובאתיופיה...

הששמה במעונם

לברכה ויוסף בורה
בהגיע הבן לגיל המצוות

★

לאברהם ונהה כוכבי
בהגיע הבן לגיל המצוות

★

ליהודה ונהה אשרי
בהגיע הבן לגיל המצוות

★

ליעל וסימון שמול
לזכריה ומרים אשרי

להולדת הבת - הנכדה **לירון נ"י**

★

לאבינעם ושמהה שלמה
להולדת הבן

★

לרונית ודניאל בן דוד
ליוסף וכרמלה גיאת
להולדת הנכדים **נתאי ואריאל נ"י**
לתברכו בברכת אל שדי ותוכו לראותם מאושרים

חיים אשרי
(בתיים)

★

ליוסם וצביה גרדי
להולדת הבן **ניר נ"י**

★

לדניאל בשארי ורעיתו
להולדת הבן

★

לנהה נחום ובעלה רוגה
לנשוואיכם

★

לשלמה שמעי ורעיתו שמחה
בהגיע הבן **אלי** למצוות
הברכה לשרה במעונכם תמיד

משולם בשארי
(שתולים)

לחבר היקר

זכריה חג'בי (מושב יכיני)
שא נא ברכה ממלוא הלב
לנשוואיך עב"ל **אנהה** מנב"ת
ושמה מאשת געורך

אפיקים

לרב **שלמה עראקי יצ"ו**
לנשוואי **אבנר עב"ג רבקה נ"י**
שא ברכה

יאיר ה' את דרכם, אמן

אפיקים

לחברים היקרים

חיים נגר ורעיתו רחל
בהגיע **יובל** למצוות

שאו ברכה
תוכו לראותו

גאה במורשת אבותיו

אפיקים

כאן, אלא לומר שהם שרירים על סף המוות ואינם יודעים איך להילחם מהסכנה. אולם, היתה אמונה בקרבם, כי בעת צרה כזאת, יגיעו ישראל והעם היהודי יבוא לעזרתם, והם מתחילים כל יום לנס הזה. אולם המציאות טופחת על פניהם וגורמת להם לאבד את התקווה".

בכתב אחר, כותב אחד מהם: "לפני זמן קצר נודע לנו ממקורות שונים, כי הקבוצה המתנגדת לממשלה עושה מאמצים תומכנת תכניות לחסל אתנו. כטענה שאנחנו הגשר היחיד לציונות ולאמפריאליזם... הדרך שהם בחרו לשבור את הגשר, היא לרצוח אותנו... הננו מבקשים שתנקטו מיד את כל הדרכים העומדים לרשותכם כדי להצילנו מהסכנה הנשקפת לנו בעתיד הלא רחוק".

עדות מועזת הגיעה מאשה בת 40 לערך, אשר יחד עם בתה נמכרו לעבדות ואחריכך נקדו בכסף עפי" מצוות "פידיון שבוים". כותבת האשה: "האנשים שחטפו אותנו מכתינו מכרו אותי. הם גלחו את שערותי ופשטו את בגדי, הורידו את העגלים מאוני ואת התכשיטים שהיו על צוארי ורגלי. אחר כך השכיבו אותי על האדמה, הפך אותי ללא הפסקה ושפכו על גבי גחלים בערות. צעקתי מכאבים ואמרת להם - בבקשה, הניחו אותי, מה עשית לי? השכיבו לי: זוהי פקודה מהמורדים להשמיד את כל היהודים. או הנכתי כי צפוי לענשו הקשם גדול.

נוסע שעבר באתיופיה ספר על הפליטים האתיופים - והדבר פורסם בעתונות בישראל. אני קורא מ'מעריב': - פגשתי פליטים רבים וספרו לי על צרותיהם. אשה אחת חשפה את חזה, וכו' כד כרות, פליקה אחת חשפה לפני את גבה שכולו פצעים מוגלתיים. שמעתי מפי פליטים סיפורי זוועה על מעשי רצח, אונס ומכירת אנשים לעבדות. אשה אחת ספקה שבעלה ברח והשאירה עם איבתה-גישר ילדים. היא נאלצה למכור שניים מהם, כדי להתקיים ושנים אחרים נחטפו ממנו באיוס, שאם תתנגד - ירצחו אותה. אנשים שהכירו את המשפחה - אקתו את הספור..."

ואני שואל: האין זו גם כן שואה?! מסתבר, שאם בענין יהודי אתיופיה כמו בענין יהודי סוריה וכמו בעבר הרחוק ביחס ליהודי ברית המועצות קיימות שתי גישות בסיסיות: הדימסד וכו הסוכ'נות היהודית טוענים לפעילות חשאית בטענה, שפעילות פומבית עלולה לפגוע ביהודי אתיופיה ואילו הקרובים לנושא, ובהם הוועד למען הצלת יהודי אתיופיה טוען, כי רק פעילות פומבית תעורר דעת קהל בין-לאומית להצלת אתרים! והיחוס, כמוכן, נמשך... יהודי אתיופיה - ממשכים להמתין.

השר משה נסים, בדיון על הצלת יהודי אתיופיה אמר: "אין מנס, אלא לעבור מן הסתור אל הנגלה. יש לפעול ולהזעיק בכל המישורים, לפנות לראשי מדינות, לפנות אל הארגונים הבינלאומיים שצריכים להתעורר לשאלת חריות היסוד של האדם, להפעיל את הארגונים היהודים בעולם ובראש וראשונה ממשלת ישראל והסוכנות היהודית, לפעול ולא להחשות, שתיסלל הדרך לבואם של אחינו היהודים באתיופיה, הסובלים ממצוקה

הפלאשים, הם היהודים השחורים של אתיופיה. מנינם כ-30,000 ורובם יושבים בה' רים שבצפון-מזרח המדינה. לפי מסק הלכה של הרב הראשי לישראל, הראשון-לציון, הרב עובד דיה יוסף מנת 1972, הפלאשים הם צאצאי שבט דן שנתגלגלו לגולת הבש. אך בגלל חוסר הקשר ביניהם ולבין שאר ממוזות ישראל נטבע בהם חותם הזרות, וכדי להסיר ספק מלבנות המתמורים, מצוה לנקוט באורח סימלי, לפני התקוותה הסופית לחיק היהדות.

השם פלאשים גזור מן השרש פלש בגעז, היא לשון הקודש האתיופית העתיקה ופרושו "צבר" - דהיינו - גלה מארץ אחרת. הם מכנים את עצמם בפשטות - "בני-ישראל". הפלאשים מאמינים, כי אבות אבותיהם הגיעו לארץ כוש בימי בית ראשון. אבל קיימות גם השערות נוספות - שהם בני עשרת השבטים שירדו מצרימה עם חורבן בית ראשון, שהם שבט שנפרד מגוף האומה בתקופה קדומה ונשקפה. שמוצאם מיהודים ושמורנוים אשר אלכסנדר מוקדון הושיבם במרום אפריקה, שהם מורע מהגרים, שבאו מתמן ומד רום ערב במאה החמישית ושהם צאצאי חבשים שהתגיירו במשך שנים רבות, לא עודדו המוסדות היהודים העולמיים, את העליה של יהודי אתיופיה לישראל. הן בשל הבעיות ההילכתיות והחומריות, שהיו כרוכות בהעלאתם בקמרון והן משום, שקיסר אתיופיה דאו, קילילי סילאסי, התנגד ליציאתם. הארגונים היהודיים הסתפקו בהושתט סעד לפלאשים בארצם, בעיקר בתחומי ההשכלה והחינוך.

ב-1954, בהסמכת השלטונות, הובאו לחנוך בארץ 15 ילדי פלאשים. במשך הזמן הלך מספרם וגדל. מהם שבו חזרה כדי לשמש מורים ומדריכים בקהילות. אז גם החל קילוח דק של עליה דרך ים סוף ונמל-אילת.

כיום, שואה פוקדת את יהודי אתיופיה - טוענים יודעי דבר. מאז שנת 1975, בעקבות היסול בית המלוכה על-ידי המשטר המפכני, הכרזה באתיופיה רפורמה אגברית הפלאשים האריסים - וכו באדמה משלהם. בשורה זו, אשר התקבלה על ידם בשמחה רבה, לא האריכה ימים. תומכי בית המלוכה, בעלי האדמות, מרדו בשלטון החדש ושפכו חתם על הפלאשים. צבא המהפכה שנשלח לדכא את המקומות, הפליא מכותיו בפלאשים, ולא הבידלים מהפאדוליים. הפלאשים נקלעו לבין הפטיש והכף, הקטן, כאשר שני הצדדים הלוחמים, מכים בהם ללא רחמים. כ-7,000 פלאשים הפכו פליטים במהלך, רכושם נגזל, בתיהם שרפו, נשותיהם נאנסו, ילדיהם נחטפו לעבדות, אחריהם הושלכו לכלא ועוננו ושר רות נרצחו. בני משפחותיהם בישראל, טענו וטוענים, כי יהודי אתיופיה מבקשים עלות לישראל. הם זעומים על האבדה, וכי סבלם לא מעורר בישראל את העוועו שצריך להוליד פעו לוח בינלאומיות למניעת השמדתם.

וכך גם יהודי אתיופיה. במכתב שהגיע לישראל בראשת הפרעות כתב יודי פלאשי לבן משפחתו בישראל: "אינני מוצא מלה היכולה לתאר את מצבם הגרוע של היהודים הנמצאים

בסוד אנשי מעשה

מאת אהרן בן־משה

שמעון צפניה

אחת הגלויות העתיקות ביותר היא גולת גרוזיה. מסורת היא בידי היהודים שגלו לשם שמוצאם משעוני יהודה ואצילה שהגלם נוכבדנצר מלך בבל. כהונה לאמיתות דבריהם שאין בעיר הם כהנים. מסורת אחרת היא שהם מצאצאי עשרת השבטים אשר הגלו על ידי שלמנאסר מלך אשור. מכל מקום קדום עוד הישוע היהודי בגרוזיה. עודות לבך מוצאים אנו בדברי עזרא הסופר השולח שליחים לבספאי (קוקא)...

במאה ה־15 לספ"י בעית התפוררות הממלכה הקהולית הערנית, גדל סבלם של היהודים שם ועשה קשה במשך מאות בשנים. ב־1918 קבלו היהודים שיוון זכויות מלא ומלאו תפקידים חשובים. גם הצליחו לשמור על ארגון קהילתיים בארץ. צפניה חיים היהודים בכל בבל באוירה של ארץ־ישראל המהפכה וספג אל קרבן ארץ קדשם. בכל הזמנים ומצאו מימפות מרובות שלא התספקו רק בוכר ירושלים בתפלתם אלא עלו אליה לקומם הריסותיה ולחונן את עפרה.

נצח למשפחה גרוזית

צפניה שמעון נולד באחת השכונות שבנו מחוץ לחומת ירושלים. שכונה זו המונה להר ציון נוסדה על ידי הנדבן משה מונטיפיורי ונקראה על שמו: "ימין־משה". מעת הוסדה שכונה באבות אבותיו של שמעון שהוא דור שלישי בארץ. צפניה נמנעו גדל וחונן באוירה של ארץ־ישראל המהפכה וספג אל קרבן את תורת וביתו בשיבת "פרת־יוסף". השליש את המוריס הקאקדמאים במנהל צבאי. הוא התנהג בחיים הצבויים והקדוש חלק מחינוך לטובת הישוב. לפני הקמת המדינה ב־1948 נפגע על ידי מוקש בעת שהוביל מצריכים וליקח אנשי משמר לשכונה הנצורה: "מקור־הים". בחייו האזרחיים היה חבר "גאנר" ומנהל המוסך שלו. נתמנה כחבר בהנהלת "המקשר ירושלים" בין השנים 1964-1963 נתמנה להיות שליח הסוכנות בצרפת וטיפל בעניני עלייה מצפון אפריקה. לפני 4 שנים הוקם בתימן מלוך ממארי בשם: "בלבוב" (מפרץ־התכלת) הנחשב לאחד המלוכות המפוארים ביותר והוטל עליו התפקיד להיות מנהלו עד עצם היום הזה ולתמיר. (בע"ה) בין פעולותיו הברוכות הוא קבל פרויקט הנקרא במוסך שלו: "קדמת־נתניה" הכולל 800 יחידות דירור לזונות עירום. בפרויקט זה מוקמים מרכז מחירי ומוסדות צבויים ומאקים. תחביבו הם: ספורט, שחייה, עבודות בנין ו...המלה בבית הכנסת של התימנים.

ברא כרעא דאבוה

כבוד אביו של צפניה שמעון היה אחד מעמודי התווך של השכונה: "ימין־משה". רוב חייו של האב היו קדש לטובת הצבור אשר בשכונתו. היה גבאי של בית־הכנסת. משאת נפשו ודאגתו היתה למצוא "מונין" לתפלה ערב ובקר. האב תמך תמיכה מלאה בישיבות והיה מהמתנדבים הגדולים. רבני ישיבת "פרת־יוסף" העריכוהו על נדבת לבו ויושר דרכו. פעולתו העיקרית היתה קביעת עתים לתורה כדי יום כימום ביחד עם כל חברי הרב אריכא. למרות דבקתו בעניני קדושה לא מנעו מלעסוק בעניני חולין. לזכותו נזקפת כניסת המכנית הראשונה לירושלים. מרכזן היה המנהל של המוסך: "המקשר" והיה אחד ועורך על כל ודעיו ומכיריו.

בן הכמנים אני

חז"ל אמרו: "מי שהוא ת"ח ובנו ת"ח וכן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מורונו לעולם. כך הוא מיועני צפניה שמעון לא רק עסק ביישובו של עולם - אלא פעל רבות במילדי־משה. הוא חזן ובעל־קורא וסגמ תורה ודיעה מובהב בדברי חז"ל ביאה לחונן ישיבת "פרת־יוסף". אהרן בעל לב עם המסוגל להקרין ולהאציל חוץ תורה על כל מי שבא במגע איתו. הוא גם מדות טובות ועלול. חזותו ואישיותו מעוררים כבודו עליו לזונות לומר: "וימצא חן וישכל טוב בעיני אלהים ודאם" אנו מאחלים לו הצלחה בכל מעשיו ידיו.

ליובל החמשים של

יששכר כהן

מאת רצון הלוי

ליששכר כהן יש שני דברים: פנים ומיניות. הפנים מצויים לפנינו אדם נאה, גליו לב, פנים מוארים כאור הכנות והשכל הישר, איננו רגשיני ביותר, אבל כשהוא מחייך מתגלים בחיובו רגשי נפש כנים וטובים, עד כאן הפנים. ועתה אל הפנים! יושב, כרוך ויועץ שאת פניו האדם רק יוצר האדם יודע ומכיר אותה על בוריה. ואולם ישנם אמצעים ודרכים לפני אדם פשוטים לחזור ולהכיר את פניו

עמיתיהם, ולא לחנם נחשבות העינים לראי הנפש שבאדם, וכך באמצעות העינים יכולים אנו להכיר משהו מפנימיותו של מיועדנו ישישכר כהן, אלה הן עינים רציניות, מביטות אליך הישר וכלויו חובעות ממך יציבות וכבוד ראש, ואכן המגולה הזאת של ישישכר כהן נהי סיון הבר שלו מאו ראשית נעוריו. כבר או התבלס בכיורם מנהיגות, אבל לא אותה מנהיגות גסה ומפקיית, אלא כושר מנהיגות השופע אמונו ורגשי חכה ואוחז אל אלה הקשורים אליו.

יששכר כהן נולד בתימן במחוז חובשי שבתימן. קהלת זו חוננה בכמה סגולות מופלאות, המבדילות אותה משאר הקהלות באותו חבל ארץ. זו היתה קהלה לא גדולה ששננה ככפרים חאדים סמוכים זה לזה, היא היתה מבודדת ומרוחקת קמעה משאר הקהלות שבאזור שרעב, ועל כן השתרש בה האופי השבטי ואורח החיים העמל והשקדני.

אנשי חובשי היו יודעים בכל רחבי שרעב כאנשי תורה, מאירי פנים, נושאי אצילות אשר חותמיה יריאת שמים ודבקות בתורה. ככן לקהלה קדושה זו הוא נושאר נאמן לעריכה ששאב הימנה.

יששכר עלה ארצה בשנת 1936, הוא היה הבכור להוריו, זכה להיות בין המעטים שנחתו מן האניה דרך נמל תל־אביב. התגורר זמנית בבנימינה שם גבר את לימודיו היסודיים ואחריו כן עבר לגור בשכונת התקווה, נעוריו זכרו עליו באורח חיים ענוג, באקלים של אהבה במשפחה ובקהלה השבטית שלו שמתוכה צמח ובתוכה פעל. הוא היה בין מאות צעירים שנכלדו ע"י הבריטים "ובלו" א־אלו חרשים ברפיה והוא היה אז בן שש עשרה שנה, לאחר מכן גוייס לצה"ל, נפצע פעמים "יבחר" לחזית. לאחר תום שרותו בצה"ל הוא הלך לבית ספר לפעילי ההסתדרות, שם סיים סמינר לרכוש תרבות ומשם לאגודים המקצועיים. יצר הלימוד היה חזק אצלו והצמאון להשתלם ולהשתלב בפעילות הצבורית הביא אותו לתפקידים בעלי חשיבות. נוסף על התפקוד הכלליים הוא פעיל בתוך קהלתו, והרבה עשית בתחום החנוכי והתרבותי לנוער נזקפים לזכותו.

יחד עם זכריה ונתן כהן הוא מצוי בר ויש לבני קהלתו בבית הכנסת "עזר נתי", אשר הנפך למוסד תרבותי תנוכי שהוא תפארת ומעונו לכל יוצאי תימן שבדרום תל־אביב.

ברכה למאה שנות עליה

שמחים ומאושרים אנו לברך בריכות מאלמות את יהדות התימן ואת כלל העם בדרך למלאת מאה שנה לעליה הברוכה משנות תרמ"ב.

זו היתה עליה גורלית, עליה תרתי משמע בחומר וברוח. עליה שהטביעה חותמה על חיי העם בציון הפכה לדוגמה ומופת במסירות הנפש שלה, בחלוציותה האמתית ללא סייג וללא חת, זו עליה שעלנו להרימה על נס להתברך בה ולהציגה כדגל לאומי לכל העליות.

"פרחי יוסף"
שמעון בן יצחק
כפר יעבץ

המועצה האזורית מטה יהודה

שמחה לשגן באמצעות "אפיקום"

ברכות מאלמות

לבני יהדות תימן ולכלל העם בציון לרגל מלאות מאה שנה לאותן עליות ונפלאות, שהחלו בשנת תרמ"ב והיו גורם יוצר, מורה ומפרה את אדמת האבות, ואותה ברכה - לעלית "על כנפי נשרים" שבהתחוללה נתקיימו דברי הנביא ישעיהו: "מי אלה כעב תעומיה וכיונים על ארבותיהן".

דוד דוד, ראש המועצה

ליונה קיסרי (הרצליה)

משתתפים אנו בצערך
על מות אמך הקירה
נצ'ר ז"ל
לא תוסיפי לדאבה עוד

אפיקום

מושב נחלה נאבק להמשך התפתחותו

מאת אהרן משייט

אסתר שלמה

כאשר נוסד המושב נחלה בשנת 1953, מנה אז כ-700 נפשות, כולן מיוצאי תימן. תושביו עוסקים בעבודות חקלאיות: מטעים, לוז, לים, תממתות לגידול מרחים ליצוא וגני ירק מגוונים ומתואמים לכל ימות השנה. בראשית צעידו סבל המושב מחוסר תנאים יסודיים ככלכליים לקדומו, אך בזכות עקשנותם ומאבקם של מתיישביו בתנאים הקשים, צעד המושב את אט והתקדם מבחינת תנאי הקיום והתפתח משקו הכלכלי.

עד לפני שנים אחדות שפר חלקו של המושב לעומת שנותיו הראשונות, אך בזמן האחרון הורע מצבו של המושב מבחינה כלכלית. גרמו לכך סיבות אחדות: א) השתייכותו של המושב למועצה האזורית 'יוזבא' מוציאה וז מורכבת ממושבים אחדים באזור אזור ומטפלת בענייני האזור כולו, במועצת 'יוזבא' שולטים למעשה אנשי הקבוצים שלוש המושבים נחלה, גולה וכפר הירף לחצים ונחקקים בתוך הקבוצים ונחשבים ליבנים גורמים. ב) מחיר התוצרת החקלאית ירוד והרביית הגבוהה שאנשי המושב חייבים לשלם לנושיהם. אבל למרות המצב הכלכלי הירוד ולמרות הקשיים שנאבק בהם המושב מבחינה החמרי-הכלכלית - הרי מבחינה תרבותית רוחנית יש בנחלה נקודות אור רבות. א) אין תכנים בין אנשי המושב הגורמים, בדרך כלל, לסכסוכים ולמריבות ולחודו היחסים בין המתיישבים. ב) הגוער של מושב נחלה הולך בדרכי אבותיו הן בעבודת פנים והן ביראת שמים מאין בהם נפתל ועקש. ג) הבחירות לועד המקומי מתקיימת ממועדן ללא כל נרגות וכלי תכנים וממנות, שלוש הגורמים הללו מהווים יסוד איתן ובוטח לשלום המושב, שלשות תושביו ולמאבק חברתי לקודם מחרון בעיתו של באו על פתרון קודם תנופת התפתחותו הכלכלית והתרבותית. נקודות אור אלו הועם והרן מול בעת הנכנס של ילדי המושב, שהוא יסוד קיום האומה ועתידיה.

שלושן של תרבויות ישראל

בעית בית הספר נחלה היא הבעיה היקירת והבערת ביותר. הבעיה היא אינה נובעת מחוסר מבנים ותקציב אלא כתוצאה משתף שלשת המושבים בשני בתר ספר: לתי וחילוני. כידוע, שביח המחקקים הישראלי 'הצטמצם' בשני זרמים: דתי וחילוני, בעיטו של חוק זה נגרם פרוד ונוצרה מחצה עבה וטוטמה בין חלקי העם. פרי באשים של חוק זה פוגע בנפשו של הילד הרואה את עצמו שונה ונבדל מחברו הולמד בורם האחר. עם ישראל השב למולדתו ומקבץ נדחיו לא רק שהוא נאבק בבעית שני הזרמים הללו - אלא שהוא נאבק בבעיה חריפה יותר וחשובה יותר והוא: בעית שלושן של תרבויות ישראל שכל עדה הביאה עמה מגלותה של עצמנו מערכת החנוך של מדינת ישראל התעלמה מן במשך קיומה של המדינה והנהיגה הטמעה תרבותית חד-עדתית, שתוצאותיה השליליות ידועות, אחת מהן הנהגת המבט העלג והזנחת המבט העברי הנכון המבחין בין 'ח' ו'ב', 'א' ו'ג', 'ה' ו'ד'. בקהר לכך יש להזכיר את דברי ה' לנביא יחזקאל (פרק ג): 'לא אל עמקי שפה וכבדי הלשון'. ובעקפי שם שבת את עם ישראל המדבר שפה ברורה ומוכנת. אבותינו הקפידו על המבט העברי הנכון וקבעו שכהן עלג אינו נושא את כפיו. במסכת מגילה דף כד, ע"ב נאמר: 'אמר חזני ובישני (אנשי חיפה ובית שאן) לא ישא את כפיו, מפני שקוראים לאלפיי עניין ועניין אלפיי'.

הרמב"ם בספרו 'היד החוקה' בלכות תפלה מונה ששה דברים המונעים מן הכהן לשאת את כפיו והראשונה שבהם הוא הלשון, וכך הוא אומר: הלשון כיצד? העלגים שאינם מוציאים את האותיות בתקנון כגון שקוראים לאלפיי עניין ועניין אלפיי או שקוראים לשבלת סבלת לא ישאו את כפיהם. לכן מובנים היטב חרדתם ומאבקם של ההורים יוצאי המורח לתרבותם היהודית ומבטאם העברי הנכון.

תכניות שהוכנו לשלושת המושבים - בוטלו

משרד השכון בשותף תנועת המושבים והסוכנות היהודית הכינו תכנית לפתוח שלשת המושבים: מנוחה, נחלה וסגולה. ואילו הן: הקמת בריכת שחיה ומרפאה ע"י בית הספר המשותף, אולם בשל סיבות שונות בוטלה התכנית שנועדה לשפר את איכות חייהם של מתישבי שלשת המושבים. יתכן שהרקע לבטול התכנית נבע מתוך מניעים חברתיים.

המאבק שקדם לסגירת בית הספר המשותף

בראש המאבק על קיומו ואי-סגירתו של בית הספר המשותף ע"ש 'מישה שרת' למושבים הנ"ל התייצבה אשה פעילה ומשכילה אסתר שלמה, רעייתו של חבר הועד במושב נחלה. היא לא נחה ולא שקטה במשך חדשים רבים, היא פנתה לגורמים הנוגעים בדבר לבטל את רוע הגזירה, כי ראתה בו הישג חנוכי למושבים, אך מאמציה הגדולים העלו חרס והשנה נסגר בית הספר ותלמידיו פוזרו לכל עבר. אסתר שלמה מקדישה את מרצה וכשרונותיה לפעולות תרבותיות במושב, היא גם מדריכה בשני מושבים: חלץ ומשען, היא שמשה כיו"ר ועדת החנוך והתרבות בבית הספר השותף 'מישה שרת' עד יום סגירתו, היא מרצה לחוג לנשים בנושאי תזונה, כלכלת בית, אופנה, יחסי אנוש בין צעירים ומבוגרים. פעילותה של אסתר שלמה ומאבק למען המשך קיומו של בית הספר הנ"ל ראויים להוקרה ולהערכה. מאחלים לה ולמושב הצלחה בכל אשר יעשו לאורך ימים ושנים, אמן.

המועצה המקומית ראש העין

מברכת את עם ישראל

יחד עם עדת הקודש - קהל יוצאי תימן בארץ למלאות מאה שנות עליה חלוצית והתיישבותית אלה העולים ישרי הלבב ואצילי הנפש שחרתו על דגלם את שתי המלים הקדושות והנעלות:

תורה ועבודה

והם קיימו את הדברות הללו בנפשם וגופם, בזעת אפם ויגיע כפם

★

אנו עולים

"על כנפי נשרים"

מכירים בכל שעלית תרמ"ב היא

לפיד האור

שהגיה ותנחה את כל העלויות לארץ ישראל, והן המסד והבסיס להשתרשותנו על אדמת ישראל

יוסף מלמד

ראש המועצה

המועצה המקומית תל מונד

אנו שוכניו לעלות לארץ האבות "על כנפי נשרים" מעלים על נס את העלויות הראשונות, שהחלו בשנת תרמ"ב - "אעלה בהמה".

עלית תרמ"ב היא עלית פלאים שמחוללה היו אנשי קודש, אנשי אמונה ומעש, ויאי שמים ועובדי כפים.

אין מלים בפיו לתאר את יסוריהם, תלאותיהם וחבלי קליטתם על אדמת ישראל. הם נובגה בעתם ושוכבה בדמם ולחומם.

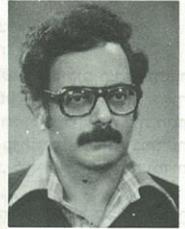
עליות יהודי תימן הם דוגמא מופת לחלוציות של אמת הנובעת ממעמקי מעמיקו של העם, והם שותפים למלאים בשיבת העם לארצו המשתרש בה, מפריחה ומזרח בתוכה.

יהי פעלם ברוך נוכח וישב שמים

משם נחום

ראש המועצה

ישעיהו נשיא ז"ל

למי חדשים אחדים הלך מאתנו איש אציל ויהי נפשו. נצר למשפחה ידו עה ומכובדת מהעיר צנעא שבתימן, והוא עדין במיטב שנותיו.

ישעיהו ז"ל היה בן יחיד לאביו הרב יוסף חייא אלשר זצ"ל, הנדב "להר"צ שלום אלשר זצ"ל, שהיה הרב הראשי ליהודי תימן בשלשלים.

כבן למשפחה דתית למד כלל הבנים ב"חדר" ובישיבה עד ימי בחרותו ומלא כשרו בתלמוד ובלימודי היהדות. לאחר מכן חפש ומצא את דרכו בשטח אחר לגמרי: הוא השלים את לימודיו בב"ס תיכון, ומשך דרכו היה באוניברסיטה הבערות, בה למד משפטים, ובאו עסק במקצוע ערכת-דיון, ומצא בו את פרנסתו ואף את סיפוקו.

בבית אביו וסבו הוא ספר הרבה אודות מנהגו החבד של המלה, אופיו עוצב כיהודי טוב בעל תכונות אנושיות נעלות, שהתבטאו בכל הליכותיו. אך לא מספיק רק לסגוף ולקלוט. צריך גם להוידל עם תכונות נאות. ישעיהו נולד עם תכונות כאלה, ובצירוף עם החינוך שקיבל בביתו, היה לאדם בעל אופי מיוחד במינו.

היו לו, לישעיהו, האבות גדולות שמלאו את כל ישותו, ותצאנה מהן בלטה גם התנהגותו.

אהבה גדולה אחת בולטת במיוחד, היתה אהבת האדם שמלאה את לבו. אהבה זו התבטאה ביחסו המיוחדים אל בני אדם הנוגעים הליכותיו. סבר מינו העמים ודיברו המתון והרועע, השור על הסוככים אותו הגרשה נוחה, טובה ונעימה. אורח-הרוח שגילה באהלו לבירות וכוונותו לעזור להם בכל עת שנתבקש, או שהוא חש זאת בעצמו, היו לשם דבר. הדבר בלט גם ביחסו הסבילי והנאה לאנשים שקשישים רבים, שנהרו אליו בהמוניהם, כדי לקבל ממנו עזרה בפתרון בעיותיהם, ובעיקר במימוש וכותם לקבלת קצבת-הזקנה מה"י טוח הלאומי. נושא הביטוח הלאומי היה תחום התמחותו במקצועו כעו"ד, ויתכן מאד, וזאת באופן בלתי מודע, שאהבת הבירות שבלבו הרצון לעזור לאנשים החלשים ביותר בחברה, היענו אותו להתמחות זווקא בשטח זה.

הוא עשה למען הקשישים מעל ומעבר לדרוש, חלק מכן אף בהתנדבות, כי לגד עניו עמדה רק טובתם ולא טובתו החומרית. כבן אדם הבטיח את מטה-הלחם וזה כל הלהבה, הרבה בכבודת מיהם.

אהבה אחרת של ידעו נבדל, היתה אהבתו להוריו. הוא כאדם שמסיל ומודני קיבל את הוריו מהדור הישן כמות שהם, עם השקפותיהם ואורח חייהם. הוא כיבדם כבוד רב והרעיק עליהם אהבה רבה של מסור ונאמן. דאג לבריאותם וימם וילולת. למרות עיסוקיו הרבים, ונעה הכל כדי להגיש להם את עזרתו בכל עת.

בנאותו הרוחנית הוא הדיגש את אהבתו ודאגתו המיוחדת לאמו, שכה אהב כל ימיו, ובקש ממנה שתשמור על עצמה למען בניו ותדאג להם כאשר דאגה לו. וכיון שהיה קשור כ"כ אל בית-הוריו הנגישי והרוחני, הוא דבק גם במסורת ישראל ואהב במיוחד את חני ישראל. הוא שגד על ברכי היהדות, התרפק תמיד על עבודת, את הגויים קיים תמיד בבית-הוריו, והיה ממשיכי קום לביהמ"ס. עם הוא ממש את כל חבריו ומכרוי מן העניב הרחוק, השתתף בתפילות בדקות ובגרש, ואף נהג להזמין את חבריו לבית הוריו, במיוחד בראש-השנה, כדי לומר ממונים במנגינות המסורתיות, שכה אהב אותן. עם כל זאת שישעיהו אהב את הבירות, אהב את הוריו, את אשתו וילדיו, אפשר לומר עליו שהוא היה אוהב חיים מאין כמוהו. הוא אהב ליהנות מהחיים ולמצותם עד תום.

בנאותו הרוחנית ילידיו הוא כתב: "לכל אדם, ללא יוצא מן הכלל, יש אושר וכאב גם יחד, ויש וסיבות שאין לו שליטה עליהם. המאורש הוא זה הירדע מחדל למצוא את האושר שניתן עד תום, ומאידך - לדלג על הקשיים, שהם מנת הלקו של כל אדם. באשר לי - אני חושב שנישתי אתי, ולגיתני על הקשיים, והניתני מחיי ומצותיהם את מלוא אושרי. גם אם הם אחרים ימים - אל נא תתעלבו. למדו אתם, בני האהובים, ליהנות מהחיים ולמצותיהם עד תום כל ידע אושר, והיה האושר מנת הלקטם לעד".

צוואתו זו אומרת על הכל על השקפתו ההוללת על החיים, ועל דרכו המעשית בהם.

ונזכיר כאן עוד אהבה גדולה בחייו של ישעיהו, שהיתה גורלית לגביו. אהבתו העזה לאשתו השנה אסתר, היתה אהבה מיוחדת במינה, שקשה למצוא כמותה במציאות של ימינו. הפסוק "עזרה מכוונת אהבה" במקרה זה אינו מליצה. פסוק זה מבטא את אהבתו העמוקה, העזה, הטהורה והתמימה לאסתר, ואת הערכתו אליה והערצתו את אישיותה המסוימת. שאף היה היתה נדירה מאד. מלכתחילה כענשא אותה לאשה, היה כמובא של רב. מתוך דבריו ומתוך יחסו אליה ניכר היה שישעיהו וז היתה בשטח נששו, שאליה שאף כל ימיו. והנה זכה בה והיה מן המאושרים ביותר בעולם. בליל נשואיו הדיגש את הערכתו אליה באומרו מתוך נאוהו: "זוהי אסתר הנשיאה, זוהי אסתר הנשיאה". ובמשך שבע השנים שחי עמה, לא ידעה אהבתו אליה ואף אהבתה אליו כהוא זה. בכל יום פרחו האהבה ושגשגה מחדש, בהתאם לכך היו גם היחסים ביניהם.

יחסים אידיאליים כאלה בין זוג ואוהיה תרבותית ועימה כ"כ בבית,

יכולים לשמש דוגמא מומת לרבים אחרים. אסתר השמייעה כמה פעמים: "אצל ישעיהו לא יכול להיות עצב בבית, אנו שרויים תמיד באווירה של שמחה". והיא ידעה להעריך את הדבר כדבר-ערך יקר מאד, ואכן, ישעיהו היה "אך שמח" לא רק בה, אלא בכל יום, כי כל יום היה בעיניו כזה.

ואז כשאסתר חלתה וכוהידע לישעיהו מה חמור מצבה, התערערה כריאותו, ואף הוא לקה במחלת-לב, אשתוה הסתיר מאמו, כדי לא לעזור לבדה דאגה. כשאסתר נפטרה, ישעיהו כרע, נפל, חשך עליו עולמו ולא מצא עוד טעם בחיים, למרות שאוהב חייה היה.

כאשר באנו לחמו על מות אשתו אמר: "בעת שנשאתי אתה, אסתר לאשה, אילו ידעתי שבעוד שבע שנים היא תמות, גם או הייתי נושא אותה, אפילו אם ידעתי מראש שבעוד שנה היא תמות, גם או הייתי נושא אותה, כי כל יום שעבר עלי במחיצתה, היה כולו אושר, ולא הייתי מוכן לוותר אפילו על שנה של אושר מה"י".

הוא לא התנחם ולא מצא מרגוע לנפשו עד שבא עליו המוות כחטף חודש וחצי אחר פטירת אשתו. על שניהם לומר את הפסוק: "להאביהם והנעימים, בחייהם ובמותם לא נבדלו".

למשפחה אבדו שתן נפשות יקרות, והן עדיין במיטב שנותיהן. לצבור אבד אדם יקר בתכונותיו ובהליכותיו, שישמש מופת לרבים ותרים רבות לרבים. ונדול הכאב, וצר מאד, מאד. תנצב"ה

צנורה אלשר-בראיהן

לזכר אחי עורך-דון צפיון חותם-עצמה שהיה ברוך, כשרונות בהם מוסקליים ונקטף בלא עת בגל לה שנים.

לאחר שנה

הרצשנו בקמשק קנפיו השחורות.

ידענו מהלך הוא גבן פינתו.

את הקפה בפתחים יחמדו לו

אם הוא קא ישא אתו את שלולו.

הבנו מה רצונו. נאלקמה הצעקה.

השלינו עצמנו אלילי תעה?

נאלינו רק כאורח קא.

אף הוא נצב כלי לשאל אם מפר.

נצב במיטב קשיווי.

עטף באדרת המקפת באש שחורה.

משקצת קפנינים ובמר גליות שחורות

אין לו גוף, והוא מושיץ כל כך.

סרם קראנדו וכקר קאת.

המתן מעט.

סרם סים נגינתו.

עוד שיג נשיץ לו

לאט אקתהו מעקבם לתש.

ומהקל פיו חם נדף

קנשיבת קתש.

חשנו ככחו ונאלמנו.

בקיולו הדליות הבטיח הוסיף נאמר:

מה לקם כי תלינו?

האינגים ידעיים במקאבם העקנשים?

הקמתן מנצח את החיים

כאיש שר החיים גוזר מנת לעולמים.

סוף לקל בקשר.

- לשןא הנכס נלקחים, אותי לא מנצחים -
- דיו אחד לכל למעליהם ולנאמנים -
- מרחם האם לרחמה של האדמה.
- אור הנר ככה בהשיקו קנפיו
- באגרסל יבשו הפרחים מחם שקתיו
- איש לא שקה מהיין שנמגג
- מיתם נשאר שחלגנו בערב חתג
- הלילה בו קנעת
- קשר בצעדינו את השחר הקא אחריו
- גם לאחר שגן.
- לעמים רואים בשמיים עננים לבנים
- זהו סימן שאתה לא מת
- קל זקן שאתה לא שרבים
- נרק במקדש הלב מעמיקם הפאב.
- בצער האיז סוף קאין חוף.

ל'ד"ר יוסף טובי, לאחיו ולאם
 שותפים אנו בצערכם הכבד
 על מות אביכם היקר
 ר' חיים טובי ז"ל
 נתחמו מן השמים ולא תנסיפו לדאבה עוד
 אפיקים

כלי התקשורת בידי האשכנזים*

מאת ד"ר ראובן סיון

מי זה משיקע?

אחד, משיקע, מותר ב"קול ישראל" את בעיות הכלכלה ומלמד דרך ארץ כל מהל וכל עובד או שותב. אחר, שייקע, שואל ב'גילי צה"ל' שאלות נוקבות שגורים, שרים, רבנים ורזנים, ואלה עונים לו בדחילו ורחימו: כן, שייקע; לא, שייקע; צדקת, שייקע... על הפנתה של שייקע אחר מכריזה בהתמוננות קריינית יפהפה בטלביזיה הלימדית, והה מלמד אותנו ערבית ואת מארחיו הערבים יידיש, בהכרזו: אנו שייקען מושיקע אחד בבל ב'י' מפענח סתורות בתולדות ארץ ישראל לאורך כל ההיסטוריה, ממשע עד מושיקע. אחר, שמוליק, חד היתוד על מעשים ואישים שמשמאל הנביא עד שמוליק. איפה שמולו? איפה שמולו? קוראים לעבר המיקרופון חברי המועדון הצהול של קרייני "קול ישראל", ואנו, המאזינים, תוהים את מי הם מחפשים, את שמול ההתול, ניבור הטלוויזיה לונגה, או את שמול שי (שייקע?).

בקצב מסחרר כזה אל נפתלא אם נראה בקרוב על מרקע הטלביזיה ב"מבטי" איזה צמרחרמה, שכתובת מתחתה תעיד עלעיים פאמנו: 'לדילעלע מזור, היימיקע יבן'.

לצנו של אדם – כבודו. עם זאת, מותר לאורח לשאלו את אותם שדרנים, העוברים לפני המיקרופון, בהשתעשעם בכניויו 'חיבה', משוכנעים בלוזתים, שחשבו שכבר נשתכחו, אם אין כאן טעם, או חוסר-טעם, למצב. ואנו, מצב עניינים זה מחוק את דברי הטוענים שכלי התקשורת שלנו נתונים בידי אשכנזים.

* מוססם ב"מעריב", די בשבט, תשמ"ב.

אבן פּנָה למקדש מעט

מאת כתבנו בכתיים

כיום שני טו שבטש ש"ו (11.1.82) נאספו ראשי הצבור בכתיים יחד עם צבור מתפללי בתי הכנסת מכל עדות ישראל בעיר להנחת היסודות לבית הכנסת "שיבת ציון". מתוך צפיה ותחושת בטחון, שלא ירחק היום, בעזרת ה', והבנין יתנוסס על תלו לתפארה וימלא את יעודו הרותני והתי'.

המעמד היה מרשים ומרוסם והדרת קודש רחפה על פני המוזמנים הרבים שקבדו את המאורע בנוכחותם. בין המבוכים בלוז הרבנים: הרב יוסף ברישלוש, הרב שמעון מרזחי, הרב שלום דמתי, ראש העיר מרן גרנט רוטשילד, יו"ר המועצה הדתית מר צבי הורק, חברי מועצה העיר והמועצה הדתית, גבאי בתי הכנסת וקהל רב של מוזמנים מן העיר והמחוז לה.

פתח את המעמד הקצאת נשיא בית הכנסת וחבר הנהלת העיר מר חיים אושרי, שסקר בקצרה את הסבל והתלאה והמאבקים שנהלו מתפללי בית הכנסת "שיבת ציון" במשך 27 שנים למען הקצאת פסח קרקע שעליה יקנה בית הכנסת הניל. מובן, אין לשכוח, הטעים הפחת, את חילוק של ראש העיר בסיומו המוצלח של המאבק והביע את בטחונו שהוא ימשיך לתת לו לבנות בית הכנסת, פתוחו, שכלולו והרשתו. בסיום דבריו העלה על נס את עבודתם המסוריה של חברי ועד האגודה שהם: תיאא כילף, זכריה אושרי, חיים משולם, שלום שאלתיאל ומשה צמראי, שעשו ועשו את מלאכתם בהתנדבות ובמסירות ללא גבול, ואין צורך לומר שגם צבור המתפללים סייע ומסייע כפי יכולתו לשם קידום השגת המטרה הנעלה.

ברכו את המעמד ראש העיר, הרב הראשי, רבני שכונות, סגן יו"ר המועצה הדתית, שבדרי ברכתם הדיגשו והטעמו את עבודתם המסוריה של ועד האגודה ונשיאה ר' חיים אושרי וכן את רוממות המעמד הקדוש הזה – תנחת אבן פּנָה למקדש מעט.

כן צויינו לשבח מנהל בית המספר מ' ש' סטו, שהצקת את חדר המורים לבית תפלה ארעי למתפללי בית הכנסת וכן את זכריה גייסי ורעייתו שבינת משמש אכטסי לטפרי התורה ולטפריה ההורנית.

תנחת את המעמד טובו סעם ובחן מר שלום שאלתיאל. על מגלת היסוד תחמנו רבני הצבור וראשיה וכוונתם בריצקת יסודות הבנין. הטכס נפתח בתפלת מנחה ונחתם בתפלת ערבית.

מושב עזריאל

שמחים וששים אנו לברך את עמנו ומולדתנו במלאות מאה שנים לעליה הלאומית הראשונה מתימן. זו היתה עליה מלאה הוד והדר, ספוגת מכאובים ויסורים, אהבה ומסירות לארץ האבות, עליה שאת פריה רואים אנו כמו עניינו וברחשי לבנו. תבור העליה הזאת ויתברכו בה העם והמדינה.

יפת ד'ונו'דודון

ראש הועד

לכבוד

מערכת אפיקים

תל אביב,

אדונים נכבדים!

בשמחה רבה מקבלים אנו את בטאון אפיקים וברכה ותודה לאגודת אפיקים שמשדלת במסירות רבה להוציאו לאור, עתוננו זה יש בו תועלת גדולה לתורה וללומדיה וליהדות תימן בכלל, שיסודותיה הליכות התורה, ברה וזכה ועשירה במורשת האבות, בחינוך לתורה ויראת שמים, לחיי מוסר וצניעות ומדות טובות. היו ברוכים!

נוכה כולנו יחד להגדיל תורה ולהאדירה ונוכה בע"ה לגאולה השלמה בביאת משיחנו ובנין בית מקדשנו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה ולומדיה

הרב שלום נגד

חוד השרון

המועצה האזורית השרון הצפוני

מברכת מעומק הלב ובתחושת גילה ושמחה למלאות מאה שנה לעליית תרמ"ב

שפתחה שורה של עליות חלוציות מתימן לארץ ישראל אשר השתרשו והשרישו צמיחה ופריחה על קרקע האבות בהר ובשפלה, בשרון ובגליל ובמרחבי הנוב.

תבורך ישראל בבני עליות אלו!

יעקב כהן, ראש המועצה

המועצה האזורית הדר השרון

שמחים אנו לברך בהודמנות חגיגית זו את עולי תימן במלאות מאה שנים לעלייתם לישראל.

יהודי תימן הם מן החלוצים הראשונים שעלו ארצה לחונן את עפרה, לבנות ולהכנות בה.

באהבתם העמוקה לארץ ישראל קיימו את דברי נעים זמירות ישראל: "כי רצו עבדיך את אביה ואת עפרה יחוננו".

צבי חרותי

ראש המועצה

מושב תנובות

בהודמנות חגיגית זו במלאות מאה שנות עליה מתימן, מברכים אנו שהחיינו וקיימנו וזכנו לראות כמו עניינו את פריה המבורך של אותה עליה משנת תרמ"ב אשר עלתה ארצה מתוך דחף שיחיחי-חלוצי-אמיתי, מתוך רגשי קודש ואהבת ארץ ישראל; עליה שהיתה תרתי משמע: מלאות רוממות וקדושה.

תהי אותה עשה שבה החליטו אותם עולים נפלאים ברכה לעם הזה ולארץ האת.

שי יוסף

ראש הועד

יצחק דהרי

חשבונאים ויועצים לענייני מסים

רח' בנימין 15 רחובות, טלפון: 054-57051

שמחים אנו לברך את יהדות תימן

במלאות מאה שנה לעליית ארצה

תנובה אקספורט בע"מ

תנובה אקספורט אגודה חקלאית שיתופית לעיבוד, אריזה ושיווק הדירים של ההתיישבות העובדת, מהווה כ-43% מכלל ענף ההדרים בארץ.

האגודה מקיפה כ-190 אלף דונם הדרים הפזורים בכל חלקי הארץ. ברשותה 32 בתי אריזה, ומפעל לייצור תיבות ברום.

יבול האגודה בעונת 2-1980 הגיע ל-665 אלף טון, אשר מזה שווקו לחר"ל 20 מיליון תיבות בסכום של 115 מיליון דולר.

סה"כ הכנסה מכל השווקים בחו"ל ובארץ כ-5 וחצי מיליארד ל"י.

מושב כפר יעבץ

שמחים וגאים אנו לברך אחינו יוצאי תימן בישראל יחד עם כלל ישראל בציון לרגל מלאות מאה שנות עליה והתיישבות ליהודי תימן בארץ האבות. אנו עולי "על כנפי נשרים" יודעים ומכירים כי עלית תרמ"ב, "אעלה בתמ"ר", היא המסד האיתן ו"לפיד האור" שהגיה והנחה את כל העליות מתימן לארץ ישראל. כל העליות מתימן, בכל התקופות והזמנים, חרתו על דגלן את הרעיון הקדוש והנעלה: **תורה ועבודה**, והם קימוהו בכל מאודם ונפשם, נובכו את אדמתם אבותם בזעת אפם ובלחומי דמם.

ונתקינו בהם דברי הנביא ירמיהו: "זכרתי לך חסד נעורך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה.

יחיא שליט
ראש הועד

מושב חלץ

ליוצאי תימן ולצאצאיהם בארץ, לעם בציון לעדותו ולשכטיו:
שאו נא ברכותינו

לשנת המאה לעלית תרמ"ב - "אעלה בתמ"ר" עליה זו היא סמל ומופת לחלוציות ולאהבת ישראל וארץ ישראל, והיא שפלטה את הדרך לבואן של עליות שבאו לנובב את אדמת ישראל, לעבדה ולשמרה.

רצון בך שלום
ראש הועד

שלום תם רם אור

★ צרכי השמל ★ טרנסיסטורים ★ מקורים
מכונות גילוח ★ תנודי השמל
וגם עבודות ותקונים
★ דודי השמל ושמש
אבן גבירול 90 ת"א, טל' 247581
מברך את יהדות תימן
במלאות מאה שנה לעליה ארצה
כה לחי!

עובדיה חג'בי אלומדרור

שעריים - רחובות
אבן עזרא 13, טל' 054-55110
★ שווק פרופילי, אלומיניום ופלסטיק
★ אביזרים למרכיבי תריסים בטיטונות וליחידים
שמח אני לברך את יהודי תימן
לרגל מלאות מאה שנה לעליתם ארצה

לחברים היקרים

שלום חג'בי ורעייתו **שושנה** (רחובות)
לרגל נשואי הבת **רונית** עב"ל **יצחק**
ברכתנו:

ה' יזכה אותם בבנים עוסקים בתורה
ובמעשים טובים, אמן.

אמיקים

לחברים היקרים

עמרם אלקלעי ורעייתו **נעמי** (קדימה)
שאו ברכה

לרגל נשואי הבן **רוני** עב"ל **ויקי** נ"י
תזכו לראותם מאושרים ושמחים בבנין ביתם

אמיקים

לארנון היקר!

לרגל סיומך שנת הלימודים האחרונה
בפקולטה למשפטים
שאו נא ברכה מעומקא דלבא:

לאשרת היקרה!

עם כניסתך ללימודים האקדמיים באוניברסיטת
"בר-אילן" שאי נא ברכה ממלוא הלב:
תבורכי בכל אשר תפני ותעשי

ההורים: **שרה ושלמה**
האחים: **ענת ויששכר גראמי**
(רמת-גן)

לחברתנו היקר

שלום זכריה יצ"ו (פ"ת)
לרגל עלייתך בדרגה בצה"ל
שאו ברכה:

לך מחיל אל חיל והיה ברוך
ומבורך במעשיך ובכל אשר תפנה ותעשה
ציון וזהבה חג'בי
פ"ת

